



מלך המשיח

סוגיות בגאולה

י"א ניסן ה'תשס"ט, שנת הקהל

מוזכר



מרכז חב"ד העולמי
לקבלת פני משיח צדקנו
744 Eastern Parkway Brooklyn NY
Tel. 718-778-8000 Fax. 718-778-0800



איגוד תלמידי הישיבות המרכזי
ישיבת תות"ל המרכזית, בית משיח - 770
770 Eastern Parkway Brooklyn NY,
Tel. 718-735-7279 Fax. 718-773-4939



בפתח הקובץ



זכינו, כלל חסידי חב"ד ובפרט התמימים – "חיילי בית דוד", להיות חלק מצבאו של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, וללכת בדרכיו הישרות אשר הורנו, נצח סלה ועד.

"ה'דרך ישרה" (הקלה והמהירה ביותר מבין כל דרכי התורה) . . לפעול התגלות וביאת המשיח והגאולה בפועל ממש" - התבטא כ"ק אדמו"ר שליט"א על הלימוד ב"עניני הגאולה ומלך המשיח". ביטוי זה היווה את הבסיס והיסוד ל"מנהג ישראל אשר הולך ומתפשט בזמננו זה - ללמוד עניני גאולה ועניני משיח, כדי להתכונן ולהכין אחרים לגילוי של הגאולה האמיתית והשלימה".

מיני אז, צבר לימוד עניני גאולה ומשיח תנופה רבתי, ובפרט על ידי התמימים - שעיקר ענינם הוא "לימוד התורה", כהנחיית אד"ש, ומאז הורה אד"ש על לימוד עניני גאולה ומשיח שבתורה היוו ומהווים הם חוד החנית בביצוע ומילוי דבריו הק' - ב'מעגל עולמי'.

את החביבות הגדולה של כ"ק אד"ש למעגלים עולמיים אלו ניתן לראות במענות קדשו: "ויהא כל זה בהצלחה רבה והענינים והזמ"ג ויה"ר שיהא כל זה באופן דלתקן את כו' סלה אזכיר על הציון" (י"ד אייר התנש"א), וכן בימים הסמוכים לזה: "וימשיך לבש"ט ובהוספה אעה"צ".

ואכן, מאז ועד היום - נערכים מעגלי ומבצעי לימוד עניני גאולה ומשיח ברחבי העולם כולו, עדי נזכה לחזות ולראות באור פני מלך חיים בגאולה האמיתית והשלימה.

. . .

במסגרת מבצע לימוד עולמי בעניני גאולה ומשיח - 'הדרך הישרה', המתקיים בימים אלו בשיבות תומכי תמימים ליובאוויטש בכל רחבי תבל לרגל יום הבהיר י"א ניסן - יום הולדת והתחלת שנת המאה ושמונה לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א,

- כמתנה ודורון מאיתנו, בניו-יחידיו, "שי למורא" לרגל יום הולדתו הק"ז, כנהוג מקדמת דנא להעניק מתנות בעניני התורה והמצוות לרבן של כל ישראל, מלך המשיח - ובפרט בהוספה בלימוד התורה, וכפי שהביע את רצון קדשו בנוגע להענקת מתנות - וכנהוג במיוחד לאחרונה, ב"העכסטע צייט" דדור השביעי, להעניק מתנות בהוספה בלימוד התורה בעניני גאולה ומשיח -

ובעמדנו בשנת "הקהל", שנה אשר בה לגד עינינו עומדים כחצובים באש דברות והוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א להקהיל עניני תורה השייכים זה לזה לפונדק אחד, ובהיות אשר כל ענינינו ומגמתנו הוא להגדיל ולהאדיר הלימוד והעיסוק בעניני הגאולה ומלך המשיח - אך טבעי הוא כי יהא זה בעניינים אלו ש"הזמן גרמא והענין" -

הננו מגישים בזה קובץ לימוד מיוחד, הכולל "סוגיות בגאולה"

- ללימוד מקיף וממצה של סוגיות בענייני הגאולה ומלך המשיח, "מלכות שבתפארת", שנתבארו בריבוי מקומות (כידוע הפירוט בזה על ידי אד"ש, ש"פ תזו"מ ה'תנש"א), באופן ערוך ומסודר דבר דבור על אופן, על מנת לרכוש ידע ובקיאיות בסוגיות אלו, כראוי לכל תמים הנמנה על 'לגיונו של מלך'.
קובץ נוכחי זה הינו המשך של הסדרה הנפלאה "סוגיות בגאולה", ודן בענין "מלך המשיח" ומתחלקת לב' סוגיות: א. 'אישיותו' ב. 'התגלותו'.

...

מהות ודרך העריכה היא כבחבורות הקודמות, להלן עיקר ותמצית דרך העריכה:

א. גמרות, מדרשי חז"ל, ראשונים ואחרונים, כתבו ופירשו פירושים רבים על התקופה דלעתיד ועל הגואל המיוחל, אך בחוברת זו השתדלנו להביא, רק מהמקורות שדבריהם מתבארים ומתבהרים ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, לעיתים הבאנו אף מקורות שאליהם מציין כ"ק אדמו"ר שליט"א, כן לפעמים להבנת ולהשלמת הביאור השתדלנו להביא עוד קטעים הקשורים בנושא המדובר. עקב כך ישנם כמובן עוד ריבוי עצום של מפרשים העוסקים בסוגיות אלו שלא הובאו בחוברת זו.

ב. בסוגיא אישיותו של מלך המשיח נכנסו אך ורק פרטים הקשורים ישירות לנושא זה, לדוגמא: בפרק "אותות ומופתים" הובא כבדרך אגב, הנושא של שינוי מנהגו של עולם לעת"ל, אך כאן בחוברת הובא רק חלק מנושא זה השייך באופן ישיר להגדרתו של משיח, האם יצטרך לעשות אותות או מופתים וכיו"ב, ולא המחלוקת המפורסמת האם לעת"ל עולם כמנהגו נוהג.

ג. בין הקטעים שולקטו - הוספנו סיכומים והסברים. פעמים שסיכום אחד יבוא על כמה קטעים, ופעמים שסיכום יבוא אחרי כל קטע. במקומות ובקטעים הברורים שראינו שאין צורך להוסיף בסיכומים - השארנו את הדברים כמות שהם. כמובן, שההקדמות וסיכומי הביניים, הכותרות וההערות שוליים הינם על אחריות המערכת, ובדרך אפשר בלבד.

להשלמת הענין הבאנו בהוספה לחוברת זו כמה מהשיחות הדנים בסוגיות אלו.

...

כולנו - כל תלמידי התמימים כאחד, מצפים ובטוחים, כי מבצע לימוד רחב היקף זה גורם נחת-רוח רב למלכנו משיחנו, ועצם ההחלטה ע"ד הלימוד בענייני ה'דרך' ישראל' בודאי תזרז את התגלותו השלימה, ותיכף ומיד יולכנו קוממויות לארצנו ואת "יום מלכנו" זה נחגוג כולנו, כלל החסידים יחדיו בבית המקדש, עם מלכנו משיחנו בראשנו, בפשטות למטה מעשרה טפחים תיכף ומיד ממש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

איגוד תלמידי הישיבות המרכזי
תורת"ל - בית משיח - 770
ברוקלין, ניו-יורק

ראש חודש אדר ה'תשס"ט, שנת 'הקהל'
מאה ושבע שנה להולדת כ"ק אד"ש מה"מ
ברוקלין, נ.י.



תוכן העניינים



אישיותו

- 8.....אותות ומופתים.
- 15.....הסתירה בדעת הרמב"ם.
- 20.....אישיותו של משיח.
- 20.....משה גואל ראשון הוא גואל אחרון.
- 22.....האם דוד משיח.
- 23.....מעלותיו.
- 28.....יחוסו.
- 31.....שמו.
- 35.....הוספה - גדרו ההלכתי של משיח.

התגלותו

- 51.....משיח שבכל דור.
- 59.....זהותו של משיח.
- 66.....התגלות משיח.
- 71.....יבוא לבשר.
- 72.....פעולותיו של משיח קודם הגאולה.

74.....	נגלה ונכסה.....
76.....	ההתגלות בדורנו.....
79.....	התגשמות סימני הרמב"ם.....
84.....	ענינים נוספים שהתגשמו בדורנו.....
85.....	זמן ההתגלות.....
86.....	הוספה - "וכתתו חרבותם לאיתים".....



סוגיא א' אישיותו

הנה ישכיל עבדי ירום
ונשא וגבה מאד

(ישעיה נ"ב י"ג)

אותות ומופתים

בירור דעת הרמב"ם והראב"ד

קטלוהו רבנן לבר-כוכבא על שלא עשה אות ומופת

בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין כיון דחזויהו דלא מורח ודאין קטלוהו.

[בר כוכבא מלך שלושים שנים וחצי, אמר להם לחכמים אני המשיח, אמרו לו במשיח כתוב שיהיה 'מורח ודאין' (שידון על פי חוש הריח), נראה האם אכן הוא 'מורח ודאין', כיון שראוהו שאינו 'מורח ודאין' הרגוהו].

(סנהדרין צג ע"ב)

קטלוהו אומות העולם

תני ר' שמעון בן יוחי: עקיבה רבי היה דורש, (במדבר כד) דרך כוכב מיעקב דרך כוזבא מיעקב. ר' עקיבה כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר דין הוא מלכא משיחא א"ל ר' יוחנן בן תורתא עקיבה יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא. . והוה ר' אלעזר המודעי יושב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום ואומר רבון העולמים אל תשב בדין היום אל תשב בדין היום, בעא אדריינוס מיזל ליה. אמר ליה חד כותיי לא תיזיל לך דאנא חמי מה מיעבד ומשלים לך מדינתא, עאל ליה מן ביבא דמתינתא, עאל ואשכח רבי אלעזר המודעי קאים מצלי. עבד נפשיה לחיש ליה בגו אודניה, חמוניה בני מדינתא ואייטוניה גבי בן כוזבא. אמרון ליה חמינן ההן סבא משתעי לחביבך אמר ליה מה אמרת ליה ומה אמר לך, אמר ליה אנא אמר לך מלכא קטל לי, ואי לא אנא אמר לך, את קטל יתי, טב לי מלכא קטל יתי ולא את, אמר ליה אמר לי דאנא משלים מדינתא. אתא גבי רבי אלעזר המודעי אמר ליה מה אמר לך הדין כותייא אמר ליה לא כלום מה אמרת ליה א"ל לא כלום. ייב ליה חד בעוט וקטליה. מיד יצאת בת קול ואמרה, (זכריה יא) הוי רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו זרועו יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין ימינם לפיכך זרועו של אותו האיש יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה. מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כוזבא. אתין טעינון רישיה גבי אדריינוס אמר לון מאן קטל הדין אמר ליה חד כותייא אנא קטלתיא אמר לי חמי לי פטומיה חמי ליה פטומיה. אשכח חכינה כרוכה עליו אמר אילולי אלהא דקטלי מאן הוה יכיל קטלי, וקרא עליו, אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם.

(ירושלמי תענית פ"ד ה"ה)

יעלו עשבים בלחייך. כלומר זמן רב אחר מיתתך: **עאל ליה.** נכנס דרך הביב לעיר שלא היה יכול לכנס דרך שער העיר שלא יראו אותו שומרי השער: **עבד נפשיה.** עשה עצמו כאלו לוחש ליה לר"א דבר מה בתוך האוזן: **חמוניה.** ראו אותו בני העיר לאותו הכותי והביאו אותו אל בן כוזיבא וא"ל ראיתו לזקן זה שדיבר עם דודך ר' לעזר: **א"ל אנא וכו'.** א"ל הכותי לבן כוזיבא אם אני אומר כך מלך אדריינוס הורג אותי ואם לא אומר לך אתה הורג אותי מוטב שמלך יהרוג אותי ולא אתה וא"ל ר' לעזר אמר לי שהוא רוצה להשלים המקום לאנדריינוס: **יהיב ליה.** בן כוזיבא לר' לעזר בעיטה חדא ברגלו והרגו: **זרוען של כל ישראל.** שהיה מעמידן בהפלתו ועין ימינם כי באור תורתו היו רואים אור: **א"ל חמי לי פטומיה.** הראו לי גופו וי"מ גידו והראשון נ"ל: **אשכח.** נחש כרוך וראו שנחש הרגו:

(קרבן העדה שם)

וכן שיטת האיכ"ר

[לאחרי שמביא כל סיפור הנ"ל בירושלמי מסיים:] גרמו עונות ונלכדה ביתר ונהרג בן כוזיבא ואיטיאו רישיה לגבי אדריאנוס, אמר מאן קטליה לדין אמר ליה חד גונתאי, אנא קטליתיה לדין, א"ל זיל ואייתיה לי אזל ואייתיה ואשכח עכנא כריכא על צואריה א"ל אילו לא א-להיה קטליה לדין מאן הוה יכיל ליה וקרא עלוי (דברים ל"ב) אם לא כי צורם מכרם.

(איכ"ר פרשה ב, ב)

בגמ' בבלי נאמר שחכמים הרגו את בר-כוכבא כיון שלא היה 'מורח ודאין', אך לעומת זאת בירושלמי ואיכ"ר משמע שנהרג עקב עוונותיו (שהרג את ר' אלעזר המודעי).

פס"ד הרמב"ם

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו – אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן-כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג בעונות. כיון שנהרג – נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת. ועיקר הדברים ככה הם: שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהם ולא גורעין מהם. וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצות מפשוטן, הרי זה בודאי רשע ואפיקורס.

לא אות ולא מופת – אפילו שינוי קטן

ויתירה מזו: בימי שמעון בן שטח (תקופה לא ארוכה לפני בן כוזיבא) היו חטים ככליות וכו' (תענית כג, רע"א. תו"כ ר"פ בחוקות). ואפילו זה לא הי' בימי בן כוזיבא. שמוה מוכרח שמישיח אינו צריך לשנות מנהגו של עולם (לא רק להמצב כמו שהי' קודם חטא עה"ד, אלא אפילו) לכמו שהי' בימי שמעון בן שטח.

(שיחות קיץ תשל"ג (נדפס בחקרי זמנים ע' 22))

ונקט לדוגמא "מחי' מתים" עפ"י המסופר בגמרא (ע"ז י, ב) באנטונינוס ורבי "זוטי דאית בכו מחי' מתים" (קטנים שבכם מחי' מתים), ולכן צריך הרמב"ם לשלול שאפילו מופת זה אינו צריך להראות¹.

(שיחות קיץ תשל"ג (נדפס בחקרי זמנים ע' 26))

הרמב"ם פוסק להלכה שמישיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים, והראיה: שר"ע אמר על בר-כוכבא שהוא משיח, למרות שבר-כוכבא לא עשה שום אות או מופת². לדעת הרמב"ם מסביר כ"ק אדמו"ר שליט"א - אין מלך המשיח צריך להראות כלל אות או מופת, אפילו קטנים ככל שיהיו.

קושיית הראב"ד על הרמב"ם

אמר אברהם: והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא, ושלחו חכמים לבדקו אי 'מורח ודאין' או לא, וכיון דלא עביד הכי קטלוהו.

(ראב"ד שם)

לדעת הראב"ד משיח כן צריך לעשות או מופת, והראיה, שכדי לראות אם בר-כוכבא משיח, בדקו חכמים את בר-כוכבא האם הוא 'מורח ודאין' וכשהתברר שלא, הרגוהו כיון שלא היה מלך המשיח.

1 (וראה בלקו"ש חכ"ז ע' 198 הע' 64 ביאור באופן אחר

2 ראה בלקו"ש חכ"ז ע' 194, שעד כדי כך שהלכו למלחמה (פקו"נ) ע"פ ציוויו. ועיין גם שם עמ' 199 שלדעת ר' עקיבא היה בר-כוכבא 'המלך המשיח' ולא רק 'בחזקת משיח', עיי"ש באריכות. ויש עוד להאריך בדעת כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות דעת ר' עקיבא בנוגע לבר כוכבא ודעת הרמב"ם בזה, ואכ"מ.

תירוץ הכסף משנה

ודברי הראב"ד אמת והכי איתא בפרק חלק (דף צ"ג:) אבל באיכה רבתי בפסוק בלע ה' ולא חמל אומר שנהרג על ידי אומות העולם, וסובר רבינו דהא דאמרו פרק חלק אתיא דלא כשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות, ורבינו סובר כשמואל וכמבואר בפרק שאחר זה, ולכן כתב סברת המדרש.

(כסף משנה שם)

הכס"מ מתרץ, שדעת הרמב"ם כשמואל שסובר שלא יהיה שינוי מנהגו של עולם לעת"ל, ומסיבה זו משיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים. ואכן הגמ' בסנהדרין אינה כדעת שמואל, והרמב"ם לא פסק כהגמ' בסנהדרין, אלא כדעת שמואל, וכפי שמופיע באיכ"ר בנוגע לבר-כוכבא.

תירוץ הלחם משנה

ואני אומר תירוץ אחר דשם בפרק חלק, א"ר אלכסנדרי דוהריחו אינו מלשון ריח אלא מלשון רחיים, ואמרו שם שטוענין יסורין ומצות כרחיים, ורבא דהוא מלשון ריח, ומשום הכי קאמר דבדקוה לבין כוזיבא בהכי וכיון דחזינן במדרש דנהרג בן כוזיבא ע"י אומות העולם למדנו דלית הילכתא כרבא אלא כרבי אלכסנדרי ופירוש והריחו הוי מלשון רחיים.

(לחם משנה שם)

הלח"מ מות' שהרמב"ם פסק כר' אלכסנדרי שהפסוק "והריחו ביראת ה'" בא לומר שעל משיח יהיה יסורים ומצוות כמו רחיים, אך הפסוק אינו בא לומר (כדעת רבא בגמ' שם) שמשיח יהיה 'מורח ודאין'.

תירוץ המגדל עוז

ואני אומר מה מקום להשגה זאת והלא כבר כתב ר"מ ז"ל (הרמב"ם) עצמו בזה הפרק שגם החכמים ז"ל היו חלוקים בענינו, והוא האמת, כי מה שכתב הראב"ד ז"ל הוא בסנהדרין פרק חלק, ואנו מפרשים דלאו אינהו קטלוהו כי למה יומת מה עשה, ומה שכתב ר"מ ז"ל (הרמב"ם) מר' עקיבא הוא באיכה רבתי ובמקומות מהמדרשות וכולם כוונתם לברר ולא נתברר כי אם ע"י ההצלחה כמו שכתב ר"מ ז"ל (הרמב"ם) והוא האמת:

(מגדל עוז שם)

המגדל עוז מת' שאין מה להשיג על הרמב"ם מכיון שבנוגע לבר-כוכבא ישנם אגדות חלוקות. וכל החכמים שדיברו על בר-כוכבא כוונתם לברר מהם סימניו של מלך המשיח, וענין זה יתברר בפועל ע"י הצלחתו של מלך המשיח.

תירוץ הרדב"ז באופן אחר

ומה שנראה בדברי הראב"ד שישראל הרגוהו לא משמע הכי אלא הגוים הרגוהו, ויש לפרש הא דאמרינן בפרק חלק כיוון דחזיהו דלא מורח ודאין קטלוהו כלומר רפו ידיהן ממנו ובא הגוים והרגוהו.

א"נ אגדות חלוקות הן.

(רדב"ז שם)

הרדב"ז אומר שיש לתרץ בב' אופנים א': שאין הפירוש בגמ' בסנהדרין שהרגוהו חכמים אלא שחכמים רפו ידיהם וממילא לאחר מכן הרגוהו הגוים; ב': הגמ' בסנה' חולקת עם המדרש באיכ"ה, ופסק הרמב"ם כהמדרש.

תירוץ כ"ק אד"ש מה"מ

בהשגת הראב"ד בהל' מלכים: "והלא בן כוזיבא הי' אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו" (סנהדרין צג, ב). ובנ"כ שם (מגדל עוז, כסף משנה, רדב"ז (בתירוץ השני), לח"מ) תירצו שאגדות חלוקות הן, כי באיכ"ר (עה"פ בלע ה' ולא חמל – ב, ב. וכו' בירושלמי תענית פ"ד ה"ה) איתא – דלא כבגמ' – שאומות העולם הרגוהו ולא חכמים, והרמב"ם פסק כדיעה זו.

ואף דאפושי מחלוקת לא מפשינן, ובפרט מחלוקת במציאות – מי הרג את בן כוזיבא?

י"ל דאין מחלוקת במציאות, לכו"ע (גם לדעת הגמ' והראב"ד) נהרג לפועל ע"י אומות העולם: ולכו"ע (גם להרמב"ם¹) היו מחכמי הדור שסברו שאינו משיח, וכמו ר' יוחנן בן תורתא שאמר לר' עקיבא: "עקיבא יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא בא" (ירושלמי ואיכ"ר שם) והם שלחו לבדוקו אם הוא מורח ודאין, ולפי דעתם (משא"כ לדעת רע"ק וכן פסק הרמב"ם) ה"ז סימן שאינו מלך המשיח, ומכיון שעשה מלחמות עם העמים לפי שחשב שהוא המלך המשיח אף שלא מורח ודאין (כי סבר כר"ע) ונפלו רבים מבני"י וכו' – יש לו דין רודף (ראה סנהדרין עג, א. וש"נ) שצריך להורגו. אבל בפועל אוה"ע הרגוהו. ובסגנון לשון הרדב"ז שם: "ויש לפרש הא דאמרינן בפרק חלק, כיון דחזיהו דלא מורח ודאין קטלוהו כלומר רפו ידיהם ממנו ובאו הגוים והרגוהו"².

ומחלוקת הרמב"ם והראב"ד בזה היא³: לשיטת הרמב"ם (ע"פ דעת רע"ק) שמשיח אינו צריך לעשות

(3) תי' זה הוא אותו התי' המופיע במגדל עוז.

אותות ומופתים – הרי פשוט שנהרג לא מחמת שלא הי' מורח ודאין, שהרי גם מופת זה אינו צריך להראות (בתחילת ביאתו). ולכן כתב "שנהרג בעונות". והראב"ד שפוסק (ע"פ הגמ' סנהדרין ודעת ר"י בן תורתא) שמש"ח צריך לעשות אותות ומופתים מיד בתחילת התגלותו – ס"ל שנהרג מחמת שלא הי' מורח ודאין, ואע"פ שבפועל הרגוהו אוה"ע, גברא קטילא (ע"י פסק ב"ד) קטלו (כרדב"ז לעיל) ואולי יתירה מזה – כשאין ב"ד יכולים לקיים עונש שפסקו מקיימין אותו ע"י אחר (טושו"ע חו"מ ס"ב ובנ"כ שם) – משא"כ להרדב"ז דקשה מגט, ש"אם הגויים מעצמם אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב הרי זה גט פסול" אף שלא בטל (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב).⁴

(1) ומ"ש הרמב"ם (בהל' מלכים) "ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח" – עכצ"ל שכוונת הרמב"ם היא רק שבתחילה "דימו" כל חכמי דורו שהוא משיח, אבל אח"כ כמה מהם הסיקו שאינו משיח (כמפורש בחז"ל, כבפנים ההערה), אלא שהרמב"ם לא פסק כמותם.

גם י"ל שהרמב"ם ס"ל שרוב חכמי ישראל, או עכ"פ "גדולי החכמים" (כלשונו בהל' תעניות שם) סברו כרע"ק, ולכן כתב "כל". ולהעיר שבא' מכת"י הרמב"ם, הלשון "ודימו הוא וחכמי דורו", בלי תיבת "כל" (ע"ד לשונו בהל' תעניות שם).

(2) ובתשובות וחי' מרב סעדי' אבן דנאן (נדפס בתשובות הרמב"ם פאר הדור סי' רכה, ועוד): ורז"ל אמרו בסנהדרין פ"ח שחכמי ישראל הרגוהו על שאמר שהוא משיח והוא לא הי' מזרע דור.

(3) ראה כס"מ דהא דאמרו בפרק חלק אתיא דלא כשמואל כו' ורבינו סובר כשמואל כו'.

(לקו"ש חכ"ז ע' 199 הערה 69*)

כדי שלא להרבות מחלוקת, ובפרט מחלוקת במציאות, יש לומר שאכן גם לפי דעת הגמ' לא הרגוהו חכמים אלא הגויים, רק שחכמים סברו שיש לו דין רודף, ולאחמ"כ הרגוהו הגויים (כהתי' הא' ברדב"ז), ויתירה מזו שבי"ד פסקו שמגיע לו מיתה, וא"כ יצא לפועל שהגויים קיימו את פסק חכמים, (ובזה מובן מדוע זה נק' ש'חכמים הרגוהו). משא"כ לתנ' הא' ברדב"ז לא היה כאן פסק בי"ד (והרי זה דומה לאדם שגירש באונס ע"י גוי – אף שהדין היה נותן שיגירש – כיון שלא היה זה ע"פ בי"ד הרי זה גט פסול).

(4) להבהרת הדברים: ההלכה היא שמי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו, ולא רצה לגרש בית דין של ישראל מכריזים אותו לכתוב גט, ואם הכוונה הגויים ואמרו לו, עשה מה שישראל אומרים לך הרי זה גט כשר, ואם הגויים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב, הרי זה גט פסול (אך אם היה זה שלא על פי דין הרי הגט בטל). ואם כן לשיטת הרידב"ז מכיון שחכמים לא פסקו עליו מיתה "אלא רק רפו ידיהם ממנו", א"כ לכאורה אין זה נק' שחכמים קטלוהו, ויש לדמות זה לגט שאף שנכתב כדין, מ"מ מכיון שלא היה זה לאחר ציווי בי"ד הרי הגט פסול, משא"כ לפי התי' של כ"ק אדמו"ר שליט"א, חכמים פסקו עליו שהוא חייב מיתה, וממילא כשהגויים הרגוהו הרי זה היה לאחר פסק בי"ד, וגברא קטילא' הרגו, וא"כ אכן שייך לומר שחכמים הרגוהו, ויש לדמות זה לגוי שאנס את ישראל לאחר ציווי בי"ד, שהגט כשר, כי הגט בא כביכול מחמת ישראל.

הטעם שאין צריך לעשות אותות ומופתים

עפ"י כל הנ"ל יובן מש"כ הרמב"ם בהלכה ג': "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך" (שבזה הוא שולל שני דברים: לא זהו ענינו של משיח "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם" ולא זהו המבחן על אמיתתו) ומסיים "ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים":

שכיון שגדרו וענינו של משיח הוא כנ"ל, שלימות בקיום הלכות ומצוות התורה, על כן אם עולה על הדעת "שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם" כדי לפעול שינוי בעולם, הרי זה בסתירה לכך אשר "התורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם". ובהיות שגדרו וענינו של משיח אינו אותות ומופתים וחדוש דברים בעולם, הרי מובן גם שלא זה הוא המבחן על אמיתתו.

כשם שנביא שהבחינה לאמיתתו היא "האות שלו, שיאמר דברים העתידים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר וכי תאמר בלבבך איכה נודע הדבר וגו'" (כנ"ל סוף ס"א, היינו שאמיתתו נבחנת כמה שהוא ענינו "נביא", הוא אומר דברי עתידות, עד"ו מובן גם בנוגע למשיח, שאע"פ שיהי' גם נביא גדול, ויותר מכל הנביאים (קרוב למשה רבינו) מ"מ גדרו וענינו "מלך המשיח" כנ"ל, וממילא מובן (הלכה ד') שהבחינה והסימן לאמיתתו הוא בענינו של עצמו, תורה וקיומה "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כו' כפי תורה שבכתב ושבעל פה" ופועל שלימות בקיום המצוות של ישראל, "ויכון כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחום מלחמות ה'" כו' (ש"לחום מלחמות ה'" הוא גם פרט בהבאת שלימות קיום התורה כנ"ל, הסרת ה"נוגש ומבטל" מצד האומות).

(לקו"ש חלק י"ח ע' 120)

הסיבה שמשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים (לדעת הרמב"ם), היא מכיון שמטרתו של משיח היא להביא לשלימות התורה ומצוות כפי שהם בעולם, ומכיון שכן אין ענינו של משיח לחדש דברים בעולם, ממילא אין זה הסימן על אמיתתו של משיח.

ומוסיף במקום אחר

ע"פ כהנ"ל תובן גם שיטת הרמב"ם בהבנת פסוקי התורה ומאמרי חז"ל שונים בענין היעודים כו' דלעמיד:

אותם יעודים ונבואות הקשורות במשיח עצמו, מעשיו שלו, ומה שיתרחש בעולם כתוצאה מביאתו – מפרש הרמב"ם שאינם ענין של ביטול מנהגו של עולם, ולכן הוא מפרש את הפסוק "וגר זאב עם כבש גו" שכתוב בהמשך ל"ויצא חוטר מגזע ישי" גו' שאינו אלא "משל וחידיה" [ומבאר בפירושו את המשל וחידיה של הפסוק "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם", ואע"פ שממשיך "וכן כל יוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים" ואינו מפרש את הנמשלים, ואדרבא מסיים "ובימות המשיח יודע לכל לאיזה דבר הי' משל", כי עיקר כוונתו להסביר שבפסוק זה שבא בהמשך ל"ויצא חוטר גו" מבואר

ענינו של משיח, שלא יהיו לישראל שום בלבולים מאוה"ע ובמילא "יהיו פנויין בתורה וחכמתה" כו'.
משא"כ פסוקי ומאמרי רז"ל שאינם באים בהמשך למשיח וביאתו, אלא מדברים על נבואות ויעודים שיהיו לעתיד לבא, כולל גם האמור לעיל: "והשבתי חיה רעה מן הארץ" ומאמרם ז"ל הנ"ל "אילני סרק עתידים להיות עושים פירות" אכן מפרש הרמב"ם שאינם משל אלא כפשוטם, וזה יהי' בתקופה מאוחרת יותר בזמן ימות המשיח עצמם.

(לקו"ש חכ"ז ע' 201 ואילך)

מכיון שמטרתו של מלך המשיח היא לפעול בעולם שכמנהגו נוהג, לכן כל הייעודים שמופיעים בהקשר עם ביאת המלך המשיח הרי אי אפשר לפרשם כפשוטו שיהיה שינוי מנהגו של עולם, ולכן מפרשם הרמב"ם שלא כפשוטם.

הסתירה בדעת הרמב"ם

כתב הרמב"ם⁵

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו – אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן-כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג בעונות. כיון שנהרג – נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת. ועיקר הדברים ככה הם: שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהם ולא גורעין מהם. וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצות מפשוטן, הרי זה בודאי רשע ואפיקורס.

(רמב"ם הל' מלכים פ' י"א הלכ' ג')

סתירה לכאורה בדברי הרמב"ם

מה שזכרת מעסק האיש שהוא אומר שהוא משיח, בערי תימן – דע, שלא תמהתי ממנו ולא מן המאמינים בו – לפי שהוא משוגע בלי ספק, ואין על החולה אשמה ופשע אם לא יסבב הוא חליו, וכן איני תמה מן המאמינים בו מקוצר רוחם, ושאנים יודעים מקום המשיח ומעלתו הגדולה שעלה בדעתם זה. אבל אני תמה ממך: שאתה מבני תורה ועמדת על ספרי החכמים – האינך יודע, אחי, שהמשיח

(5) לשלמות העניין העתקנו שוב הלכה זו מהרמב"ם.

נביא גדול מאד וגדול מכל הנביאים, מלבד משה רבנו, עליו השלום? .. והאותות והמופתים שיראו על ידו - הן הן הראיות על אמינות יחוסו .. המדה המיוחדת לו - היא: בשעה שיגלה, יבהלו כל מלכי ארץ משמעו ויפחדו, ותבהל מלכותם ויתנכלו, איך לעמד כנגדו: בחרב או בזולתה. כלומר: שלא יוכלו לטען ולערער עליו ולא יוכלו להכחישו; אלא יבהלו מן המופתים שיראו על ידו וישימו ידם לפיהם. שכן אמר ישעיהו בעת שספר שישמעו המלכים לו, אמר (שם נב, טו): "עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו". ואמר: שימית כל מי שירצה להמיתו - בדברו, ולא יוכל להמלט ולהנצל ממנו; שכן אמר (שם יא, ד): "והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע" .. ואיני רואה שזה שעמד בארצם יש בו מכל אלו.

(אגרת תימן פר' ד')

סתירה נוספת לכאורה

ודע שאלו היעודים וכיוצא בהם אשר נאמר שהם משל - אין דברנו זה החלטי כו', וצריך שימתין האדם כו' עד אשר יראו במהרה בימינו, ואז יתבהר אם הם משל או מופת⁶.

(אגרת תחיית המתים פ"ו)

בספר ה'יד החזקה' כותב הרמב"ם שמש"ח לא צריך לעשות אות או מופת, אך לעומת זאת באגרת תימן כתוב שמש"ח יצטרך לעשות אותות או מופתים, וזה יהיה הסימן על היותו מלך המשיח. (וגם מאגרת תחיית המתים משמע שיתכן שגדרו של משיח לא שולל אותות ומופתים, עיין בהערת המערכת כאן).

תירוץ כ"ק אד"ש מה"מ

א. ידוע מ"ש הרמב"ם (הל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פ"ב ה, ב) "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד", היינו, שהרמב"ם פוסק כדעת שמואל (ברכות לד, ב. ובכ"מ).

ומזה משמע, לכאורה, שלדעת הרמב"ם לא יהיו "נפלאות" לעתיד לבוא. וכמ"ש הרמב"ם (הל' מלכים רפ"ב) "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי' שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג". וממשיך שם: "וזה שנאמר בישע' וגר זאב עם כבש גו'" (כפי שאומרים בהפסטה דאחרון של פסח), הרי זה "משל וחידה", "וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח, הם משלים".

אבל לאידך - באגרותיו (אגרת תחיית המתים פ"ו) כותב הרמב"ם ש"ש בספרו "יד החזקה" ש"כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים", "אין דברינו זה החלטי כו' ואם הוא כפשוטו הרי יהי' נס כו'".

(6) וזהו לכאורה סתירה בדברי הרמב"ם ד"לפי מה שנתבאר לעיל [בשיחת כ"ק אד"ש מה"מ לקו"ש חכ"ז ע' 201 - הובאה בסוף הנושא הקודם] הרי מוכרחים ללמוד את היעודים הקשורים במשיח וביאתו שאינם ביטול דבר במנהגו של עולם לפי שגדרו של משיח הוא לפעול בעולם כפי שהוא כ"מנהגו נוהג" דווקא כנ"ל (לקו"ש שם עמ' 204).

וא"כ, הרי הרמב"ם עצמו אומר שיש מקום לומר שלעתיד לבוא יהיו ענינים של אותות ומופתים – "נפלאות", אלא שבספרו "יד החזקה" כתב הרמב"ם רק את הדברים הברורים באופן ודאי (כדלקמן).

ויתירה מזו: באגרת תימן כתב הרמב"ם בנוגע למשיח צדקנו – ש"האותות והמופתים שיראו על ידו הן הן הראיות על אמיתת יחוסו", היינו, שמשיח צדקנו יעשה אותות ומופתים, ועי"ז ידעו שהוא משיח צדקנו.

וזאת – למרות מ"ש בספרו "יד החזקה" (שם פי"א ה"ג) "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים כו'", וכפי שמביא הוכחה מ"בן כוזיבא", שרבי עקיבא וחכמי דורו חשבו שהוא מלך המשיח, ואעפ"כ "לא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת".

ב. והביאור בתיווך הדברים – ובהקדים:

ידוע הכלל שיש להשתדל שלא לאפוש במחלוקת. והמדובר אפילו אודות תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי – היינו, למרות שדרך הלימוד דתלמוד ירושלמי שונה מדרך הלימוד דתלמוד בבלי, ועד שאמרו חז"ל שצריכים לשכוח את הלימוד דתלמוד בבלי כדי שיוכלו להגיע לדרך הלימוד דתלמוד ירושלמי, אעפ"כ, יש להשתדל למעט במחלוקת בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי, אפילו כאשר הדבר קשור עם ביאור בדוחק בלבד.

ועאכ"כ כאשר מוצאים סתירה (בהשקפה ראשונה) בדברי הרמב"ם עצמו (בין מ"ש בספרו "יד החזקה" למ"ש באגרותיו) – הרי בוודאי בהכרח להשתדל ולבאר את תיווך הדברים.

זאת אומרת: בהכרח לומר שהרמב"ם סובר שמשיח צדקנו יראה אותות ומופתים, וכפי שכותב בפירושו באגרת תימן.

ובפרט כאשר רואים את גודל הלהט וההתרגשות שבסגנון דברי הרמב"ם באגרת הנ"ל.

[משא"כ בספרו "יד החזקה", ספר של הלכות – ששם אין הדברים כתובים מתוך התרגשות כו', ומובן החילוק שבאופן הכתיבה – כי אשר מדובר אודות פסקי הלכה, הרי ענין ההתרגשות יכול לגרום בלבול בשכלו, כמבואר בחסידות שכללות ענין המדות מבלבל לענין השכל. ויתירה מזו: כללות המציאות של הזולת מבלבלת לענין השכל, ולכן מצינו שחכמי הסנהדרין היו מתבודדים בינם לבין עצמם במשך כל הלילה (או עכ"פ שנים בלבד), כדי שיוכלו לפסוק את הדין לאשורו. אבל באגרותיו (שאין זה ענין של פסקי הלכה) כתב הרמב"ם בסגנון של התרגשות רבה כו'.]

ומה גם שאגרת הנ"ל נכתבה לחלק גדול מבני – ליהודים שישבו בתימן, כדי לעודד את רוחם ולהחיותם בתקוות הגאולה (שלא יפלו ביאוש וכו'), ובודאי שזהו עידוד אמיתי (ע"פ תורת אמת), היינו, לא רק בדוגמת "כדורי הרגעה" שמרגיעים לפי שעה בלבד (ורק אח"כ חושבים אודות הרפואה), אלא עידוד אמיתי. וא"כ, בודאי שהרמב"ם סובר שבזמן משיח צדקנו יהיו אותות ומופתים – "נפלאות".

והביאור בזה:

דובר כמ"פ (ראה לקו"ש חט"ו ע' 417) שבכללות הזמן דימות המשיח יהיו ב' תקופות: (א) התקופה דתחילת ימות המשיח, שעל זה נאמר "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד", (ב)

התקופה שלאח"ז, שאז יבטל מנהגו של עולם, וההנהגה תהיה באופן של "נפלאות".

וענין זה מתאים עם המבואר בגמרא (סנהדרין צח, א) שישנם ב' אופנים בנוגע לגאולה העתידה: "זכו – אחישנה", "זכו – עם ענני שמיא", היינו, באופן של אותות ומופתים. ולעומת זאת ישנו אופן ד"לא זכו – בעתה", "עני ורוכב על החמור", שלא ע"י אותות ומופתים (עולם כמנהגו נוהג).

זאת אומרת: התקופה הראשונה דימות המשיח היא בדוגמת הענין ד"לא זכו", "עולם כמנהגו נוהג", ואילו התקופה השני' דימות המשיח היא בדוגמת הענין ד"זכו", "עם ענני שמיא", באופן דאותות ומופתים.

ועפ"ז מובן מדוע בספרו "יד החזקה" כותב הרמב"ם ש"אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד", "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים כו"':

כאשר מדובר אודות פס"ד להלכה בספר "יד החזקה" – כותב הרמב"ם רק את הדברים הברורים שאין בהם ספק כלל. ולכן כותב הרמב"ם שלעתידי לבוא יבטל הענין ד"שעבוד מלכיות" – כי זהו דבר ברור ומוחלט שבתקופה הראשונה דימות המשיח יבטל כבר הענין ד"שעבוד מלכיות".

אבל בנוגע לכללות הענין ה"נפלאות" דלעתידי לבוא – לא פוסק הרמב"ם באופן ברור שבתקופה הראשונה דימות המשיח (שאודותי' מדבר הרמב"ם בכתבו אודות הסימנים המוכיחים את זהותו של משיח צדקנו) יהיו אותות ומופתים, מאחר שאין הכרח שהתחלת הגאולה תהי' באופן ד"זכו", "עם ענני שמיא" (אותות ומופתים), כי יתכן שהגאולה תהי' באופן ד"לא זכו", שאז יהי' "עולם כמנהגו נוהג" (ורק אח"כ תבוא התקופה ה', שאז יהיו גם אותות ומופתים).

ולכן פוסק הרמב"ם "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים כו"'' – כי מאחר שהגאולה יכולה להיות גם באופן ד"לא זכו", שאז הסדר הוא עדיין באופן ד"עולם כמנהגו נוהג", הרי אי אפשר לדרוש ממלך המשיח שיעשה אותות ומופתים.

וכמובן מהוכחת הרמב"ם מ"בן כוזיבא" ש"לא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת" – כי מעמדו ומצבם של בני' בתקופה ההיא הי' באופן ד"לא זכו", והראי' – שהרי בסופו של דבר התברר שאינו מלך המשיח, למרות ש"רבי עקיבא . . הי' אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח".⁷

אבל לאידך – בהכרח לומר שגם כאשר התחלת הגאולה היא באופן ד"לא זכו", הרי בודאי שסוכ"ס יגיעו למעמד ומצב ד"זכו", כי "לא ידח ממנו נדח", ולכן בודאי שסוכ"ס תבוא התקופה ה' דימות המשיח – שינוי הנהגת העולם באופן דאותות ומופתים, ובאותו זמן בודאי שמשיח צדקנו יראה (וידרשו ממנו להראות) אותות ומופתים – "נפלאות". ועאכ"כ ע"פ הדעה שבתחילת ימות המשיח יהיו אותות ומופתים.

(התועודות פר' שמיני תשנ"ב עמ' 1328 ואילך)

(7) ולפי"ז לכאורה צריך לומר לאידך גיסא בנוגע למשיח השקר התימני, שטען שהוא משיח (דלכאורה לא שייך שיהיה משיח, עיי"ש באריכות, ואם בכלל היה שייך שיהיה משיח, זהו רק) מצד האופן דזכו – ניסים ונפלאות, ולכן תשובת הרמב"ם ג"כ היתה באופן זה.

מה שכתב הרמב"ם בספר ה'יד החזקה' שמשיח לא יצטרך לעשות אותות ומופתים ולא יהיה שינוי מנהגו של עולם, זהו במצב ד'לא זכו', (ולכן כותב זאת הרמב"ם בספר היד מכיון ששם מביא פס"ד ברור להלכה, כי להלכה לא חייב להיות שיהיו במצב ד'זכו'), ואילו מה שכותב הרמב"ם ב'אגרת תימן' וכו' שיהיה אותות ומופתים זהו במצב ד'זכו' (ומצב זה וודאי יגיע ועכ"פ בתקופה השניה).

ובעומק יותר

בעומק יותר: זה שהרמב"ם מתאר את הגאולה באופן שלא יהי' ביטול דבר ממנהגו של עולם הוא (לא) משום שמתאר את הגאולה שתבא באופן של "לא זכו" ח"ו אלא) משום שהוא מפרש שמה שאמרו חז"ל שבמצב של "זכו" יהיו כו"כ עילויים בהנהגה נסית כו', הרי זה ענין נוסף לעצם גדרו של משיח.

כלומר: מצד גדרו של משיח וביאתו הסדר הוא של עולם כמנהגו נוהג, כי כאמור חידושו של ביאת המשיח בהלכה הוא שעל ידו תבא שלימות קיום מצות והלכות של תורה (שקשור בעולם כמנהגו נוהג). אלא שבשעה שישאל האם במצב נעלה של "זכו", יהי' ענין נוסף, שהקב"ה יראה נסים וכו' להראות תוספת החביבות והמעלה של ישראל.

[ועד"ז בענין תיווך הנ"ל בבנין המקדש דלעתיד: הפירוש בזה הוא (לא שמה ש"גלה ויבוא משמים" סותר ל"משיח בונה מקדש", אלא) שמצד גדר ההלכה, ענין בנין ביהמ"ק הוא חיוב מצוה על ישראל, וכמשו"נ ועשו לי מקדש, ולכן פוסק הרמב"ם שמשיח – שעל ידו "חוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם" ומונין מלך (ואח"כ) בונה ביהמ"ק – מלך המשיח יבצע את מצות בנין ביהמ"ק – ומצב זה של "זכו" פועל הוספה, שבתוך ה"מקדש דלמטה" יבא ויתלבש ה"מקדש דלמעלה" ש"יבוא ויגלה משמים"].

. . ולכן, בספר היד, שבו מסביר הרמב"ם את גדרו של משיח וביאתו ע"פ הלכה, הוא מסביר איך יהי' מצב העולם בזמן ואופן של "עולם כמנהגו נוהג" (בהתאם לענינו וגדרו של משיח).

אבל באגרת תחיית המתים הוא מוסיף (ביאור בספר היד) כי "אין דברנו זה החלטי" שהרי במצב של "זכו" הרי עוד בהיותם בגלות תהי' בפועל, מיד בתחלת הגאולה הנהגה מיוחדת מלמעלה של ביטול מנהגו של עולם, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

(לקו"ש חכ"ז עמ' 203 ואילך)

מה שכתב הרמב"ם שמשיח לא צריך לעשות אותות או מופתים זהו מצד גדרו של משיח וביאתו, אך זה שלעתיד יהיה אותות ומופתים ושינוי מנהגו של עולם, זה ענין נוסף על עצם גדרו של משיח (וזה יהיה במצב של זכו).

אישיותו של משיח

משה גואל ראשון הוא גואל אחרון⁸

נשמת משה תתלבש בנשמת משיח

הלא ידעת את דברי הזהר הקדוש (שמות קכ) כי משה הוא הגואל אשר גאל את אבותינו הוא יגאל אותנו וישיב בנים לגבולם דכתיב (קהלת א, ט) מ'ה ש'היה ה'וא שיהיה, ר"ת "משה" ולא יקשה בעיניך דבר זה באומרו הלא מלך המשיח הוא משבט יהודה מזרעו של דוד המלך ע"ה, וי"א דוד עצמו מלך המשיח דכתיב (יחזקאל לו, כד) ועבדי דוד מלך עליהם, כמשמעו, וא"כ היאך אנו אומרים שהוא משה, הבא משבט לוי:

יש לך לדעת כי בחינת נשמת משה ע"ה היא כלולה מי"ב שבטי ישראל, כי כל הס' ריבוא היו ענפים ע"ה, וענף שבטו של דוד במשה הוא, ולזה תמצאנו בארץ מדבר שהיה מלך וכהן ולוי ונביא וחכם וגבור, שהיה כולל כל הענפים שבקדושה. ולעתיד לבא תתגלה בעולם שורש המלכות שבמשה, שהוא עצמו מלך המשיח והוא דוד, והוא ינון ושילה:

(אור החיים פר' ויחי)

נשמת משה כלולה מי"ב שבטי ישראל, ולכן משיח למרות שיהיה מזרע דוד, נשמתו היא נשמת משה, ולעתיד תתגלה במשיח המלכות שבנשמת משה.

דברי אד"ש בזה – משיח בכוחו של משה

"משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון". והנה אין הפירוש שמשה בגופו ובעצמו יהיה ה"גואל האחרון", שהרי משה הוא משבט לוי, ומשיח "יעמוד . . מבית דוד" משבט יהודה; אלא הפירוש, שמשה שהוא "גואל ראשון" הוא הוא שבכוחו ועל ידו יבא משיח הגואל האחרון.

והביאור: התורה היא ראשית (ועיקר) מעלתו של מלך המשיח – "הוגה בתורה"; והיינו שכוחו זה להיות גואלן של ישראל הוא ע"י התורה, שהיא "תורת משה"; וכן עד"ז כוחם של ישראל להביא את הגאולה העתידה ע"י עבודתם הם, הוא ע"י התורה (וכמשי"ת לקמן).

ושייכות פנימית זו שבין משיח ומשה מרומזת גם בזה שביאת משיח נקראת יבא שילה – ש"יבא שילה" – היינו גילוי של משיח וביאתו בפועל – הוא (בגימ') "משיח". ו"שילה" בגימ' "משה", היינו (זה שכבר ישנו קודם ל"יבוא") הכח על ביאתו של משיח הוא הוא ענינו של משה.

(לקו"ש חי"א עמ' 8)

(8) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנ"ג, א. שער הפסוקים פר' ויחי. ועוד.

משה עצמו לא יהיה גואל אחרון כיון שהוא משבט יהודה, אלא הפירוש ב"משה . . גואל אחרון", שהמשיח יגאל את בני בכח התורה שהיא תורת משה.

חיבור של חכמה ומלכות – מלך ורב

על-פי זה יובן התוכן של בקשת משה "שלח נא ביד תשלח" – בבקשה והצעה זו רצה משה לפעול – ופעל בפועל – את החיבור וההתאחדות של "גואל ראשון" (משה) ו"גואל אחרון" (משיח):

משה מצד עצמו ענינו (בעיקר) חכמה (תורה) כמו שכתוב "זכרו תורת משה עבדי", ומשה קיבל תורה מסיני. משיח מצד עצמו, ענינו (בעיקר) מלכות – "יעמוד מלך מבית דוד". יש לומר, שזהו על-דרך החילוק בין מעלת המשפיע (חכמה, ראש הספירות) ומעלת המקבל (מלכות), על-דרך החילוק בין אור השמש (משפיע) ואור הלבנה (מקבל, מלכות, הקשור עם דוד מלכא משיחא):

"משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'", הוא קיבל את כל התורה, שהיא מקור כל ההשפעות, וממנה נמשך הכח על כל הענינים, כולל – הכח לגאולה (גם הגאולה העתידה);

ענינו של משיח הוא "גואל אחרון" – שהוא בא בסוף העבודה (מלכות, סוף הספירות) בסוף זמן הגלות, אבל יש בזה מעלת המקבל, שעל-ידי ביטולו הוא כולל בתוכו בפנימיות את כל ההשפעות מלמעלה, ואדרבה – אור המקבל מגיע ונובע מדרגה נעלית יותר מאור המשפיע, כפי שיתגלה בגאולה האמיתית והשלימה, ש"נקבה תסובב גבר", מעלת הגוף של יהודי (לגבי נשמתו), שדוקא בו נמצא כח העצמות, ועד שלעתיד-לבוא הנשמה ניוונית מן הגוף. ולכן דוקא משיח יביא את הגאולה – הגאולה והשלימות של כל הענינים, גם של משה רבינו.

ויש לומר, שע"ז שמשח הצליח לפעול ש"שלח נא ביד תשלח", על-ידי זה ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון" (כנ"ל סעיף ב), נפעל היחוד של שני הענינים והמעלות – אשר משיח מכיל בקירבו שני ענינים ומעלות: נוסף לזה שהוא מלך, הוא (גם) רב (חכמה), וילמד תורה את כל העם כולו, כולל למשה רבינו והאבות כו' [ועל-דרך-זה במשה – יש לו גם מעלת המלך, "ויהי בישורון מלך"].

(שיחת חיי שרה ה'תשנ"ב)

בבקשת משה: "שלח נא ביד תשלח" פעל משה את החבור בין משה לבין משיח, כלומר שלמשיח יהיה את מעלתו של משה מעלת החכמה שמשיח יהי' רב, נוסף על מעלתו של משיח מצד עצמו – 'מלכות' (מעלת המקבל), היינו שמשיח הוא מלך.

האם דוד משיח

אמר ר' יהודה אמר רב עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר שנאמר "ועבדו את ה' א-להיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם" הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" כגון קיסר ופלגי קיסר.

(סנהדרין צח, ב)

דוד אחר. שעתיד למלוך עליהם: כגון קיסר ופלגי קיסר. מלך ושני לו כן דוד החדש מלך כדכתיב "ודוד מלכם אשר אקים" ודוד המלך שני לו כדכתיב "נשיא להם" ולא כתוב מלך:

(רש"י שם)

דעת הירושלמי

רבנן אמרי אהן מלכא משיחא אין מי חייה הוא דוד שמיה אין מי דמכייא הוא דוד שמיה. (אמרו חכמים: מלך המשיח הוה, אם מן החיים הוא דוד שמו, אם מן המתים הוא דוד שמו).

אין מי חייה. אם מן החיים יהיה שמו דוד ואם מן המתים הוא יהיה דוד בעצמו:

(ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד ובפני משה שם)

דברי אד"ש בזה

ולכאורה עכצ"ל שאין דוד המלך בעצמו מלך המשיח שיהי' "נשיא להם לעולם", שהרי תחילת פעולת המלך המשיח תהי' קודם הגאולה, כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ד), ובודאי קודם תחיית המתים (גם כצדיקים הקמים מיד, כמחז"ל (יומא ה, ב) משה ואהרן עמנו).

אבל ראה ירושלמי ברכות (פ"ב ה"ד) ואיכה רבה (פ"א, נא) דמלכא משיחא "אין מי חייה הוא דוד שמי", אין מי דמכייא הוא דוד שמי" (אם מן החיים הוא יהי' שמו דוד. ואם מן המתים הוא יהי' דוד בעצמו, פני משה). ובפיוט אומץ ישעך (דהושענא רבא) "קול צמח כו' הוא דוד בעצמו". – וביפה ענף לאיכ"ר שם פי' דקאי להדיעה שביאת המשיח אחרי תח"ה"מ. ע"ש. וראה רד"ק יחזקאל (ועד"ו בירמ') שם "או רמז לתחיית המתים".

ויש לומר הכוונה בזה שנשמת דוד המלך תתלבש במלך המשיח, ע"ד הענין ד"משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון" (ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנ"ג, א. שער הפסוקים פ' ויחי) – אף דמשה לוי ומשיח משבט יהודה – שהכוונה בזה שנשמת משה תתלבש בגואל אחרון (אור החיים ויחי מט, יא).

(לקו"ש חל"ה ע' 206, הערה 6)

לא יתכן שמשיח יהיה דוד המלך בעצמו, מכיון שתחילת פעולת מלך המשיח תהיה קודם הגאולה, וגם קודם תחיית המתים, (גם קודם תחיית המתים דצדיקים, שקמים תחילה). בירושלמי לכאורה משמע שגם דוד עצמו יכול להיות משיח (לאחר תחיית המתים), אך יש לומר הביאור בזה, שנשמת דוד תתלבש במלך המשיח.

מעלותיו

נעלה מהאבות וממשה

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכא א). זה שאמר הכתוב מי אתה הר הגדול לפני זרבל למישור זה משיח בן דוד. ולמה נקרא שמו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעי' נב ג), ירום מאברהם, ונשא מיצחק וגבה מיעקב. ירום מאברהם, שנאמר, הרימותי ידי אל ה' (בראשית יד כב). ונשא ממשה, שנאמר, כי תאמר אלי שאהו בחיקך (במדבר יא יב). וגבה ממלאכי השרת, שנאמר, וגבתם מלאות עינים (יחזקאל א יח), לכך נאמר מי אתה הר הגדול. (תנחומא ס"פ תולדות)

ההסבר להנ"ל

ולפי זה אמרו במדרש, ירום מאברהם ונשא ממשה, וגבה ממלאכי השרת נתבוננו לומר כי המשיח ירום מאברהם, שהיה דורש אמונת הא-להים ומגייר גרים בארץ נמרוד על כרחו של מלך, והמשיח יעשה יותר מזה שיגייר עמים רבים, ונשא ממשה, שבא לפרעה, המלך הגדול הרשע שאמר, לא ידעתי את ה', והוא היה רועה, שפל אנשים, ולא יירא ממנו והוציא עמו מכור הברזל, והמשיח יעשה יותר ממנו, שיתעורר על כל מלכי העולם כלו, להוציא ישראל מידם ולעשות נקמה בגוים, וגבה ממלאכי השרת, שגם המה מזרזים מאד בענין גאולתם של ישראל, כדכתיב ואין אחד מתחזק עמי בכל אלה כי אם מיכאל שרכם, ואמר ואשוב להלחם עם שר פרס וגו', והמשיח יעשה יותר מכולם.

(כתבי הרמב"ן - ביאור לפרשת "הנה ישכיל עבדי" - הוצאת שעוועל עמ' שכ"ב, ג)

על הפי' השני במדרש (לבד מהפי' הראשון שקאי על ג' האבות), על הפסוק ירום ונשא וגבה, מסביר הרמב"ן שיהיה גבוה מאברהם לפי שיגייר עמים **רבים**, נשא ממשה לפי שמשיח לא יירא מכל מלכי העולם, וגבוה ממלאכי השרת למרות שגם הם מתאמצים בגאולת עם ישראל, משיח יעשה יותר מהמלאכים.

נישא ממושה – ע"ד הקבלה

והנה משיח בן דוד נאמר בו, (ישעיה נ"ב י"ג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה, ירום מאברהם, ונשא מיצחק, וגבה מיעקב, מאד ממושה. ועניינו הוא, שמושיח בן דוד, יזכה אף לבחי' חיה דאבא דאצילות, הנקראת נשמה לנשמה, מה שלא זכה אליה אפילו משה, ונמצא כי הרועה הראשון שהוא משה, הוא עצמו הרועה האחרון, כמו שרמזו רז"ל במדרש וז"ס כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, (מיכה ז').

(שער הפסוקים ר"פ ויחי)

משה יקבל דרגה של נשמה לנשמה, שאל מדרגה זו אפילו משה לא זכה להגיע.

רק קרוב למשה רבינו

אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה. ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה'. ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים.

(רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב)

ברמב"ם נאמר שמושיח יהיה נביא גדול קרוב למשה רבינו. (ולכאורה זה סותר למה שהובא לעיל מהמדרש שיהיה גבוה ממושה).

תיווך אד"ש לסתירה הנ"ל

... במה שהקשה על מש"כ בספר מצוות להצ"צ מצות ספירת העומר פ"ב שמושיח יהי' גבוה ממושה, והרי כתב הרמב"ם (תשובה פ"ט) שמושיח יהי' נביא קרוב למשה רבנו – מש"כ בסהמ"צ מפרש כן במדרש תנחומא תולדות: ונשא מן משה (כצ"ל. וכ"ה ביל"ש ישעיה). – ומש"כ ברמב"ם, יש לפרש שהוא רק בנוגע למעלת הנבואה⁹, ועפמ"ש¹⁰ ולא קם נביא.

(אג"ק ח"ג ע' נד)

יש לומר שמה שכתוב שמושיח יהיה גבוה ממושה היינו בנוגע למעלת המלוכה, אך בנוגע למעלת הנבואה משה יהיה גדול ממושיח.

(9) ובאג"ק חכ"ב ע' שסה "וצע"ק מתנחומא סו"פ תולדות: "ונשא ממושה" – סתם דמשמע בכל הענינים". וראה סו"ש תנש"א ח"ב ע' 789 הע' 91: "ובתנחומא (ס"פ תולדות) משמע שהוא נביא גדול ממושה – ראה לקו"ש ח"ח ע' 254. – ועצ"ע".

דהנה גם בנבואה י"א בר"ה פ"ק דבמלכים קם כמרע"ה¹⁰. אבל ממש"כ ברמב"ם (הל' תשובה פ"ט ה"ב) דמשיח נביא גדול קרוב למשה רבנו, משמע דס"ל כמ"ד בר"ה שם דגם במלכים לא קם.

אבל במדרגת מלך – הרי אמרו דמשיח מורח ודאין (סנהדרין צג, ב. ועשו מעשה ע"פ זה, עיי"ש) דאפילו למ"ד דבמלכים קם כמשה, והיינו שלמה, לא הורשה לדון אלא ע"פ עדים וכו'.¹¹ ופשיטא דמורח ודאין הוא מדין מלך ולא מדין נביא דאין נביא שופט.

וע"פ גרסתינו, י"ל דזהו שני הפי' בתנחומא ס"פ תולדות, ע"ד מלך המשיח: ישכיל וגו' ונשא מיצחק (ואינו מפרט ממושה, כי גדול משה הימנו בנבואה) כו', ונשא ממושה (כי במלכות גדול משיח ממושה).

ועיין בהערות מהר"ש בובער לתנחומא (שם סקל"ד) דמהר"ץ חיות הקשה מכאן על מ"ש ברמב"ם שם דמשיח הוא רק קרוב למשה, ועייג"כ מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע דאחש"פ ה'תש"ט (נדפס בקונטרס ס"ה) דלע"ל ישפיע המשיח פנימיות התורה גם להאבות מרע"ה ואהרן כו' – וכן מוכח בלקו"ת לרבנו הזקן פ' צו ד"ה והניף ידו פ"ב.

(שם ח"ד ע' קפא)

ישנה דעה שאמנם בנביאים לא קם נביא כמשה אך במלכים קם נביא כמשה (עיין הערת המערכת). ולדעה זו אכן מלך המשיח יהיה גבוה בענין הנבואה גם ממושה רבינו. אך הרמב"ם סובר שגם במלכים לא יקום נביא כמשה, ולכן כתב שמשיח יהיה נביא גדול קרוב למשה. ובתנחומא כתוב בהתחלה שיהיה נשא מיצחק (ומשמע שממושה לא) וזהו במדרגת הנבואה, אך לאחר מכן נאמר שיהיה נשא אף ממושה וזהו בענין המלוכה. (וכיון שיהיה גבוה מהאבות ומשה, לכן לעת"ל ישפיע גם להם מפנימיות התורה).

נסיד

"והקמנו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם", מאן נינהו שבעה רועים? דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מימינו, אברהם יעקב ומשה בשמאלו, ומאן נינהו שמונה נסיכי אדם? ישי ושאול ושמואל עמוס וצפניה צדקיה ומשיח ואלהו¹².

(סוכה נב, ב)

(10) בר"ה שם – דהא דכתיב "ולא קם נביא בישראל כמשה" היינו שמבין הנביאים לא יהיה עוד נביא בדרגת הנבואה דמשה. אולם מבין המלכים כן יהיה משהו בדרגת הנבואה דמשה.

(11) כלומר, דשם בגמ' איתא ששלמה ביקש מהקב"ה לדון דינים שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה, ולא נענה. ואילו משיח הרי "מורח ודאין" נמצא שמשיח נעלה אפי' משלמה.

(12) בכמה מקומות מבואר דמשיח נמנה גם בין הרועים "ואף שמשיח לא נמנה בסוכה שם בין הרועים (אלא בין הנסיכים) – ראה תו"א שם (ל"ד, ריש ע"ב) ד"במשיח יש ב' הבחי'" (וראה סהמ"צ להצ"צ שם פ"ג (וכן מאמרי אדה"ז (שם) שמשיח יהיה רב ומלך). ומה שנמנה בגמ' שם רק בין הנסיכים, י"ל לפי שזהו העיקר בו. דוחק". (לקו"ש חל"ה ע' 209 הע' 28 ובשו"ג שם).

שבעה רועים ושמונה נסיכים. לא ידעתי בהם טעם כמדומה לי דאמרינן בעלמא ויצחק להיכן אזל להציל בניו מדינה של גיהנם כדכתיב כי אתה אבינו (מדרש ילקוט מיכה ה): **עמוס וצפניה.** מן הנביאים היו: **אדם שת ומתושלח.** מן הצדיקים שהיו קודם המבול שלא חטאו עד דור אנוש כדכתיב (בראשית ד) אז הוחל וגו' מתושלח צדיק גמור היה כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף קח): **שבעת ימים שנתלו לדור המבול הן ימי אבלו של מתושלח:**

(רש"י שם)

נסיך השמיני

להעיר, שמישיח עצמו הוא א' משמונה נסיכי אדם (סוכה נב, ב), וביניהם גופא - השמיני, ומרומז גם בשמו - משיח, ס"ת ח'.

(סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 414 הע' 57)

תכלית התוקף ותכלית הביטול¹³

להעיר מהרמז בפרשתנו - "ויהי לי שור וחמור גו" (לב, ו), "חמור זה מלך המשיח, שנאמר (זכרי' ט, ט) עני ורוכב על חמור" (ב"ר פע"ה, ו). ובזה ב' קצוות: תכלית התוקף - מלך המשיח, שלימות המלכות, ביחד עם תכלית הענוה והביטול - "עני ורוכב על חמור".

(סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 143 הע' 42)

במשיח יהיה את תכלית התוקף - מלך המשיח, יחד עם תכלית הביטול - עני ורוכב על חמור.

ויש לומר שב' ענינים אלו יהיו גם במשיח - תכלית הביטול, "בר נפלי" (סנהדרין צו, ב. זח"ג רטז, א. וראה מגלה עמוקות פ' ויצא), ותכלית התוקף והדעת, "ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" (ישעי' נב, ג).

(סה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 109 הע' 90)

למשיח יהיה את תכלית הביטול - בר נפלי (משיח נק' נפל), יחד עם תכלית התוקף - ירום ונשא וגבה מאד (פסוק זה נאמר על מלך המשיח, ראה לעיל).

(13) ראה גם לקמן בפרק "יוחסין בכותרת דוד.

למעלה ממקור החכמה

כך גם בזמן המשיח: "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים". – השמן משמש רמז לחכמה, זיתים הם מקור לשמן ואילו "הר הזיתים" הוא בדרגה נעלית יותר מן הזיתים, שהרי הוא המקום ממנו נובעים הזיתים. מובן, איפוא, ש"הר הזיתים" מסמל דרגה נעלית מאד ולמרות זאת נאמר: "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים", ה"רגלים" עומדות אף בדרגה נעלית מ"הר הזיתים".

(לקו"ש ח"א עמ' 103)

דאגתו לכל יהודי

מסופר במדרש שכאשר ראה משה רבינו עליו השלום, ששה אחת ברחה מן העדר, הניח את כל העדר, ורץ להחזיר אותה לעדר. מזה לומדים כמה חשובה למשה רבינו כל נפש מישראל, אפילו כשמדובר ב"שה שברחה מן העדר". ומכיון ש'גואל ראשון' הוא גואל אחרון' (ראה שמות רבה פ"ב, ד) – גם לגבי משיח צדקנו יקר וחשוב כל יהודי באשר הוא שם, ואפילו 'ברח מן העדר'.

(התוועדיות תשמ"ג ח"ג עמ' 1314 בלתי מוגה)

נשמתו – בחינת יחידה

דרגת נשמת משיח היא באין ערוך מדרגות שאר הנשמות, וכידוע בכתבי האריז"ל, שדרגת הנשמה שזכו אלי' גדולי ישראל שעד משיח היא רק בהבחינות נרנ"ח, ואדה"ר זכה לחי', משא"כ משיח יזכה ליחידה, יחידה הכללית של כלל ישראל. והרי העילוי דבחי' יחידה על הבחינות נרנ"ח הוא עילוי שבאין ערוך. וכמובן גם מזה שנקראת יחידה מלשון יחיד, שתואר זה מורה אשר אין לה ערך להבחינות דנרנ"ח. וכידוע ההפרש בין יחיד לאחד, דאחד מורה שיש לו ערך לעוד דבר [דהגם שהתואר אחד אינו כהתואר ראשון, שראשון מכריח שיש שני, משא"כ אחד הרי יש אחד ואין שני גו' לו, מ"מ, מזה גופא שצריך לומר ואין שני הרי מוכח שאפשר שיהי' שני לו, בערך לו כו'], משא"כ התואר יחיד, הרי זה גופא מורה שאין שני לו¹⁴.

(סה"מ מלוקט ח"א ע' ק"ס)

משיח יזכה לבחי' היחידה, שפירוש המילה 'יחידה' הוא מלשון 'יחיד' שאין שני לו, ואין לו ערך לדבר שני, (משא"כ 'אחד' יכול להיות שיש אחריו 'שני', וכן ראשון שודאי שיש אחריו שני).

(14) ראה סה"ש תשמ"ח ח"ב (ע' 416 הערה 58) בביאור מעלת היחידה – "'יחידה ליחוד", ומלובש בה ניצוץ בורא (לקו"ת ראה כה, א. כז, א), שלכן, לא שייך בה ענין של העדר, ח"ו, או אפילו שינוי וחלישות כו', אלא קיימת בכל תוקף הנצחיות".

עצמותו חד עם עצמות א"ס

י"ל בנוגע למשיח – שנוסף לגילוי שמו של משיח, ועד לאיך שהוא קשור עם יחידה (יחידה הכללית) יש גם את העצמות של משיח צדקנו, שזהו דבר אחד עם עצמות א"ס.

(סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 6-7)

שלמות של של טו"ד ולמעלה מטו"ד

משיח זהו יחידה הכללית הקשורה עם יחידה לייחדך, עצמותו ית'. הכולל שלמות כל הקיום וכל הענינים, גם את השלמות של למעלה מטעם ודעת, כידוע שמשיח בא בהיסח הדעת, שנאמר מצאתי דוד עבדי, וביחד עם זה יש לו גם השלימות של טו"ד, כפי הידוע שמשיח יהיה גם רב (נוסף להיותו מלך) המלמד תורה לכל העם כולו, תורתו של משיח. ולכן צריכה להיות ההכנה לקבלת משיח ע"י לימוד (בטעם ודעת) המעיינות תורתו של משיח "יפוצו מעיינותיך חוצה".

(סה"ש תשנ"ג ח"א ע' 316)

יחוסו

דוד

ולכן הנה מלך המשיח יהי' משבט יהודה דוקא. וזהו ועבדי דוד מלך עליהם, דמלך המשיח מתייחס לדעה"ה דוקא, דמעלתו העצמי הוא הענוה, דהגם שהי' מלך בישראל, קרא עצמו עני ואביון, והי' בתכלית הביטול ולכן נק' חסיד, וכן הוא מעלת המשיח שיהי' עני, דהגם שיהי' בתכלית הגדלות, וכמ"ש ונחה עליו רוח הוי' וגו' וילמוד תורה עם האבות ומרע"ה, ובכ"ז יהי' בתכלית הענוה והביטול ללמוד גם עם אנשים פשוטים, דבביאת המשיח יתגלה מעלת הפשטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות, ולכן נקרא מלך המשיח ע"ש דוד, שהי' מופלא בענוה ובביטול.

(סד"ה ועבדי דוד תרצ"ט סה"מ תרצ"ט עמ' 194)

עפ"ז יש לומר גם הדיוק "ועבדי" – שמורה על תכלית הביטול (וראה המשך תרצ"ז שם ע' תקלא ואילך, שיהודה הוא דרגת עבד).

(סה"ש תשנ"ג ח"א ע' 220 הערה 85)

משיח מתייחס לדוד מכיון שדוד היה בתכלית הביטול וגם משיח יהיה בתכלית הביטול, ולכן גם נק' 'ועבדי דוד' שמורה על תכלית הביטול.

"מבית דוד ומזרע שלמה"

ובהקדים הדיוק בדברי הרמב"ם שמלך המשיח הוא "מבית דוד ומזרע שלמה", דלאאורה אינו מובן: מה שהוא כותב "מבית דוד" [כמו שהוא כותב ג"כ בספר היד] ה"ז מפני שבבית דוד הוא "עיקר המלכות". "כיון שנמשח דוד וכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם", "מלכי דוד הם העומדים לעולם": אבל מהו הרמז ב"ומזרע שלמה"?

ויש לומר (בפנימיות הענינים): בימי שלמה הי' מעין המצב של הגאולה האמיתית והשלמה, בזמנו של דוד היו מלחמות, עד ש"דם לרוב שפכת" (ולכן לא יכל לבנות את בית המקדש). משא"כ בזמנו של שלמה שרר שלום, שלכן הוא נקרא בשם שלמה, כי שלום הי' בימיו – מעין שלימות השלום לעתיד לבוא.

ויש לומר שהטעם על זה, כי אצל שלמה הי' שלימות החכמה – "ויחכם מכל האדם", ז.א. שנוסף לעצם ענין המלכות היתה אצלו גם שלימות בחכמה. ועוד יותר: "ותרב חכמת שלמה . . מכל חכמת מצרים" – היתרון של האל"ף (אאלפך חכמה) שמתבטא ע"י "גולה" (חכמת מצרים).

שבכח זה "כל חכמי הגוים נתבטלו בעצם לגבי חכמת שלמה שלא ע"י מלחמה ע"כ נק' שלמה כי שלום הי' בימיו" עד שהאומות הביאו לשלמה את הניצוצי קדושה (כידוע בנוגע למלכת שבא) – מעין שלימות השלום לע"ל, ש"לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה גו'". ע"ד הביור ע"י "עסק התורה דבחכמה אתברירו בביטול הרע בעצם כמו לע"ל דכתיב וראו כל בשר בחי' ראי' דחכמה כו' וידע כל פעול כו'".

וי"ל שזה נוגע לשלימות ענין המלכות, שלכן אצל שלמה היתה מלכות בשלימות, "וישב שלמה על כסא ה'" במצב של מנוחה ושלום (בכללות). בערך למלכות דוד שעלי' היו קטרוגים וערעורים כו'.

ואילו וכו' היתה מלכות שלמה שלימות ענין המלכות ובית ראשון הי' הבית הנצחי, בגאולה נצחית; אבל בגלל שנתערבו ענינים בלתי רצויים, לאח"ז "קרוע אקרע את הממלכה" (למלכות יהודה ומלכות ישראל), ואח"ז הי' החורבן, ולאח"ז – חורבן בית שני, וגלות זה האחרון – עד שתחזור שלימות ענין המלכות ע"י מלך המשיח, למעלה ממלכות שלמה, כש"מלך אחד יהיה לכולם למלך גו' ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד", "ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

עפ"י י"ל ההדגשה שמשיח הוא "מבית דוד ומזרע שלמה" – כי החידוש של משיח יהי' ממעלת דוד (מלכות) ומעלת שלמה (שלום), עי"ז שלמשיח יהי' שלימות ענין המלכות, כולל חכמה שבמלכות (כמו שמתבטא ע"י "גולה", חכמת מצרים), עד ש"אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהי' יותר משלמה", עד שלימות ענין המוחין (בבחי' פלא), נוסף על מוחין ומדות ומלכות – כמ"ש "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". וכידוע שמשיח יהי' הן מלך והן רב, "וילמד כל העם" תורה, כולל – הנפלאות של פנימיות התורה.

(ספר השיחות תנש"א ח"ב עמ' 527 ואילך)

משיח יהיה גם מזרע שלמה (ולא רק מזרע דוד), ההסבר בזה בפנימיות העניינים, אצל שלמה היה שלימות החכמה (ולכן שרר שלום בימיו), ענין זה שלימות החכמה נוגע גם לשלימות המלכות, ולכן משיח יהיה מזרע שלמה כי אצלו יהיה את שלימות ענין המלכות, ושלימות ענין החכמה.

פרץ

איתא במדרש "ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח כי אנכי ידעתי את המחשבות, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף . . ויהודה ה' עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה ה' (עוסק ו)בורא אורו של מלך המשיח (שעתיד לצאת מתמר), ויהי בעת ההיא וירד יהודה, בטעם תחיל ילדה, קודם שלא נולד משעבד הראשון (פרעה ששעבד בישראל) נולד גואל האחרון (פרץ שהוליד מלך המשיח), ויהי בעת ההיא, מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים".

(ב"ר יושב פפ"ה וברש"י שם - הובא בסה"ש תנש"א עמ' 182)

הקשר בין פרץ למשיח

במיוחד אצל משיח צדקנו - "עלה הפורץ לפניהם"⁸³, שאצלו יהיה שלימות הענין של "ופרצת", - המושכה שלמעלה מכל מדידה והגבלה [ע"ד וכמו ירושלים שתהיה באותו הזמן באופן של "פרצות תשב ירושלים" - "ופרצת"], והוא ימשיך את זה לכל היהודים ("זרעך"), ועד לכל העולם כולו - "ונברכו בך כל משפחות האדמה ובורעך", "אז אהפוך אל עמים גו' לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד", "והיתה לה' המלוכה", "לתקן עולם במלכות שד-י", "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

(83 ב"ר פפ"ה, יד ובמפרשים שם, אגדת בראשית ספס"ג (ובב"ר שבעה עשר 79 מביא הכתוב "עלה הפורץ לפניהם", בקשר עם "ופרצת"), וראה אוה"ת בלק ע' תתקנח. ולהעיר מפ' מצו"ד מיכה שם, ש"עלה הפורץ לפניהם" קאי על אליהו הנביא.

(סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 112 (תרגום מאידית))

משיח מזרעו של פרץ, הקשר למשיח שאצלו יהיה שלימות הענין של ופרצת - "עלה הפורץ לפניהם".

מרים

ולהעיר ששלשתם [משה אהרן מרים - המו"ל] שייכים לענין הגאולה - נוסף על משה ואהרן, "הם המדברים גו' להוציא את בני ישראל ממצרים" (פרשתנו ו, כז), גם מרים, כדאיתא במדרש (שמו"ר רפכ"ו) "גואל זו מרים ע"ש המירור", שבזכותה נגאלו מהגזירה ד"וימררו" (ראה חידושי הרד"ל ופי' מהרז"ו שם), באופן שאתהפכא מיריו למיתקא (ראה אוה"ת שמות ס"ע ח ואילך (כך ז') ע' ב'תקא).

ולהעיר שגם משיח – גואל ראשון הוא גואל אחרון – הוא ממרים שממנה נולד דוד¹⁵ (שמו"ר פ"א, יז. וראה אוה"ת שם).

(סה"ש תש"נ עמ' 257 הערה 111)

שמו

דברי הגמ'

דבי רבי שילא אמרי שילה שמו, שנאמר עד כי יבוא שילה, דברי רבי ינאי אמרי ינן שמו, שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינן שמו, דבי רבי חנינה אמרי חנינה שמו, שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה, ויש אומרים מנחם בן חזקי' שמו, שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי, רבנן אמרי חיורא דבי רבי שמו שנאמר חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלקים ומעונה.

(סנהדרין צח, ב)

מה שמו. של משיח: ינן שמו. כמו ינאי כל אחד הי' דורש אחר שמו: לפני שמש. עד שלא נברא היה שמו ינן והיינו אחד מז' דברים שעלו במחשבה ליבראות: ולא אתן לכם חנינה. עדיין לא יבוא משיח: מנחם. בן חזקיה: ¹⁶ חיוורא דבי רבי. מצורע של בית רבי:

(רש"י שם)

אנן נעני אבתרייהו

ואנן (חסידים) נעני' אבתרייהו (בנוגע לרבותינו נשיאינו, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) – יוסף שמו, שנאמר "יוסף אדני שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל גו'", יצחק שמו, שנאמר "אז ימלא שחוק פינו".

(סה"ש תנש"א ח"ב ע' 497 הערה 67)

15) מרים התחתנה עם כלב שהיה משבט יהודה, ומזרעו נולד דוד.

16) כ"ה ("בן חזקי") בדפוסים שלפנינו, ובירושלמי ואיכ"ר: "מנחם" סתם, – ולהעיר שרש"י מעתיק תיבת "מנחם", ומוסיף "בן חזקי". וכנראה שצ"ל בפרש"י "ה"ג בן חזקי", אלא שהבחור הזעזער "תיקן" והשמיט "ה"ג". ועצ"ע (סה"ש תנש"א ח"ב ע' 496 בהערה ובשוה"ג).

בנוגע לדורנו

ובפרטיות יותר בנוגע לדורנו זה – שבר"ת ד"מיד" נרמזים ג' התקופות השייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועל סדר הקירבה אלינו – משיח (מנחם שמו) יוסף יצחק, דובער (שמו השני של כ"ק אדנ"ע).

(ספר השיחות – ה'תשנ"ב ח"א עמ' 376)

שלום

"ל הטעם שהרמב"ם מביא (בפיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד הי"ב) שמושיח יהי' "מבית דוד ומזרע שלמה" [דאם בא רק לשלול שאר בני דוד, הו"ל לפרש גם שם בנו של שלמה, שהרי גם שלמה היו לו כמה בנים] – כי: שלמה ענינו שלום, ותכלית שלימות השלום יהי' לע"ל. ולהעיר שמושיח נקרא שלום (מס' דא"ז פרק השלום)¹⁷.

(סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 119 הע' 55)

מנחם – ענין הגאולה

כללות ענין הגלות והגאולה נרמז באות מ"ם – כידוע שמ"ם פתוחה מורה על הגלות, כמרומז בפסוק "חומות ירושלים אשר הם פרוצים", מ"ם פתוחה בסוף התיבה, ומ"ם סתומה מורה על הגאולה, כמרומז בפסוק "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ", מ"ם סתומה באמצע התיבה.

וסתימת הפריצה דמ"ם פתוחה שתהי' מ"ם סתומה "לסרבה המשרה", נעשית ע"י עבודתם של ישראל, עבודת המטה דוקא – כי, העולם כפי שנברא ע"י הקב"ה, ה"ה מסובב רק משלש רוחות, כמארז"ל "עולם לאסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת", היינו, שיש בו נתינת מקום ל"פירצה", ענין של ירידה, עד לירידת הגלות כו', וע"י עבודתם של ישראל, עבודת המטה, בכח עצמם, שעיקרה (כאמור) במעמד ומצב של העלם והסתה, ובמצב זה ממשיכים ומגלים האל"ף, אלופו של עולם, בתוך פירצת הגלות – אזי נעשה העולם מסובב מכל ד' רוחותיו, באופן שנשללת האפשרות של "פירצה", "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ", גאולה שאין אחרי גלות ע"י מלכא משיחא¹⁸.

1) להעיר, שא' השמות של משיח הוא "מנחם" (סנהדרין צח, ב) – שמתחיל במ"ם פתוחה ומסיים במ"ם סתומה.

(סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 333, הערה 83)

האות מ"ם פתוחה מורה על הגלות כיון שיש בה מקום לפירצה (היינו נתינת מקום לירידה), אך האות מ"ם סתומה מורה על הגאולה, כיון שאין בה מקום לפירצה, עבודת בני' היא

17) ראה בארוכה לעיל פרק יחוסו – מבית דוד ושלמה.

לגלות את אלופו של עולם בתוך הפירצה, וע"י כך מגיעים למ"ם סתומה. 'מנחם' שהוא אחד משמותיו של משיח, מתחיל במ"ם פתוחה אך מסיים במ"ם סתומה.

צמח-צדק

תוכנו של השם "צמח צדק" – רומז למשיח צדקנו:

"צמח" – כידוע ששמו של משיח "צמח", וכפי שאומרים ב"הושענות" – "איש צמח שמו"¹⁸: ו"צדק" – א' הסימנים דמשיח, כמ"ש בנבואת ישעי' בנוגע למשיח צדקנו ("ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה"). שהנהגתו תהי' באופן ד"ושפט בצדק גו' והי' צדק אזור מתניו".

כלומר, בשם זה מתבטאת האמונה של החסידים, שכל חסיד מאמין באמונה שלימה שהרבי שבדורו – בדוגמת נשיא דורנו – הוא הוא המשיח, ואילו זכינו, הי' הדבר מתקיים באופן גלוי, בעיני בשר. משיח בגלוי.

(התועדויות תשמ"ז ח"א עמ' 266)

עפ"ז מובן גם בנוגע להאמור לעיל אודות ה"צמח-צדק", שם הרומז על משיח צדקנו, ש"אילו זכינו" הי' הדבר מתקיים בגלוי לעיני בשר.

ובהקדמה:

השם "צמח" ("צמח שמו"), מלשון צמיחה מורה שישנו זמן שאינו גלוי, וצריך לצמוח ולהתגלות כו'. ולאידך, על הפסוק "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", אמרו חז"ל: "זה רוחו של מלך המשיח", היינו, שמציאותו של מלך המשיח קדמה לכל הבריאה כולה, ועאכו"כ שקדמה לבריאת הצמחים ("צמח"), "תדשא הארץ דשא עשב וגו'", ביום השלישי לברה"ע (דוגמת לילה זה השייך ליום השלישי – "בקדשים הלילה הולך אחר היום").

והענין הזה – ע"פ האמור לעיל – שמציאותו של מלך המשיח ישנה כבר בהתחלת הבריאה (ופשיטא, לפני כללות הענין דמעשה המצוות והפכם כו', שהתחיל במתן-תורה), אלא, שהגילוי במציאות העולם ("צמח") נתעכב כו', מכיון ש"לא זכיתם", אבל אעפ"כ, תכלית הכוונה ד"לא זכיתם" היא, כאמור, שע"ז יבואו לעילוי גדול יותר מאשר "אילו זכיתם".

(שם עמ' 268)

18) ובפרד"א מוסיף סימא דקרא: "ובנה את היכל ה'". ובבמדב"ר ותנחומא מוסיף: "זה משיח, וכן הוא אומר והקימותי לדוד צמח צדיק (ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ)". (ספר השיחות – ה'תנש"א ח"ב עמ' 737).

צמח צדק בגימ' מנחם מענדל

ובפרט אשר שם אביו (של הרש"ג. המו"ל) הוא "מנחם מענדל", וידוע מאמר רז"ל אשר משיח – מנחם שמו, וגם מענדל, בגימט' "צדק" [כידוע בנוגע שמו של אדמו"ר ה"צמח צדק" – גימטריא דשמו "מנחם מענדל"], "ש"צדק" [וגם "צמח"] הוא שמו של משיח.

(התועודות תש"נ ח"ב ע' 337)

משיח – ע"ש המשיחה

וצ"ע⁹ בנוגע למלך המשיח, שגם אצלו יהיו ב' הענינים – מלך ורב (ראה סהמ"צ להצ"צ שם פ"ג. לקו"ש ח"ט שם ע' 170. ועיין לשון הרמב"ם הל' תשובה ספ"ט) – אם צריך משיחה, או סמיכה כביהושע, וצ"ע שהשם "משיח" הוא ע"ש המשיחה, ולא ע"ש למשחה – לגדולה (ובחס צא, א. ושי"נ. ספרי קרח יח, ח). ואולי יהיו בזה שני שלבים, ואכ"מ.

(לקו"ש חכ"ג ע' 197 הע' 59)

השם 'משיח' הינו על שם המשיחה בשמן המשחה.

ע"ש הקב"ה

להעיר שבמסכת ב"ב (עה, ב) נתבאר ש"משיח" *נקרא על שמו של הקב"ה, "דכתיב (ירמי' כג, ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו" *.

(* נוסף לכך ש"עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה" (שם).

(** להעיר מזה"ב לה, א: "מאן פני האדון ה' (כמ"ש גם בפרשתנו כג, יז) דא רשב"י" (וראה הנסמן בנצ"ו שם). וי"ל שהחידוש ברשב"י לגבי שאר צדיקים הוא מפני ש"ה' מאיר בו . . מבחי' הארת אורו של משיח" (סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר שו, ב).

(סה"ש ה'תשנ"ב ח"ב עמ' 371)

19) בשיחה שם מסביר בנוגע ליהושע שלא היה צריך משיחה כיון שעיקר מלכותו נבעה מכח התורה. ועפ"י צ"ע האם מלך המשיח שיהיה גם רב יצטרך משיחה, או שהוא יסתפק במשיחה. ועל כך מביא אד"ש שהשם משיח הוא ע"ש המשיחה בשמן. וע"כ מת' אד"ש שאולי יהיו בכך שזה שמשיח יהיה מלך ורב יהיה בשני שלבים ולכן לא יספיק לו זה שהוא נשיא בתורה, במקום שמן המשחה. עיי"ש בשיחה.

הוספה

גדרו ההלכתי של משיח - החזרת שלימות התומ"צ

דוד, וכן הוא אומר⁶ ויך את מואב וימדדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר⁷ בו ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד⁸. שנאמר⁹ ותהי' אדום¹⁰ לדוד לעבדים וגו'¹¹. והי' ירשה שער אויביו¹² זה המלך המשיח שנאמר¹² ועלו מושיעים בהר ציון וגו'^{12*}.

וי"ל בפשטות השנינו דבענין הא' כתב, "זה מלך המשיח" ולאח"ז (שכבר ידוע) כתב, "זה המלך המשיח" (ה"א הידיעה (מלפני זה)).

(6) ש"ב ה, ב.

(7) זכרי' ט, י.

(8) בדפוסים רוב כת"י הנ"ל (הערה 3), "לדוד".

(9) ש"ב ש, ו.

(10) בכתוב "ארם". ושם פסוק יד, "והי' כל אדום עבדים לדוד". ועד"ז בדה"א יח, יג. ובכת"י שטוקהאלס "עבדים לדוד". ולפ"ז כנראה הכוונה לפסוק יד.

(10*) ברוב כת"י ליתא, "וגו'". וגם מזה משמע קצת שהכוונה לפסוק יד שבש"ב שם, שהמשך הכתוב אין שייך לכאן, משא"כ בפסוק ח שם שממשיך, "וושאי המנחה".

(11) בדפוסים שלפנינו, "והי' ירשה וגו'". אבל כ"ה בדפוסים וכת"י הנ"ל (הערה 3).

(12) עובדי' א, כא.

(12*) ברוב הכת"י הנ"ל נעתק גם המשך הכתוב, "לשפוט את הר עשו", ובכת"י (אוקספורד 610) נוסף גם, "והיתה גו'".

מישראל" כתב "זה מלך המשיח", ורק בב' עניינים האחרונים כתב "זה המלך המשיח".

ובב' כת"י (אוקספורד 591, שטוקהולס - הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 3) בכל הלכה זו "זה מלך". ולאידך, בב' כת"י אחרים שם (אוקספורד 568, 610) גם באשורנו ולא קרוב כתב "זה המלך המשיח".

א. בסוף הל' מלכים¹, בדברו אודות מלך המשיח, כותב הרמב"ם וז"ל: "וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר² ושב ה"א את שבותך כו'". אח"כ הוא ממשיך: "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]³ ושם הוא אומר⁴ אראנו ולא עתה זה דוד אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבט מישאל זה המלך⁵ המשיח. ומחץ פאתי מואב זה

משיחות י"ב תמוז, מוצש"ק פ' בלק ופ' פנחס תשל"ח. נדפס בלקו"ש ח"י"ח ע' 271 ואילך. תרגום מאידית.

(1) פרק יא ה"א.

(2) נצבים ל, ג.

(3) אבל בכת"י הרמב"ם ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור (רומי רמ. שונציא רנ. קושטא רסט. ווינציאה רפד. שי (-ברגדין). שיא (יושטיניאן) "מיד בני עשו".

"נוסח מלא בלתי מצונזר של פרק זה (פי"א מהל' מלכים) ע"פ כת"י ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס בסוף הרמב"ם דהוצאת פרדס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כת"י דפרק זה. לקמן בפנים ובהערות צויינו (בעיקר) השינויים הנוגעים לגדו"ד.

(4) פרשתנו כד, יז"ח.

(5) כ"ה בדפוסים וכמה כת"י הנ"ל (הערה 3)*.

(*) ובדפוסים שלפנינו גם ב"וקס שבט

הפסוקים ד, "פרשת בלעם" מביא הרמב"ם בעיקר לא (רק) כראי' לעצם ביאת המשיח, גאולת ישראל מהגלות, אלא (גם) ש, "נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו". שלכן הוא מפרט ומפרש את הפסוקים, כיצד מוכח ש, "נבא בשני המשיחים".

אבל הא גופא צריך ביאור:

בשלמא זה שהוא מוסיף את הראי' מהפסוקים שבפרשת בלעם על עצם הענין של משיח, י"ל שזהו כיוון שבפסוק "ושב ה"א את שבותך" לא כתוב¹⁶ שזה יהי' ע"י משיח¹⁷, לכן הוא מביא גם ראי' מהמפורש בתורה שנבא על מלך המשיח. אבל מה נוגע לראיות (מן התורה) על ביאת המשיח ש, "שם נבא" לא רק על "משיח האחרון", אלא גם על דוד, "משיח הראשון"; ובפרט עוד עם האריכות לפרש את כל פרטי הלשונות בפסוקים, באיזה מהם הכוונה למלך דוד ובאיזה למלך המשיח¹⁸?

(16) אבל להעיר שלשון הרמב"ם הוא "העידה עלי'".

(17) להעיר מפרש"י סנהדרין (צט, א) ד"ה "אין להם משיח לישראל, אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו". וראה שו"ת חת"ס יו"ד בסופו (סי' שנו). ושם: והאומר כדעת רבי הלל (שאין משיח לישראל אלא הקב"ה יגאלם) הרי הוא כופר בכלל התורה.

(18) ופשיטא שאין לומר שזהו המדרש* היחידי שמצא הרמב"ם שמפרש הכתובים האלו על מלך

ספר היד הוא הרי ספר הלכות - כדברי הרמב"ם בהקדמתו בסופה - (ולא של דרשות על פסוקי התורה וכיו"ב), וצריך להבין: כדי להביא ראי' להלכה ש, "כל מי שאינו מאמין בו כו'" הוא "כופר בתורה ובמשה רבינו", הי' די בכך שהי' אומר רק "אף בפרשת בלעם"¹³ נאמר ושם נבא במשיח (האחרון שעומד מבניו) שמושיע את ישראל [באחרונה], והי' כבר מובן מעצמו, שהוא מדבר אודות פסוקי הנבואה שהתחלתם היא "... אשר יעשה העם הוזה לעמך באחרית הימים"¹⁴ -

א"כ מדוע מאריך הרמב"ם בפרטי הראיות שבכתובים אלה מדובר על "שני המשיחים" ועל איזה מהם כל חלק מהפסוק מרמז וכו'?

אפילו אם רוצים לומר בפירוש לאיזה פסוקים הכוונה, הרי הי' מספיק להביא רק (את ההתחלה והסיום) - שזה נאמר בפסוקים "אראנו ולא עתה וגו' והי' ירשה שעיר אויביו גו"¹⁵.

ב. מכך שהרמב"ם מוסיף את הראי' "אף בפרשת בלעם נאמר", למרות שהוא הביא כבר קודם את הראי' על עצם הענין "שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה"א את שבותך", משמע (וכמו שמובן ממשטות לשונו) שאת

(13) וכלשונו בפיה"מ פרק חלק יסוד הי"ב ומי שהסתפק בו כו' כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים (ועד"ו הוא בתרגום הר"י קאפאח).

(14) כד, יד.

(15) ראה אגרת תימן פ"ג קרוב לסופו (מהדורת קאפאח): כמו שהבטיחנו ה' בתורה באמרנו אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב וכו' והי' אדום ירשה.

(*) ע"ד לשון הרמב"ם הוא בבחי' פרשתנו עה"פ "על דרך המדרש". ועד"ו הוא במדרש הגדול עה"פ. וברמב"ן בספר הגאולה שם (מבלי הראיות של הכתובים). ועד"ו קצת במדרש אגדה (באברך) עה"פ. וראה רלב"ג עה"פ.

מסבירים: כיון ש"שני המשיחים" נאמרו באותה נבואה, א"כ בדיוק כפי שהתקיים חלק הנבואה בנוגע ל"משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם"; כמו"כ ודאי שתתקיים הנבואה על משיח "האחרון שעומד מבניו מושיע את ישראל [באחרונה]".

אבל מובן, שקשה לומר שזהו כל הטעם: כי בפסוקים אלה לא בא הרמב"ם (כפשטות לשונו) להביא ראיה והוכחה שמלך המשיח ודאי יבוא, אלא שביאתו הוא ענין הכתוב בתורה; ומזה, שמי ש"אינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו" הרי ש"לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו" -

א"כ מה נוגע כאן ש"נבא בשני המשיחים", גם "במשיח הראשון שהוא דוד", ובפרט עוד לפרש את (ארבעת) הלשונות הכפולות בפסוקים, שבראשונה הכוונה למשיח הראשון ובשני' - למשיח האחרון?

ד. בהמשך לזה כותב הרמב"ם, אבל בהלכה נפרדת: "אף בערי מקלט הוא אומרי¹⁹ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו' ומעולם לא ה' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו".

ידוע שגם חלוקת ההלכות ברמב"ם היא בדיוק - וצריך להבין: מדוע מביא הרמב"ם ראיה זו בהלכה בפ"ע ולא בהלכה הקודמת יחד עם שתי הראיות האחרות מן התורה? ואם מתאים שכל ראיה תהי' בהלכה נפרדת, א"כ גם את

ג. לכאורה י"ל, שהטעם שהרמב"ם מביא את הראיה גם על זה ש"נבא בשני המשיחים", גם על "משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל כו" - דלכאורה, מה נוגע לאמונה בביאת המשיח שגם דוד נקרא משיח בדיוק כמו מלך המשיח, עד שעל שניהם אומרים "בשני המשיחים" (בה"א הידיעה) -

שזהו כיון שהדבר נוגע ומחזק את האמונה בביאת המשיח: הידיעה שהענין של "משיח" אינו ענין חדש, שהרי ה' כבר ה"משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם", מוסיפה תוקף באמונה שגם לעתיד יבוא המשיח שמושיע את ישראל

(ע"ד הוכחת חז"ל¹⁹ על תחיית המתים: "דלא הוו חיי דהוי חיי לא כ"ש");

או באופן אחר, כמו שהמפרשים²⁰

המשיח, ולכן הביאו כצורתו (חצי הכתוב הראשון על דוד וכו') - כי א' פשוט שאעפ"כ אין דרך הרמב"ם להעתיק כל פרטי הדברים שבמדרש, כ"א זה שנוגע לגדוד, (ב) מצינו במדרש חז"ל שגם חלק הראשון "דרך כוכב מיעקב" מפרשו במשיח (ראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. דבר פ"א, כ. וראה ת"א ותיב"ע עה"פ. ועד"ז מפרש הרמב"ן עה"פ כל הכתובים על משיח. וראה דבריו בספר הגאולה ע' רסו - בהוצאת שעוועל) מה שהשיג על הראב"ע בפרשתנו שפירשו על (דוד) - וראה לח"מ לרמב"ם שם: ואולי הם מדרשים חלוקים - (ג) ועוד ועיקר: הרמב"ם כאן אינו בא להביא ראיות ממדרשי חז"ל "שכל הספרים מלאים בדבר זה" (יותר מ"בדברי הנביאים" - לשון הרמב"ם שם ה"ב), כ"א מהמפורש בתורה ופשוטות הכתובים.

(19) סנהדרין צא, א.

(20) קרית ספר לרמב"ם הל' מלכים שם. -

ע"ד סיום מס' מכות.

(21) שופטים יט, ח"ט.

ומדוע דוקא (רק) דוד נקרא „משיח“?

עליו כו', וע"ז שכופר „במשה רבינו" כ', „אף בפרשת בלעם נאמר ושמ נבא" (ולא „ואף בלעם נבא" (כבקרית ספר לרמב"ם שם)) וכוונתו לנבואת משה (וכן משמע בפיה"מ אבות (פ"ד מ"ד) „וכן דוד כו' ושיעדו הש"י לנו ע"י משה רבינו והוא הכוכב אשר דרך מיעקב כמו שביארו רז"ל". ולהעיר משל"ה (פרשתנו שסב, ב) בפ"י הגמ' (ב"ב יד, ב) „משה כתב ספרו ופרשת בלעם". ולהעיר משו"ת חת"ס יו"ד שם, היינו שכופר בתורה ובנבואת משה (ונק' אפיקורוס וכופר) אף שגם תורה היא בכלל נבואת משה** (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח***), ועפ"ז יתורץ לכאור' ג"ז שהביא הרא"י מערי מקלט בהלכה בפ"ע, כי זוהי ראי' נוספת מסברא „ומעולם לא ה' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו", ואינו שייך ל„כופר" . בתורה ובמשה רבינו". וגם מובן מה שכתב „בערי מקלט הוא אומר" ולא „בפרשת שופטים נאמר" וכיו"ב, להדגיש שאי"ז שייך לכופר בתורה כו'.

אבל מובן שג"ז דוחק ואכ"מ. וראה לקמן בפנים סי"א.

בהקדמתו לפיה"מ שהיינו החילוק במה שבין ה' לנביא עצמו (שבזה אפ"ל שיגרום החטא) לזה שיאמר ה' להבטיח לבנ"א טובה בסתם, שבזה א"א שלא תתקיים ההבטחה,

וא"כ מובן שג"ז „שהתורה העידה עליו" בודאי תתקיים. ועצ"ע. - וראה לקו"ש חל"ד ע' 1167 ובהערות שם.

(*) ראה פיה"מ פ' חלק יסוד השביעי ויסוד השמיני. ולהעיר מלשון הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ח ה"ג. שם פ"ט סה"א. ה"ז. ה"ה. נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך.

(**) ברמב"ם שם: „האומר שאין תורה מעט ה' כו' אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה", אף שבזה גם מכחיש נבואתו של משה רבינו, שזהו א' מהשלשה הנק' אפיקורסין (שברמב"ם לפנ"ז), ומשמע שתלוי במה בא להכחיש, אף שהכופר בתורה בדרך ממילא מכחיש נבואתו של משה, לא נקרא עי"ז אפיקורוס. ועצ"ע.

הרא"י מפרשת בלעם ה' צריך לכתוב בהלכה נפרדת^{21*}.

ועוד: מדוע הוא מדייק לציין את מקור הפסוק, ובפרט בלשון „אף בערי מקלט הוא אומר" ולא „(אף) בפרשת שופטים"²², ע"ד שהוא כותב לפני כן „בפרשת בלעם"?

ה. גם צריך להבין את דיוק הלשון²³ „בשני המשיחים" מה נוגע כאן

(21*) וראה לקו"ש שנסמן לקמן הערה 67. לקו"ש חל"ד ע' 114 ואילך.

(22) שהרי בנוגע לערי מקלט ישנה עוד פרשה לפנ"ז (מסעי לה, ט ואילך. וראה גם פ' ואתחנן ד, מא ואילך), שמהלשון „בערי מקלט נאמר" אינו ברור מקומו בתורה (גם אם ה' נאמר „בפרשת ערי מקלט").

(23) עוד יש לדייק בלשון הרמב"ם: (א „בפרשת בלעם", והרי אין דרכו לציין המקור, וכמו שלא כתב בהפסוק שהקדים ושב ה"א, „שהרי נאמר בפרשת אתם נצבים", (ב הלשון „ושם נבא" למאי נפק"מ (וודח גדול לומר, כיון שמקדים „פרשת בלעם" צריך לבאר ד, שם נבא").

לכאורה י"ל שהוסיף „ושם נבא"*, בהתאם למש"כ לפנ"ז „כופר" . בתורה ובמשה רבינו", ע"ז ש„כופר" . בתורה" כ', „שהרי התורה העידה

(*) לכאורה י"ל באור"א (ועפ"ז מובן הצורך להוסיף ראי' זו „אף בפרשת בלעם" על מש"כ לפנ"ז „שהרי התורה העידה עליו" - דפ' נצבים), שבזה מוכיח שמוכרח להתקיים, כי ההבטחה של תורה יתכן שלא תתקיים שמא יגרום החטא (ברכות ד, א) משא"כ בנבואה שהנבואה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ז) - ראה גר"א וישלח לב, ח (ובגבורת ה' פ"ז). אבל נוסף עי"ז שכבר נת"ל (בפנים ס"ג) שהרמב"ם כאן לא בא להוכיח אמיתת הענין שבוודאי יהי', כ"א איך שהוא כופר בתורה ובמשה רבינו, וא"כ אין נוגע הענין דנבואה - הרי החילוק בין ההבטחה דאפשר שתתבטל שמא יגרום החטא לנבואה לטובה כו', מפרש הרמב"ם

ו. ויובן בהקדמת הסברת כמה דיוקים בשתי ההלכות הבאות בהל' מלכים שם. בהלכה ג' כותב הרמב"ם: ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו³² אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו' (ומביא שם את הראי' מבן כוזיבא, ומסיים) ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' ל^{32*} לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן [וכלי' המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצות ממשותן, הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס].

מכך שבהמשך ההלכה על מלך המשיח מסיים הרמב"ם, "ועיקר . . . שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם

[שהרי כשם שדוד נמשה בשמן המשחה (בקרן²⁴) ונקרא משיח ה'²⁵, כמו"כ גם, לפנ"ז, נמשה שאול²⁶ (בפך²⁴) ונקרא גם הוא „משיח ה'"]²⁷ אם רוצים לבחור שני מושיעי ישראל (בראשונה ובאחרונה), הי' לכאורה מתאים יותר משה רבינו כגואל ראשון ומשיח כגואל אחרון²⁸. שניהם הושיעו מגלות, משא"כ - דוד.

ולהעיר שגם בנוגע למדריגתם נבואה כותב הרמב"ם שמשית גדול מכל הנביאים²⁹ או כפי שכתב בספר היד³⁰, „ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" משא"כ - דוד³¹.

(24) מגילה יד, א.

(25) ש"ב יט, כב. וראה שם כג, א.

(26) ש"א יוד, א. וכ' זה הביא הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ז) לענין משיחת מלך. וראה מגילה שם.

(27) ש"א כד, ז. יא. כו, ט. יא. טז. ש"ב א, יד.

טז.

(28) להעיר משמור"ר פ"ב, ד. וח"א רנג, א.

שער הפסוקים פ' ויחי.

(29) באגרת תימן רפ"ד (תרגום הר"י קאפח): שהמשיח נביא גדול מאד גדול מכל הנביאים אחרי משה רבינו . . . מעלותו הרי היא הרמה בדרגות הנביאים והנכבדת אחרי משה רבינו.

(30) הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(31) ראה מגילה שם ברש"י שהוא נביא וכן סוטה מה, רע"ב. וקשה מוז"ב קנ"ד, א (וראה ניצוצי זוהר שם). וראה ש' רוח"ק בתחלתו. ובכ"מ דודו ושלמה (תהלים ומשלי - כתובים - דלא כסוטה שם) - מל' רוח"ק ולא נבואה נ"ה. ואכ"מ. במו"נ ח"ב פמ"ה (המעלה השני') כתב: דוד ושלמה ודניאל הם מן הסוג הזה ואינם מסוג ישעי' וירמי' . . . ודומיהם לפי שאלו . . . לא דברו . . . כ"א ברוה"ק.

בפיה"מ אבות (פ"ד מ"ג) „וכן דוד כו' והוא נביא" (להעיר דשם בא בהמשך „ויש לך ללמוד

ממשה רבינו כו'"), אבל בפשטות משם אין ראי' כי אינו מדבר במדר' ומעלות הנבואה, כ"א ע"ד ענווה כו' ואינו נוגע החילוקי מדריגות דנבואה ורוה"ק.

בשמונה פרקים (פ"ח): וכן דוד המלך ע"ה נביא אמר כו'. ושם בא לבאר מאדו"ל „אין הנבואה* שורה אלא על חכם גבור ועשיר . . . ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל המעלות" ומביא דוגמא משלמה ודוד, אליהו שמואל יעקב.

(32) בדפוס ידו, וכת"י רמב"ם הנ"ל (הערה 3) „שהטפשים אמרים".

(32*) בכמה כת"י (הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 3): אין חוקי' ומשפטי' משתנים (משתנות).

(33) כ"ה בדפוסים וכת"י הנ"ל (הערה 3) ונשמט בדפוסים שלפנינו.

(*) כ"ה בפיה"מ שלפנינו ובתרגום הר"י קאפח. בגמ' שבת (צב, א) „אין השכינה שורה". ובנדרים (לח, א) „אין הקב"ה משרה שכנתו".

האומות שסביביו³³) ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי ויתקן³⁷ את העולם כו'.

וצריך להבין: מדוע הרמב"ם אינו מזכיר כאן (וגם לא בכל הפרק) את המעלות הגדולות בהן מתואר מלך המשיח²⁹, וכפי שהרמב"ם עצמו אומר במקום אחר בספר היד³⁰: „בעל חכמה יהי' יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו (וכנ"ל סוס"ה).

ח. ויש לומר הביאור בכל זה, בהקדים זה שהרמב"ם הכניס את ה' מלכים (ומלחמותיהם³⁸, או ומלחמות^{38*}) בסיום וסוף ספרו היד - דלכאורה, לפי סדר הזמנים, כפי שהרמב"ם אומר בתחילת ה' מלכים „שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך כו' ולהכרית זרעו של עמלק

כו'” לכאורה משמע, שמי שאומר שמשיח צריך לעשות „אותות או מופתים” או „מחדש דברים בעולם” הנה בזה הוא מוסיף או גורע בתורה, היפך הענין שאין מוסיפין עליהן כו'. אבל צריך להבין: מהו הקשר בין שני הענינים³⁴?

יתירה מזו: בנוגע לנביא אומר הרמב"ם³⁵ ש„כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבינו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם אלא האות שלו שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר כו'”. ואכ"כ רואים שאף שגם שם הוא שולל „אות . . . שיש בהם שינוי מנהגו של עולם”, אעפ"כ אין הוא מסיים שם (כבנדו"ד) „שהתורה הוצאת חוקי' ומשפטי' לעולם”; ולאידך הוא אומר שם שהוא צריך לעשות אות: „שיאמר דברים העתידיים”.

ז. בהלכה שלאח"ז בה' מלכים ממשיך הרמב"ם: ואם³⁶ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח (ונצח כל

(37) כ"ה בדפוסים שלפנינו. אבל בכת"י ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) בא כאן קטע שנשמט „ואם לא הצליח כו'”, והתייבות „ויתקן את העולם כו'” הן באמצע דבריו שם, „וכל הדברים האלו (של ישוע הנוצרי) ושל זה הישמעאלי . . . אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כו'”. וראה שם בסיום לשונו. וראה לקמן בפנים סעיף טז.

(38) והו השם המלא - כבהקדמת הרמב"ם (ב„מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם”) ובהכותרת בספר שופטים והל' מלכים.

(38*) כ"ה בדפוס רומי הנ"ל. ווינציאה רפד. שי. בהכותרת דספר שופטים והל' מלכים*. ובכת"י התימנים שם. וכן הוא שם (ובכמה כת"י) בהקדמת הרמב"ם בסופה בהלכות דספר שופטים והלכות מלכים - ראה רמב"ם ספר המדע (ירושלים תשכ"ד). וש"נ.

(*) אבל בהקדמת הרמב"ם בסופה (בסידור ההלכות דספר שופטים וכן בהלכות מלכים) בכל דפוסים הנ"ל „ומלחמותיהם” („ומלחמותיהן”).

(34) סיום הלשון שבהלכה שנשמט ע"י הצנזור וכל המוסיף כו' רשע ואפיקורס - כנראה הכוונה לאותו האיש. ועפ"ז מובן המשך הלשון בהלכה שלאחרי' ראה בהנמנן בהערה 36. אבל לפי"ז - למה הוצרך לומר גם „ועיקר הדברים . . . שהתורה כו' מהן”.

(35) ה' יסודי התורה רפ"י.

(36) ביאור הלכה זו ברמב"ם - ראה לקו"ש ח"ח ע' 358, 361*2 בהערות.

המצוה של מלחמות השם⁴¹ (להכרית זרעו של עמלק) והמצוה „לבנות בית הבחירה“, שרק אז שייך קיום כל הלכות ומצות התורה.

בפועל נעשה הדבר ע"י דוד המלך, שהי' מלך⁴² על כל ישראל (ישראל ויהודה). הוא כבש את א"י, גמר ושלמות המלחמות (והי' הניח לו מסביב מכל אויביו⁴³); ועל ידו היתה התחלת (ההכנות⁴⁴ עכ"פ ד) בנין ביהמ"ק בירושלים (ויאמר דוד זה הוא בית ה' גו'⁴⁵). ובמילא התאפשר קיום התורה והמצוה בשלימות.

ט. את הלכות משיח הכנים הרמב"ם (בסיום ספרו היד ו) בסוף הל' מלכים ומלחמותיהם⁴⁶, כיון שזהו גדרו וענינו של משיח ע"פ הלכה:

הרמב"ם מפרש בפרק יא של הלכות מלכים לא רק את ענין ביאת המשיח והחיוב להאמין בו, אלא גם מהו ענינו גדרו ופעולתו ואופן התגלותו, ובמילא - במה מתבטא (החיוב) להאמין בו.

(41) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. ספ"ד שם.

(42) ראה רמב"ם שם פ"א ה"ז: כיון שנמשח דוד וזה בכתר מלכות והרי המלכות כו'. שם ה"ט.

(43) ש"ב ז, א. הובא ברמב"ם ריש הל' מלכים ה"ב.

(44) דה"א כח"כט.

(45) שם כב, א. הביאו הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח ה"ג. וראה סוטה ט, סע"א. וראה סמ"ג מ"ע קסג: זמן מצוה זו של בנין ביהב"ח לא הגיעה עד ימי דוד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 301 ואילך.

(46*) להעיר דבהכותרת לפרקים יא ויב דהל' מלכים בדפוס וינציאה רפד. שי - „הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח“.

כו' ולבנות בית הבחירה - הי' עליו להכניס את הלכות מלכים בספרו הרבה לפני כן³⁹?

וי"ל, בזה שהרמב"ם הכניס זאת בסיום ספרו היד - ספר „הלכות“ - בזה הוא מדגיש שהשלמות של (קיום) התורה וההלכה היא כאשר יש (ענין) (ה)מלכים⁴⁰. וכפי שזה גם מובן בפשטות, ששלימות הקיום של כל מצות והלכות התורה היא כאשר ישנו מלך על כל ישראל, שעל ידו נעשית

(39) בהקדמת הרדב"ז לספר שופטים „לפי שדיניו הלכותא למשיחא“. אבל צ"ע, כי: א) כמה הלכות לכאורה אינן הלכותא למשיחא (ראה לדוגמא: פ"א ה"ח ואילך שלכאז' אינן שייכות לאחר ביאת המשיח) ב) מטעם זה גם ספר הח' והט' (ספר עבודה וקרבתו) היו צ"ל בקירוב עכ"פ לאסיום ספרו.

[ובנוגע לקרבתו ה' אפ"ל בדוחק, כי לדעת הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"ו ה"טו. וראה שם פ"ב ה"ד), „מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי“. אבל בנוגע לביהמ"ק וכל השייך לזה אין לתרץ כן „ע"פ ב"ר ספסד“. ראה מנ"ח מצוה צה), כי הרמב"ם כתב בהל' מלכים כאן (בריש הפרק ובספ"ו) דמשיח בונה מקדש (וראה הקדמתו לפיה"מ בנוגע למס' מדות. הל' ביהב"ח פ"א ה"ד). וידועה השקו"ט בזה. ואכ"מ].

ואולי י"ל: הרמב"ם בתחלת ספר היד (ב, מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם) כתב „ספר ארבעה עשר: אכלול בו מצות שהם מסורין לסנהדרין כו' ודין המלך ומלחמותיו“, ומכיון שהל' מלכים הן „דין המלך כו" - מצות היחיד, לכן כתבו בסוף ספרו (אף שכמה הלכות שייכות לכ"א מישראל (ראה הל' מלכים פ"ה ה"ז ואילך)).

(40) להעיר מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע קעג (בתרגום ר' שלמה אבן איוב (הובא בהוצאת הר"ח העלירי): שצונו למנות עלינו מלך ישראל שיעמיד אמונתנו. (אבל ראה תרגומו (העלירי) ובסהמ"צ לפנינו והוצאת הר"י קאפח). ובהל' מלכים ספ"ד „ותהי' מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת כו"“.

כלומר, כל הענינים החסרים בקיום תומ"צ מצד זה שחסר בשלימות כל ישראל וביהמ"ק - שזהו כללות ענין הגלות - באים לשלימותם ע"י משיח. וזהו הענין שמשית מחזיר „מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים" - הוא מחזיר את שלימות הלכות ומצות התורה.

[וי"ל שזוהי גם נפק"מ להלכה בפועל, לגבי האמונה בו (ובנוגע למה צריך להיות המחכה לביאתו): מאחר

„ובונה המקדש (ובמילא „מקריבין קרבנות“) ומקבץ נדחי ישראל“ (ובמילא „עושין שמיטין ויובלות כו“).

ואולי מש"כ „חוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם“ הוא מענין הא' שכתב „להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה“.

אבל צ"ע השייכות, שהרי לכאורה הכוונה ב„כל המשפטים“ היינו התלויים בסנהדרין* - ד' מיתות ועוד (ראה סנהדרין נא, ב. ובפרש"י שם ד"ה הלכתא) שחוזרין בביאת המשיח (ישע' א, כו). אבל ראה רדב"ז הל' סנהדרין פ"ד ה"ב „שהוא (משיח) יסמוך ב"ד הגדול**“ ולהעיר מרמב"ם שם פ"ב ה"ה „מלכי בית דוד כו' יושבין ודנים הם את העם“ ולהעיר מקרית ספר הל' מלכים שם „ומחזיר כל המשפטים כמו שהיו קודם“. וראה לשון הרמב"ם ספ"ד שם: שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט כו' שנאמר ושפטנו מלכנו כו'. ואכ"מ.

(*) להעיר שבא מכת"י (אוקספורד 591) שהובא ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) „מקודם שהיו מקריבין“. ולפ"ז הרי זה פירוש ל„וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם (שהוא בזה ש)מקריבין קרבנות ועושין שמיטין כו“, ולא ענין בפ"ע. ואולי כ"ה הפירוש גם לפי הגירסא שבדפוסים ורוב הכת"י „מקריבין קרבנות“ (בלי וא"ו). ובב' כת"י (ברמב"ם הנ"ל שם) „ומקריבין“ (בוא"ו). וכ"ה בקרית ספר שם.

(**) וראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74. וש"נ.

ולזה מתכוון הרמב"ם בתחלת הפרק: „המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד“⁴⁶ ליושנה לממשלה⁴⁷ הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה⁴⁸ האמורה בתורה:

אין זה (רק) סיפור דברים מה יעשה משיח, ומה יהי בימיו, אלא זוהי הלכה: הגדר של משיח הוא זה שהוא מחזיר „מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה“ (ולא שהוא בא לפעול ענין חדש), שבפועל מתבטא הדבר בזה ש„ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל“ (ובמילא מגיעים למטרה והמכוון של ביאת המשיח) „וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה“. שזה קשור עם קבוצ נדחי ישראל כאשר כל ישראל יושבים על אדמתם⁴⁹.

(46) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובכת"י ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) „בית דוד“.

(47) בכת"י הנ"ל ודפוס רומי וקושטא הנ"ל „הממשלה“. ושם ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) מכת"י: בממשלה, ממשלה.

(48) צ"ע „מצותה“ - ל' יחיד, וברוב כת"י ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) „מצותן (מצותם) האמורות (האמורה)“.

(49) ראה קרית ספר לרמב"ם שם [ושם הביא הכתוב הנאמר ביובל, אבל מוכח מכאן דהרמב"ם ס"ל דגם שמיטין „ככל מצותה האמורה בתורה“ תלוי ב„מקבץ נדחי ישראל“. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל ספ"ב. וכידועה השקו"ט בזה. ואכ"מ].

והנה לפ"ז „מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות“ הם תוצאה מב' הענינים שכ' לפנ"ז:

האחרון" מהראשונה - „משיח הראשון שהוא דוד“⁵².

„ושם הוא אומר“ שכל פרטים אלו שהיו „במשיח הראשון - דוד“ יהיו גם ב„משיח האחרון“ זה מלך המשיח. החל מתחלת התגלותו וממשלתו עד לשלימות ד„ומחץ פאתי מואב“ שדוגמתו במשיח „וקרקר כל בני שת“, וכן „והי' אדום ירשה זה דוד“, „והי' ירשה שעייר אויביו זה המלך המשיח“,

משיח יביא לשלימות התורה, כיון שעייז שיתבטל השעבוד מלכיות ואדרבה, משיח ישלוט עליהם, יהי' אפשר „לעסוק בתורה ובמצות כהוגן“⁵³, „יהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל“⁵⁴ (כפי שהרמב"ם⁵⁵ מאריך בזה)⁵⁶.

שזהו הגדר של משיח, צריכה האמונה להיות לא רק שהוא יבוא בכדי לגאול את ישראל מהגלות, אלא „מאמין בו“ שהוא מחזיר „מלכות דוד ליושנה . . וחוזרין כל המשפטים“⁵⁰.

יו"ד. על זה מביא הרמב"ם את הראי', ממנה יודעים שמשיח יבוא ויביא לשלימות התורה, „להחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים“ - „שהרי התורה העידה עליו“. שבראיות אלה ישנם שני פרטים: שנאמר ושב ה' א . . וקבצך גו' - מכאן יודעים שיהי' קבוץ נדחי ישראל, שזהו המצב שנותן את האפשרות שיהי' „מלכות דוד . . כל המשפטים“⁵¹, קיום הלכות ומצות התורה שהתבטלו ע"י גלות ישראל.

„אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל (באחרונה): „מכאן יודעים שמה שיהי' ע"י משיח, וענינו של משיח, הוא „להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה“ - הוא הינו „משיח

(52) ולהעיר מסנהדרין (צח, סע"ב): עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר כו' כגון קיסר ופלג"י קיסר. וראה זח"א פב, ב. ז"ח נג, א. וראה צפע"ג עה"ת ויחי מט, ט.

(53) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(54) הל' מלכים פ"ב ה"ד.

(55) הל' תשובה והל' מלכים שם.

(56) שעפ"ז מובן בפשטות מה שמגדרי ומצות המלך הוא שנלחם מלחמות ה' (כברמב"ם שם פ"א ה"ח. ספ"ד. ולהעיר שההלכות נקראו „הל' מלכים ומלחמותיהם“), וגם זה ש„אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה . . זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד

(50) ועפ"ז יומתק מש"כ הרמב"ם בפיה"מ פ' חלק בסוף עיקר הי"ב „ומכלל יסוד זה (דביאת המשיח) שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומורע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו“. ובראש אמנה (לר"י אברבנאל) פ"א (שהעתיק הי"ג עיקרים מ„העתקת הר' שמואל תיבון . . ראוי שנסמוך עלי' כו'“ כלשונו שם רפ"א) הלשון „וכל החולק על מלכות זאת המשפחה“.

(51) ראה שו"ת חיים שאל ח"א סי' צו: פירוש שיהי' מלך על כל ישראל ויהודה כמו שאמר הכתוב ומלך אחד יהי' לכולם . . וכל זה כלל הרמב"ם באומרו מלכות בית דוד ליושנה.

(*) כ"ה בגמ' וע"י. ובערוך (ערך קטר): ופ'לגו. (*) ראה לעיל הערה 38. ולהעיר שגם להדפוסים וכת"י שבכ"מ בהכוונות „ומלחמות“ (לעיל הערה *38), הרי בהקדמתו בסופה לפני שמפרט פרטי ההלכות בכל הדפוסים וכת"י „ודין המלך ומלחמותיו“ (כנ"ל הערה 39), או ומלחמותיה, ומלחמתו - ראה רמב"ם הנ"ל הערה *38.

של מלך המשיח, שהוא יביא לשלימות בהלכות ומצות התורה («ולתחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחזרין כל המשפטים») אין זה עוד ענין שהתגלה ע"י הנביאים, אלא זהו ענין של התורה ומשה רבינו גופא, התורה גופא אומרת ומבטיחה שיבוא משיח ואז תהי' שלימות התורה.⁶⁰

ולכן הוא מסיים, «ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים», שכל הענינים שנאמרו על ידי כל הנביאים על משיח הם ענין בתורה גופא בשלימות קיום התורה והמצות.

יב. וזהו גם הטעם שאת הראי' מערי מקלט כתב הרמב"ם כהלכה בפ"ע, כיון שזוהי מביא הרמב"ם לא רק ראי' שהדבר מפורש בתורה שע"י מלך המשיח יהי' הזמן של שלימות בקיום התומ"צ, אלא שמצינו, «בערי מקלט» שיתוסף במצוה גופא, «ויספת לך עוד שלש ערים גו'», «ולא צוה הקב"ה לתוהו».

כלומר, שהתורה גופא אומרת שצריך לבוא זמן בו מצות התורה יהיו כדבעי.

יג. ע"פ כל הנ"ל מובן מה שהרמב"ם כותב (בהלכה ג) - «ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך» (שבזה הוא שולל שני ענינים: לא זהו מעניני משיח

יא. עפ"ז מובן מה שהרמב"ם מקדים, «וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו. שהרי התורה העידה עליו כו'» (וע"ז הוא מביא את הפסוק, «ושב ה"א גו'» ולאחר מכן, «אף בפרשת בלעם»:

דלכאורה מה נוגע כ"כ ברמב"ם בשייכות להל' משיח ש, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו⁵⁷ (ענין זה שייך לכאורה להל' תשובה⁵⁸ בהם מדובר ע"ד הגדרים של כופר וכו')⁵⁹?

אלא שבזה מדגיש הרמב"ם, שהענין

צר שבא עליהם" (שם רפ"ה), שענינים אלו דוקא מונעים את ישראל מקיום התומ"צ. משא"כ מלחמת הרשות.

57 בפשטות י"ל שהרמב"ם בא להדגיש תוקף האמונה וגדרה, וג"ז הוא הלכה, שהאמונה בביאת המשיח צ"ל בודאות והתאמתות כזה (לא כהתאמתות שמצד, שאר הנביאים בלבד אלא" התאמתות שמצד) תורה ומשה רבינו (שהרי התורה העידה עליו), ועפ"מ"ש בהל' יסודי התורה פ"ח.

ועפ"ז מובן גם מה שהוסיף, «ובמשה רבינו», כי נבואת משה נתאמתה, במעמד הר סיני (ע"י) שענינו ראו כו' ואזנינו שמעו, והתאמתות בנבואת משה רבינו מביאה, «נאמנות שהיא עומדת לעולם» בתורה - ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך.

ועפ"ז יומתק גם מש"כ בשלילה, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, ולא כהלשון בקרית ספר לרמב"ם שם, «כופר בתורה ובמשה רבינו ובשאר הנביאים», כי גם זה הוא הלכה - בגדר אמונה בביאת המשיח.

ולהעיר מלשוננו בסוף ה"ב שתורו ומוסיף, אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך לראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה.

58 ובפיה"מ פ' חלק.

59 פ"ג ה"ח.

60 ראה לקמן הערה 63.

ומאחר שגדרו וענינו של משיח הוא לא אותות ומופתים וחידוש דברים בעולם, מובן גם שלא זו היא הבחינה על אמיתותו.

בדיוק כמו נביא, שהבחינה על אמיתותו היא „האות שלו, שיאמר דברים העתידים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וגו'” (כנ"ל סוס"ו), כלומר, הבחינה על אמיתותו היא במה שזה ענינו - „נביא”, שהוא אומר דברי עתידות⁶⁴;

עד"ז מובן בנוגע למשיח, למרות שהוא יהי' גם נביא גדול, וגדול מכל הנביאים (קרוב למשה רבינו), אבל גדרו וענינו הוא - „מלך המשיח” כנ"ל, ובמילא מובן (הלכה ד) שהבחינה והסימן על אמיתותו הם באם ענינו בעצמו הוא תורה וקיומה - „ואם”⁶⁵ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות. . כפי תורה שבכתב ושבעל פה” והוא פועל את שלימות קיום המצוות אצל ישראל - „ויכון כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחום מלחמות ה' כו'” (שילחום מלחמות ה' הוא גם פרט בהבאת שלימות קיום התורה כנ"ל, להסיר את ה„נוגש ומבטל” מצד האומות).

כתב שצריך להאמין בו, כמ"ש בפיה"מ שם (וראה ראש אמנה ספ"ט).

64 ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ג: הא למדת שאין הנביא עומד לנו כו'. וראה שם ספ"ז. פ"ט ה"ב.

65 ועפ"ז מובן ומודגש ביותר ההמשך להלכה שלפנ"ז, שלכן מתחיל הרמב"ם „ואם” - בוא"ו. וראה קרית ספר שם „אין מלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים אלא כשיעמוד מלך כו'”.

„לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם”⁶¹, ולא זוהי הבחינה על אמיתותו⁶² והוא מסיים „ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים”:

כיון שהנ"ל הוא גדרו וענינו של משיח - שלימות קיום הלכות ומצוות התורה - לכן אם עולה על הדעת „שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם” לפעול שינוי בעולם, הר"ז בסתירה לזה ש„התורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם”⁶³

61 כדמשמע לכאורה מפשטות לשונו. אבל ראה הערה הבאה.

62 כדמשמע לכאורה מהראי' מכן כוויבא. וראה מאמר תחיית המתים רפ"ו.

בארוכה ביאור הלכה זו ברמב"ם והשגת הראב"ד בזה - ראה לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. 63 ע"פ כהנ"ל יש לבאר מה שהרמב"ם מנה ביאת המשיח לא' מהעיקרים (ראה ראש אמנה פ"ג הספק החמישי. שו"ת חת"ס שם), שהוא לא רק „לפי שביאת המשיח באה מפורשת בתורה בנביאים ובכתובים כו'” לכן הכופר בביאתו הרי הוא כאלו כופר בתורה ובנביאים ובכתובים כו'” (ראה ראש אמנה פ"ד „והטענה השלישית”. וראה שו"ת חת"ס שם), כ"א לפי שזה נוגע לשלימות גדר התורה, שא' מגדרי' הוא שיהי' זמן שהתורה וקיומה יהיו בשלימות.

בסגנון אחר: נצחיות ושלימות התורה, זה ש„התורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים” (להיותה רצונו העצמי של הקב"ה - ראה בארוכה לקו"ש ח"ט 182-3 ובהערות שם) הוא לא רק בענין ציווי הבורא, כ"א גם בלימודה וקיומה בפועל, וזה יהי' בביאת מלך המשיח.

ועפ"ז אולי י"ל שזהו גם הטעם, שלא נמנה אמונה בביאת המשיח במנין המצוות (ראה ראש אמנה שם פ"ה הספק ה"ג). ועד (ויתירה מזו) זה שציוויים כוללים אינם נמנים במנין המצוות (סהמ"צ שורש ד). ולהעיר מלשון הרמב"ם הל' מלכים שם „וכל מי שאינו מאמין בו כו'”, ולא

ש"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה . . ככל מצותה האמורה בתורה", אלא גם על הפרטים של הלכה ד";

ולכן מביא הרמב"ם גם בהרא"י מפרשת בלעם, שנבא בשני המשיחים . . דוד ומשיח, את ארבעת הפרטים והענינים (בהתגלות) המשיח כפי שזה כתוב בפירוש - "ושם נבא" - שזהו ההמשך של "להחזיר מלכות דוד ליושנה".

בכללות זה מתחלק לשלש חלוקות: א) דוד ומשיח עצמם, ב) פעולתם ומלכותם על ישראל, ג) פעולתם ומלכותם על אומות העולם (על העולם בכלל). ובענין השלישי גופא ישנם שני זמנים וענינים, כדלקמן.

טו. ענינם בעצמם - "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה".

וזה מפורש בתורה, "אראנו (אראה אותו) ולא עתה זה דוד אשורנו (אראה אותו) ולא קרוב זה מלך המשיח" - הנבואה על דוד ומשיח עצמם.

ב) "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" - פעולתם ומלכותם על ישראל, שזה מפורש בהמשך הכתוב "דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט מישראל זה המלך המשיח" - שזה מורה על השייכות לישראל "כוכב מיעקב . . שבט מישראל".

אלא שע"י כ"ז יודעים רק ש"הרי זה בחזקת שהוא משיח", ואילו כאשר הוא מביא לשלימות קיום התומ"צ בפועל, אם עשה והצלחה ונצח כל האומות שסביבו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל" דוקא אז "הרי זה משיח בודאי". כיון שאז "חוזרין כל המשפטים . . ככל מצותה האמורה בתורה" - השלימות בהלכות וקיום המצות בפועל⁶⁶.

יד. ויש להוסיף בזה, שהראיות שהרמב"ם מביא לפני כן אינם רק על כללות הדברים בתחילת הפרק,

66 עפ"ז מובן בפשטות מה שלא הביא הרמב"ם (גם) בתחילת הפרק שמשיח ילחום מלחמות ה' - כי שם מבאר הגדר והמכוון שלו (להחזיר מלכות דוד ליושנה כו') - לאחר שכבר הביא לשלימות התורה, כשהוא "משיח בודאי", משא"כ קודם הנצחון במלחמות ה'.

עפ"ז אולי יש להוסיף (בפנימיות הענינים עכ"פ), שזה שהביא הרמב"ם שני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון כו' - כי דוגמתו נמצא במשיח עצמו, ב' תקופות ודרגות אחרי ביאת המשיח: לפני שיבנה ביהמ"ק - שאז הוא עדיין "בחזקת משיח", בדוגמת דוד שלא בנה המקדש, וענינו ילחם מלחמות (ראה דה"א, כב, ח) והכין הכל לבנין ביהמ"ק מיד ה' עלי השכיל (שם כח, יט); כשהוא משיח ודאי ש"בנה מקדש במקומו". וראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' שיב) בביאור לשון רז"ל "בן דוד בא" או "דוד בא" (ע"פ הבי"ח או"ח סק"ח) דיש ב' מדריגות במשיח: ביאתו לפני בנין ביהמ"ק וירושלים (שזה הוא בחזקת משיח) ואחר שיבנה משיח את ביהמ"ק וירושלים דאז "כיון שנבנית ירושלים - בא דוד" (מגילה יו, ב) - (משיח בודאי).

ולהעיר משינוי הגירסא ברמב"ם (כנ"ל סעיף ט והערה 46) "להחזיר מלכות דוד" או "בית דוד". ואכ"מ.

67 ועד"ז בנוגע להשלילה (והפרט) שבהלכה ג' שמוכת הוא מהרא"י שהביא בהלכה ב' שהיא הקדמה להלכה ג' - ראה לקו"ש חכ"ד ע' 109 ואילך.

„מחץ“, (ב) „פאתי מואב“. ובנוגע למשיח: (א) „וקרקר“, (ב) „כל בני שת“, השליטה⁷² על כל האומות⁷³.

או כהלשון בנביאים: בנוגע לדוד (א) „ויך“ (ב) „את מואב“; ובנוגע למשיח (א) „ומשלו“ (ב) „מים עד ים“.⁷⁴ ד) „ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד“ – זה כתוב בפסוק „והי' אדום ירשה זה דוד שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו'. והי' ירשה שער אויביו זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו'“⁷⁴.

(72) כבת"א שם. וכן הוא לכאורה לפי הרמב"ם שהרי הביא „ומשלו מים גו'“. ובראב"ע: הורס. וראה שם ד"ה בני שת. ועד"ז ברלב"ג ורד"ק. וראה תיב"ע ות"י. לקו"ש שם. ואכ"מ. (73) ראה במקומות שבהערה הקודמת. (74) וי"ל דשייך גם ל„ובנה מקדש במקומו“ שהרי „נחלה זו ירושלים“ (מגילה י, א. וראה ובחים קיב, ב. קיט, א) שענינה ירושה וקביעות שאין אחרי היתר (הפסק). וראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ג. לקו"ש חט"ז ע' 465 ואילך. ומה שלא נרמז בפסוק בפ"ע – כי זה נכלל (ביחד עם „וקבץ נדחי ישראל“) בממשלתו על ישראל – „וקם שבט מישראל“.

ואולי י"ל (ע"ד הרמז עכ"פ) שלכן כתב הרמב"ם בפרשת בלעם, להסביר ולהדגיש מה שעיקר נבואתו הי' ע"ד מפלת האומות ושליטת דוד ומלך המשיח עליהם, שהוא ע"ד מינ' ובי' אבא ניוזל בי' נרגא, שהנביא של אוה"ע (שהוא בדוגמת משה* – ספרי ברכה לד, יוד. ועוד) מנבא על מפלתם של אוה"ע ושליטת ישראל עליהם. וע"ד מרז"ל בנוגע לעובדי' (סנה' לט, ב ד) „ועלו מושיעים בהר ציון וגו'“ (שהביא

[ובזה רואים גם את השלימות (והיתרון) של מלך המשיח, משיח אחרון לגבי משיח הראשון:

על דוד נאמר הלשון (א) „כוכב“ שמורה על מי שהוא מרומם ומנושא משאר בנ"א⁶⁶ [כמו שמובן מהרמב"ם⁶⁶ בנוגע לכוכבים כפשוטם, „כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם כו' ודעת הכוכבים כו' וגדולה מדעת בנ"א"]. (ב) „מיעקב“ – שמורה על ישראל לא כפי שהם בתכלית המעלה.

אבל בנוגע למשיח הוא אומר (א) „וקם שבט“, שפירושו כפשוטו הוא „מלך רודה ומושל“⁷⁰, שזה בגלוי במשיח, „ויקוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה“ (ב) „מישראל“ – שם המעלה של ישראל⁷¹.

ג) וילחם מלחמות ה' . . אם עשה והצלחה ונצח כל האומות שסביביו – זה כתוב בפסוק „ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר ויך את מואב וימדהם בתבל וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים“.

[שגם בזה מודגשת המעלה של מלך המשיח: בנוגע לדוד ה"ז רק (א)

(68) ראה רד"ק עה"פ. וראה רלב"ג ורמב"ן לפירושם שקאי על משיח. וראה לקו"ש ח"ג ע' 88 (לעיל ע' 164) ואילך.

(69) הל' יסוה"ת פ"ג ה"ט.

(70) פרש"י עה"ת.

(71) והמעלה דמשיח מודגשת גם בענין הא', המדבר בדוד ומשיח עצמם: בדוד אומר „ולא עתה“, אבל אראנו בזמן קרוב; ובמשיח – „ולא קרוב“, לפי שהוא ענין ומדרגה נעלית שבאה רק לאחר אריכות זמן שנתרבו מעשינו ועבודתנו בכדי להגיע לבחי' זו.

(*) בדרגת נבואת בלעם – ראה מו"נ ח"ב פמ"ה, שהי' במדרגת רוה"ק (ולא נבואה) כדוד

משא"כ ענין הירושה, והי' ירשה שעיר", הוא אדרבה, שנוחלים דבר שקרוב ושייך אליו, ולא שכובשים ושולטים על הזולת.

ועד"ז מובן החידוש של "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד", על "וילחם מלחמות ה'". ונצח כל האומות שסביביו, שהם גופא מכירים את האמת של מלכותו של מלך המשיח [וכמרומו ומפורש בסיום ההלכה (שנשמטה ע"י הצנזור), וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום]. ונפעל בהם "לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"⁷⁶.

וע"י האמונה השלימה בביאת המשיח, כפי שהיא ע"פ תורה ו"מחכה לביאתו", אחכה לו בכל יום שיבוא (די"ל שבזה נכלל גם הלימוד בהלכות משיח), זה גופא" מקרב וממהר את ביאתו באופן של אחישנה ובקרוב ממש.

[שגם כאן מובנת המעלה של משיח: בנוגע לדוד אומרים, "והי' אדום ירשה", שזה מתבטא בזה ש"ותהי אדום לדוד לעבדים", ובנוגע למשיח - "והי' ירשה שעיר אויביו", לא רק אנשי העיר, וכמו שנאמר בפסוק "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" שסיומו הוא "והיתה"⁷⁴ לה' המלוכה"]

טז. החידוש בענין הרביעי לגבי הענין השלישי "ילחם מלחמות ה'" ונצחון האומות - "ומשלו מים עד ים", מובן מלשונות אלו גופא, ומשלו. . ירשה", "וילחם. . ויתקן את העולם", ובדוגמת החידוש של ירשה על כיבוש (וכפי שמצינו בנוגע לא"י את שני הענינים שלקחו אותה ע"י כיבוש וגם קיבלו אותה בירושה)⁷⁵:

הענין של מלחמה ונצחון - כיבוש מלחמה, הוא באופן של "קרקר" "ומשלו" - שליטה, היפך המציאות והרצון של זה שכובשים אותו;

הרמב"ם בסוף ההלכה (כאן) הוא סיום נבואת עובדי". ושם גם בענין דוד - "ויך את מואב", שהביא הרמב"ם כאן).

(74*) ראה לעיל הערה *12.

(75) להעיר מלקו"ש חט"ו ע' 106.

ושלמה. וראה פי' קרשקש ואברבנאל שם. ובצפ"ע עה"ת פרשתנו (כב, לה) דאח"כ עלה בגדר נביא כו' ואח"כ רצה שיהי' כמשה רבינו. ומשמע קצת שם, שזה שייך לנבואה זו האחרונה. עיי"ש.

76) ושייכות ענין זה למלך המשיח מובן ממ"ש שם (פ"ח ה"י) "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח". וראה שם ספ"ד "ולמלאות העולם צדק". ואולי י"ל שהם ("לכופ", ו"למלאות כו") ב' ענינים, כהחילוק בין ענין הג' וענין הד' שבפנים.

וראה לקו"ש חכ"ג ע' 174 (לקמן ע' 185) ואילך.

77) ראה שיחת אחש"פ תרצ"ט.



סוגיא ב' התגלותו

נשיא דורנו היה
המשיח של דורנו, והוא
נתגלה בכל התוקף

(י"א אלול תנש"א)

ועוד והוא העיקר:

נוסף על המבואר לעיל שקיימת מציאותו של משיח בניצוץ משיח (בחינת היחידה) שבכל אחד ואחת מישראל, קיימת גם מציאותו של משיח כפשוטו (יחידה הכללית), כידוע ש"בכל דור ודור נולד א' מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח לישראל¹²⁵", "א' הראוי מצדקתו להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו כו"¹²⁶", ואילו לא היו מתערבים ענינים בלתי-רצויים המונעים ומעכבים כו', היה מתגלה ובא בפועל ממש.

וע"פ הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, משיח¹²⁷ שבדורנו שכבר נסתיימו ונשלמו כל עניני העבודה ועומדים מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו, הרי, בימינו אלו נתבטלו כל המניעות והעיוכים כו', וכיון שכן, ישנה (לא רק המציאות דמשיח, אלא) גם ההתגלות דמשיח, ועכשיו צריכים רק לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש.

(125) פירוש הברטנורא למגילת רות.

(126) ראה שו"ת חתם סופר חושן משפט (ח"ו) בסופו (סצ"ח). וראה שדי-חמד פאת השדה מערכת האל"ף כלל ע'. ועוד.

(127) יחידה הכללית שמאירה ומתגלה בנשמתו של נשיא הדור, שכולל את כל נשמות ישראל שבדור (ראה ד"ה פדה בשלום בשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי פרק י"ב).

(ש"פ וירא תשנ"ב, סי"ד)

לסיכום (חלק מ)הענינים שבשיחה זו:

א. בכל דור ישנו המשיח שבדור, בו ישנה נשמת משיח - בחינת היחידה.

ב. המשיח שבדורנו הוא נשיא דורנו.

ג. משיח מתגלה עוד לפני ביאתו בפועל.

ד. בדורנו זכינו שמשיח כבר נגלה.

בפרק זה - התגלות משיח - נעסוק בביאור ארבעת נושאים אלו ע"פ מאחז"ל בנגלה ובפנימיות, תוך דגש על חידושי המיוחדים של כ"ק אד"ש מה"מ בנושא.

משיח שבכל דור

בשיחת ש"פ וירא תשנ"ב - בה נפתח פרק זה - הזכיר אדמו"ר מלך המשיח שליט"א את המושג 'משיח שבדור', שבכל דור ודור נמצא בין בני ישראל אחד הראוי ומוכן להיות גואל.

מקור מושג זה הוא בדברי הגמרא בפרק חלק בסנהדרין:

סוגית הגמרא אודות משיח שבכל דור

ר' יהושע בן לוי אשכח לאלהיהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי . . אמר ליה אימת אתי משיח, אמר ליה זיל שיליה לדידיה [למשיח], והיכא יתיב, אפיתחא דרומי [נראה למורי לא בפתח העיר ממש, אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם, וקאמר ליה דבאותו צד של גן עדן שכנגד פתח העיר, משיח שרוין], ומאי סימניה, יתיב ביני עניי סובלי חלאים [מנוגעים, והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה נג) והוא מחולל מפשעינו וכתוב (שם) חליינו הוא נשא] וכולן [מי שיש לו ארבע וחמש נגעים] שרו ואסירי בחד זימנא [מתירין כל נגעתן ביחד ומקנחין אותן, וחוזרין וקושרין אותן] איהו [משיח] שרי חד [נגע ומקנחו וקושרו, ואחר כך מתיר האחר ועושה כן ואינו מתיר שני נגעים יחד, דסבר, אי בעי לי לצאת וליגאל את ישראל לא איתעכב כדי קשירת שני נגעים] ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעכב.

. . מה שמו [של משיח]. דבי רבי שילא אמרי שילה שמו, שנאמר "עד כי יבא שילה". דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו [כמו ינאי, כל אחד היה דורש אחר שמו], שנאמר "יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו" [עד שלא נברא היה שמו ינון, והיינו אחד משבעה דברים שעלו במחשבה ליבראות]. דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו, שנאמר "אשר לא אתן לכם חנינה" [עדיין לא יבא משיח]. ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו, שנאמר "כי רחק ממני מנחם משיב נפשי". ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו [מצורע של בית רבי], שנאמר "אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה".

אמר רב נחמן, אי מן חייא הוא כגון אנא, שנאמר "והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא". אמר רב, אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש, אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות [אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש, דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה, כדאמרינן בבבא מציעא (פה, א), ואם היה מאותן שמתו כבר - היה דניאל איש חמודות שגדון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה, והאי כגון לאו דווקא; לישנא אחרינא: כגון רבינו הקדוש, כלומר, אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש, ואם דוגמא הוא למתים, היינו כגון דניאל איש חמודות].

(סנהדרין צח, ב. ורש"י)

ביאור אדמו"ר מלך המשיח שליט"א על הסוגיא

ומודגש עוד יותר בשמו של משיח (הגואל) שנקרא בשם מצורע – "מצורע של בית רבי", ש"יתב ביני עניי סובלי חלאים", "מנוגעים", והוא נמי מנוגע" – שמש"ח נמצא בעולם בזמן ומקום הגלות, ובמצב של גלות, שסובל תחלואי הגלות, [כהמשך הגמרא "אמר רב אי מן חיילא הוא כגון רבינו הקדוש", "אם משיח מאותן שחיין עכשיו"⁶⁶ ודאי היינו רבינו הקדוש⁶⁷, דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה"], ומצפה בקוצר רוח ובכליון עינים להתגלות (מההעלם בזמן ומצב הגלות), דמלך המשיח גואל את ישראל בגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי' גלות, כפסק דין הרמב"ם "יעמוד מלך מבית דוד וכו'".

66) וע"פ פס"ד הרמב"ם (הל' מלכים ספי"א) "ואם יעמוד מלך מבית דוד כו'" - היינו שהוא כבר מלך.

67) ושם (בהתחלת הסוגיא): "דבי רבי שילא אמרי שילה שמו, שנאמר עד כי בא שילה, דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו (כמו ינאי, כל אחד היה דורש אחר שמו), שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו, דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו, שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה, ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו, שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. וראה גם ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד, איכה רבה פ"א, נא. וראה ליקוטי לוי יצחק על מארז"ל ע' קו ש"כל הדעות אמת הם ואלו ואלו דא"ח", עיי"ש. ואנן (חסידים) נעני אבתרייהו (בנוגע לרבותינו נשיאינו, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) – יוסף שמו, שנאמר "יוסף אדני- שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל גו'", יצחק שמו, שנאמר "אז ימלא שחוק פיני".

(ש"פ תוריע-מצורע תנש"א, ס"ח)

אד"ש מה"מ מוכיח מדברי הגמ' שמש"ח נמצא בעולם בזמן הגלות, הוא חי עכשיו, ולכן אפשר גם לזהות אותו. הוא המשיח אותו פגש רבי יהושע בן לוי בשער רומי², הוא היה רבי

1) אד"ש מה"מ מצטט לשון רש"י "אם משיח מאותן שחיין עכשיו" כהוכחה שמש"ח הוא מן החיים, ואינו מביא את המשך דבריו "אם היה מאותן שמתו כבר".

וראה שערי ישיבה (צפת) ח"ו בענין 'משיח מן החיים', שאד"ש מה"מ מפרש דברי רש"י "אם משיח מאותן שחיין עכשיו" - כלומר, אם משיח יבוא בדורנו ואז בהכרח שיהיה מאותן שחיין עכשיו. ו"אם היה מאותן שמתו כבר", כלומר אילו משיח היה בא דור קודם, שאז היה יכול להיות דניאל בדורו, או צדיק אחר בדורו.

ומובנת כוונת רש"י שמש"ח הוא אחד מהאנשים החיים באותו דור בו הוא מתגלה, וזוהי הוכחת אד"ש מה"מ ש"מש"ח נמצא בעולם במקום ובזמן הגלות".

2) את מאמר הגמרא "יתב בפתחא דרומי" מפרש רש"י, "נראה למורי לא בפתח העיר ממש, אלא... באותו צד של גן עדן כנגד פתח העיר". שמה מובן שמש"ח לא נמצא בעולם הזה הגשמי אלא בגן עדן.

אך אדמו"ר מלך המשיח שליט"א אומר "שמש"ח נמצא בעולם בזמן ומקום הגלות", שמה מובן שמפרש "פתחא דרומי" (גם) כפשוטו.

יהודה הנשיא בדורו, ועד² אמרו על רבי שילה רבי ינאי ורבי חנינא בדורם.

זו גם הסיבה שמשיח נראה לרבי יהושע בן לוי כמצורע, וכן רבנן קראו לו מצורע, בכדי להדגיש שהוא מצטער עם ישראל בצער הגלות. והסיפור שמשיח "שרי חד ואסיר חד" - מתיר פצע אחד וקושר את השני - מדגיש עד כמה הוא משתוקק ומצפה לקבל את ההוראה לצאת ולגאול את ישראל.

עוד עולה מדברי הגמרא, שבמשך הדורות תלמידים נהגו לומר שרבים הוא המשיח שבדורו. וכן גם אנו כחסידים נוהגים לגבי רבותינו נשיאינו ובפרט נשיא דורנו.

אד"ש מה"מ מוסיף ומוכיח מדברי הרמב"ם בהל' מלכים, שעוד בזמן הגלות המשיח מתנהג כמלך, ומנהיג את עם ישראל (בהגדרת המושג 'מלך' שברמב"ם, ראה לקמן בפרק 'התגלותו בדורנו').

מקור נוסף לענין זה, הוא אגדת חז"ל על לידת משיח מיד ברגע שלאחר החורבן:

ביום שחרב הבית נולד אחד הראוי להיות משיח³

עובדא הוה בחד בר נש דהוה קא רדי. געת חדא תורתיה, עבר עלוי חד ערבי, א"ל מה את, א"ל יהודאי אנא. א"ל שרי תורך ושרי פדנך, א"ל למה, א"ל דבית מקדשון דיהודאי חרב, א"ל מנא ידעת א"ל ידעית מן געייתא דתורך.

עד דהוה עסיק עמיה געת זימנא אחריתי, אמר לו אסר תורך אסר פדנך דאתייליד פריקהון דיהודאי. אמר ליה ומה שמיה, אמר לו מנחם שמייה, ואבוי מה שמיה, אמר ליה חזקיה, אמר ליה והיכן שריין אמר ליה בבירת ערבא דבבית לחם יהודה.

זבין ההוא גברא תורוי זבין פדניה והוה מזבין לבידין דינוקין. עלל לקרתא ונפק לקרתא, עלל למדינה ונפק למדינה, עד דמטא לתמן. אתיין כל כפריא למיזבן מיניה, וההיא איתתא אימיה דההוא ינוקא לא זבנת מיניה. אמר לה למה לית את זבנת לבידין דינוקין, אמרה ליה דחשייה קשיי לינוקי, אמר לה למה,

ויש לומר הביאור, שאד"ש מה"מ מדבר על משיח כפשוטו שנמצא בעולם הזה הגשמי בפתח רומי של מטה, ורש"י מדבר על נשמת משיח שהיא אכן נתונה בג"ע, וכוונת הגמ' היא הן לכך והן לכך (ע"ד שהרח"ו - הובא לקמן - מתווך דברי הוזהר אם משיח יתגלה בגן עדן או בארץ הגליל).

או אפשר לפרש שכוונת רש"י ל"גן עדן שבארץ הגשמי שהיה בו אדם הראשון (בגופו הגשמי) קודם החטא" (ראה סה"מ מלוטק ח"ג ע' מא). אך עדיין לא יתיישב עם דברי אד"ש מה"מ שמוכן מהם שמשיח נמצא בין האנשים.

3) על השאלה כיצד יכול תינוק בן יומו לגאול את ישראל, מבאר אד"ש מה"מ שמשיח שהוא בחינת היחידה שלמעלה מהגבלות הזמן ולכן אין אצלו הבדל בין תינוק וגדול. וע"ד שהיה לפני המבול שתינוק בן יומו יכל לעשות כמה פעולות (התועודיות תשמ"ב ח"ג ע' 1286).

ובמקום אחר מבאר שאכן הכוונה כאן היא לא ללידתו כפשוטה, אלא להתגלותו כאשר הוא כבר ראוי ומוכן לגאול את ישראל (דבר-מלכות ואתחנן הע' 93).

אמרה ליה דעל ריגלוי חרב בית מקדשא, אמר לה רחיצין אנן במריה עלמא דעל ריגלוי חרב ועל ריגלוי מיתבני.

אמר לה את הוי נסיבא ליך מן אילין לבידין דינוקין, ולבתר יומין אנא אתי לביתך ונסב פריעך, נסבה אזלה. לבתר יומין אמר האי גברא איזיל ואיחמי ההוא ינוקא מאי קא עביד, אתא לגבה א"ל ההוא ינוקא מאי קא עביד, אמרה ליה לא אמרית לך דחשיה קשיי אפי' על רגליה נחשיה, דמן היא שעתא אתיין רוחין ועלעולין טענוניה ואזלין להון. אמר לה ולא כך אמרית לך דעל ריגלוי חרב ועל רגלוי מתבני.

א"ר אבון למה לי ללמוד מן ערביי, ולא מקרא מלא הוא, דכתיב "והלכנו באדיר יפול", וכתב בתריה "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה".

[=מעשה היה באדם אחד שהיה חורש. געתה אחת מפרותיו, עבר עליו ערבי אחד, אמר לו מה אתה, אמר לו יהודי אני. אמר לו התר שורך והתר מחרשתך, אמר לו למה, אמר לו כיון שבית מקדשם של היהודים חרב. אמר לו מהיכן אתה יודע, אמר לו יודע אני מגעיית פרתך.]

עד שהיה משוחח עמו געתה פעם נוספת, אמר לו קשור שורך וקשור מחרשתך, כיון שנולד גואלן של ישראל. אמר לו ומה שמו, אמר לו מנחם שמו, ואביו מה שמו, אמר לו חזקיה, אמר לו והיכן נמצא, אמר לו בבית ערב בבית לחם יהודה.

מכר אותו אדם פרותיו ומכר מחרשתו, והיה מוכר בדים לתינוקות. נכנס לעיר ויצא לעיר, נכנס למדינה ויצא למדינה, עד שהגיע לשם. באו כל הכפרים לקנות ממנו, ואותה אשה אמו של אותו תינוק לא קנתה ממנו, אמר לה למה אין את קונה בדי תינוקות, אמרה לו בגלל שמזלו רע, אמר לה למה, אמרה לו שלרגליו נחרב בית המקדש, אמר לה בטוחים אנו בריבון העולמים שלרגליו חרב ולרגליו יבנה.

אמר לה את תקחי לך מבדים אלה לתינוקך, ולאחר ימים אבוא לביתך ואקח את התשלום, לקחה והלכה. לאחר ימים אמר אותו אדם אלך ואראה אותו תינוק מה מעשיו, בא אצלה, אמר לה אותו תינוק מה מעשיו, אמרה לו לא אמרתי לך שמזלו רע, אפילו משעה שבא לעולם, שמאותה שעה באו רוחות ונשאוהו והלכו להם. אמר לה ולא כך אמרתי לך שלרגליו חרב ולרגליו יבנה.

אמר רבי אבון, למה לי ללמוד מן ערבי, ולא מקרא מלא הוא, שנאמר "והלכנו באדיר יפול", ונאמר אחריו "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה" [

(איכה רבה פ"א, נ"א)

המדרש מספר מעשה שבאותו יום שנחרב בית המקדש, באותו יום נולד תינוק שהעידו עליו שהוא גואלן של ישראל. רבי אבון אומר שאפשר ללמוד זאת מן הכתוב (ישעיה יא) "והלכנו באדיר יפול" המדבר על נפילת וחורבן בית המקדש הנקרא לבנון, ומיד לאחר מכן נאמר "ויצא חוטר מגזע ישי", המדבר על עמידת משיח.

החתם-סופר והשדי-חמד גם הם דנים בנושא ומסכמים אותו⁴:

דברי החתם-סופר

והנה בהא דביאת בן דוד צריך אני להוציע הוצעה אחת, והוא כמו שהיה משה רבינו עליו השלום שהיה הגואל הראשון נודקין שמונים שנה, ולא ידע ולא הרגיש בעצמו שהוא יהיה גואל ישראל, ואפילו כשאמר לו הקב"ה לך כי אשלחך אל פרעה מכל מקום סירב ולא רצה לקבל על עצמו, כן יהיה אם ירצה ה' הגואל האחרון.

ומיום שחרב בית המקדש, מיד נולד א' הראוי בצדקתו להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יגלה אליו ה' יתברך וישלחו, ואז יערה עליו רוחו של משיח הטמון וגנוז למעלה עד בוא, וכאשר מצינו בשאול אחר שנמשח ובאה עליו רוח ממשלה ורוח הקודש אשר מלפנים לא הרגיש בעצמו, כן היה בגואל הראשון וכן יהיה בגואל האחרון.

והצדיק הזה בעצמו אינו יודע, ובעוונותינו כי רבו כבר כמה וכמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח גם כי הם ראויים לכן, אבל הדור לא היה ראוי, אולם כשיגיע אם ירצה ה' יגלה אליו ה' כמו למשה בסנה וישלחהו.

(שו"ת חתם-סופר חושן משפט (ח"ו סצ"ח))

דברי השדי-חמד

וצריך להיות בכל דור האחד הראוי, אם יזכו הוא יהיה השליח ע"י אליהו, ואם לא יזכו יהיה כשאר הצדיקים בלא הפרש. ובמות רחמנא לצלן אחד, צריך להיות אחר בדור במקומו שיהיה ראוי, על דרך שאמרו בקידושין ע"ב "זורח השמש ובא השמש" כו', יעויין שם.

ובדרך הזה היה משוער אצלם בכל דור מי הוא, ולכן אחר החורבן בית שני היה מנחם עובדא הנ"ל, ואחר אחרית ימיו היה רבינו הקדוש ולכן בדורו אמרו וידעו שהוא המוכן, ואחרי מות רבי היה מי שדיבר עם רבי יהושע בן לוי בסנהדרין ואחריו בימי רב נחמן היה רב נחמן, וכן הוא בכל דור ודור צריך להיות אחד מוכשר שמא יזכו (ועל פי זה כתבו גם כן תלמידי האר"י ז"ל שבימיו היה האר"י ז"ל) וכל זה הוא פשוט.

(שדי חמד, פאת השדה מערכת האל"ף כלל ע')

באחת השיחות אד"ש מה"מ מצטט את השד"ח תוך שימת דגש מיוחד על נקודות מסוימות בדבריו:

ראה שד"ח שם: "ובדרך הזה היה משוער אצלם בכל דור מי הוא . . רבינו הקדוש . . בדורו אמרו וידעו

(4) צוטטו בכמה משיחות אד"ש מה"מ (שיחת ש"פ וירא תשנ"ב דלעיל, ועוד).

שהוא המוכן . . וכן הוא בכל דור ודור צריך להיות אחד מוכשר שמא יזכו, ועל פי זה כתבו גם כן תלמידי האר"י ז"ל שבימיו היה האר"י ז"ל. ומסיים "וכל זה הוא פשוט".

(קונטרס בית רבינו שבבבל, הע' 58 (ההדגשות במקור))

אד"ש מה"מ מדגיש שזיהוי המשיח שבדור הוא ענין פשוט שנהגו בו בכל הדורות. כמו כן מדגיש אד"ש מה"מ שכאשר התלמידים אמרו על רבם שהוא המשיח, אמרו זאת לא כהשערה אלא כידיעה ודאית.⁵

הסיבה לכך שלאורך כל הדורות הכין הקב"ה אחד שראוי להיות משיח, מבוארת בשיחת כ"ק אד"ש מה"מ⁶:

הצורך במשיח בכל דור

יבוא ויתגלה משיח צדקנו בפועל ממש, בשר ודם, שנמצא כבר בעולם הזה הגשמי, דמיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", על כרחך צריך לומר שמציאותו (נשמה בגוף) קיימת גם עתה.

(ש"פ וישלח תשמ"ט).

לסיכום הענין:

מהרגע בו נחרב ביהמ"ק וישראל יצאו לגלות, הכין הקב"ה את האפשרות לגאולה ושלח לעולם צדיק הראוי להיות מלך המשיח, שבהגיע רגע הגאולה יהיה מוכן לצאת מיד ולגאול את ישראל.

אותו צדיק נמצא עם בני ישראל ומצטער בצרתם, ומצפה בקוצר רוח לגאולה. במדה מסויימת "הוא כבר מלך", ומנהיג את עם ישראל.

בדור הראשון שלאחר החורבן היה זה מנחם בן חזקיה, אחריו היה רבי יהודה הנשיא, המצורע משער רומי, רב נחמן ועוד אמוראים, האריז"ל, ועד לרבתינו נשיאנו.

כתוצאה מכך היתה במשך הדורות הנהגה פשוטה של תלמידי החכמים שידעו והצביעו על רבם שהוא המשיח שבדורם, וכך גם אנו נוהגים להצביע על רבתינו נשיאנו.

(5) להעיר עוד, שבמין כל השמות שהזכיר השד"ח מזכיר אד"ש מה"מ רק את רבינו הקדוש והאריז"ל.

הסיבה שאד"ש מה"מ מזכיר את רבינו הקדוש יש לומר בפשטות, כיון שהוא מוזכר ג"כ בגוף השיחה שם. והסיבה שהזכיר ג"כ את האריז"ל, יש לומר בכדי להדגיש שמשיח הוא הנשיא של פנימיות התורה, כמבואר שם בהמשך השיחה.

(6) וכן בדברי השד"ח לעיל, "צריך להיות אחד המוכשר שמא יזכו".

חידושו של אד"ש מה"מ בסוגיא

אמנם, מאמרי חז"ל הנ"ל מגדירים את המשיח שבכל דור כ'**ראוי** להיות משיח. כלומר שבזמן הגלות עוד איננו משיח, ורק בעת הגאולה הקב"ה **מתגלה אליו** והוא מקבל נשמה חדשה, "רוחו של משיח", ואז **נהיה** משיח ויוצא לפעול את פעולותיו לגאול את ישראל.

אך כ"ק אדמו"ר שליט"א בשיחותיו מבאר שכבר בזמן הגלות יש באותו צדיק את נשמת משיח, כלומר שהוא משיח במהותו גם קודם התגלותו, וצריך רק להביא זאת מהעלם אל הגלוי.

ולכן אין הוא משתמש בביטוי 'ראוי להיות משיח', אלא בלשונו הקדוש '**מציאותו** של משיח', כלומר שמשיח כבר נמצא. ובעת הגאולה אין הוא צריך שהקב"ה יתגלה אליו ו"יערה עליו רוחו של משיח", אלא שהקב"ה **יגלה אותו**. וכלשון אד"ש מה"מ, "**מתגלה** ובא בפועל ממשי", "**התגלות מציאותו** בתור מלך המשיח".

אפשר לראות זאת באותו קטע בשיחת ש"פ וירא תשנ"ב, בה נפתח הפרק:

נשמת משיח מאירה כבר כעת אצל הראוי להיות משיח

קיימת גם מציאותו של משיח כפשוטו (יחידה הכללית), כידוע ש"בכל דור ודור נולד א' מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח לישראל", "א' הראוי מצדקתו להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו כו", ואילו לא היו מתערבים ענינים בלתי-רצויים המונעים ומעכבים כו", היה מתגלה ובא בפועל ממשי.

וע"פ הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, משיח שבדורנו¹²⁷

(127) יחידה הכללית, שמאירה ומתגלה בנשמתו של נשיא הדור, שכולל את כל נשמות ישראל שבדור (ראה ד"ה פדה בשלום בשערי תשובה לאדהאמ"צ פ"ב).

(ש"פ וירא תשנ"ב, סי"ד)

(7) וכפי שאפשר להבין מהחתם-סופר הנ"ל, "ואז יערה עליו רוחו של משיח הטמון וגנוז למעלה" – שעד אז אין לו את רוחו של משיח. וכן דברי השדי-חמד הנ"ל, "ואם לא יזכו יהיה כשאר הצדיקים בלא הפרש", שכל עוד אינו מתגלה כמשיח הרי הוא כשאר הצדיקים.

משיחה זו - ועוד אחרות - מובן שבחינת היחידה - נשמת משיח - מאירה כבר כעת בנשמתו של נשיא הדור, ולכן "קיימת גם מציאותו של משיח"⁸.

(עוד בענין חידוש זה של אד"ש מה"מ, ראה לקמן בפרקים 'התגלותו' ו'התגלותו בדורנו').

(8) להרחבת הענין, אפשר לקשר זאת עם המבואר בלקו"ש (ח"ל ע' 101) על דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות מלכים "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם", שבבית דוד עובר מאב לבן "כתר מלכות" - עצם כח המלכות. ולכן שלמה בן דוד היה בו כח המלכות גם לפני שהוכתר למלך, והכתרתו היתה רק בכדי להוציא את כח המלכות שבו מהעלם אל הגילוי.

ובמקום נוסף (לקו"ש חכ"ז ע' 256, הערה 37) מקשר את כתר המלכות שזכה בו דוד, עם בחי' היחידה של משיח. ונמצא שהראוי להיות משיח שבכל דור שהוא מזרע דוד הראוי למלוכה, יש בו מרגע לידתו את כח המלכות של דוד ואת בחינת היחידה של משיח, וצריך רק להוציא זאת מהעלם אל הגילוי. ולכן מובן ש"קיימת - כבר כעת - מציאותו של משיח כפשוטו".

זהותו של משיח

חידוש נוסף של אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, המובא ג"כ בשיחת ש"פ וירא תשנ"ב בה נפתחה הסוגיא, הוא בענין זהותו של המשיח שבדור - הוא נשיא הדור.

אד"ש מה"מ בשיחותיו מבסס חידוש זה על מאחז"ל בנגלה ובחסידות. ואפשר למנות בזה שלשה ענינים:

א. "כגון רבינו הקדוש"

סוגיית הגמרא

אמר רב נחמן, אי מן חייא הוא כגון אנא, שנאמר "והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא". אמר רב, אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש, אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות [אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש, דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה, כדאמרין בבבא מציעא (פה, א), ואם היה מאותן שמתו כבר - היה דניאל איש חמודות שנדון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה, והאי כגון לאו דווקא; לישנא אחרינא: כגון רבינו הקדוש, כלומר, אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש, ואם דוגמא הוא למתים, היינו כגון דניאל איש חמודות].

(סנהדרין צח, ב. ורש"י)

כגון אנא שנאמר והיה אדירו וגו'. רש"י לא פירש כלום. ונראה לפרש דמשמע ליה אדירו ממנו וגו', רצונו לומר דמשיח שהוא אדירו יהיה ממנו ומושלו וגו', מאותן הבאים מבני דוד ועדיין היה להם ממשלה גם בגלות וכמו שכתוב לא יסור שבט מיהודה. ורב נחמן סתם הוא חתניה דריש גלותא שהיה מבני דוד, ואפשר שהוא היה ג"כ מבני דוד. ועל זה נמי אמר אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש, שהיה לו ממשלה בימי אנטונינס קיסר, ואי מן מתיא הוא כגון דניאל כו', שהיה לו ממשלה אצל נבוכדנצר וגם אצל מלך פרס.

(חידושי אגדות מהרש"א שם)

המהרש"א מבאר שרב נחמן ורבי הם דוגמא למשיח, כיון שהיו מנהיגי ישראל בזמן הגלות.

ואדמו"ר מלך המשיח שליט"א לומד מכך לענין המשיח שבכל דור, שהוא נשיא הדור כרבי וחבריו:

הוכחת אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

כידוע שבכל דור ישנו "א' הראוי מצדקתו להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו כו", ומסתבר לומר שהוא נשיא הדור, כמפורש בגמרא בנוגע לרבי יהודה הנשיא: "אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש", "אם משיח מאותן שחיין עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש", הנשיא שבדור".

(קונטרס בית רבינו שבבבל, ס"ה)

ב. גואל ראשון הוא גואל אחרון

דברי חז"ל

אמר לו הקב"ה למשה סימן זה לך, במדבר אתה מניחן ומן המדבר אתה מחזירן לעתיד לבוא, שנאמר לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר.

(שמות רבה פ"ב, ד)

ובגין דא פורקנא ביה תליא, הדא הוא דכתיב "לא יסור שבט מיהודה עד כי יבוא שילה", דאיהו משה בחושבנא . . ובגין דא כפל קודשא בריך הוא שמיא "משה משה", חד על פורקנא קדמאה וחד על בתרייתא. ובגין דא "אז ישיר משה", אז שר לא נאמר אלא אז ישיר.

[ומשום כך הגאולה תלויה בו, והו שכתוב "לא יסור שבט מיהודה עד כי יבוא שילה", שהוא בחשבון [גימטריה] משה . . ומשום כך כפל הקב"ה שמו "משה משה", אחת על הגאולה הראשונה ואחת על האחרונה. ומשום כך "אז ישיר משה", אז שר לא נאמר אלא אז ישיר]

(זוהר ח"א רנ"ג, א.)

ולכן הוא גואל ראשון וגואל אחרון, פירוש גואל ראשון שהוא המשפיע להם בחינת הדעת, שבתחילת הדיבור שלו אמר להם "וידעתם כי אני הוי'", כי מקודם כתיב "ויאמנן העם". והוא יהיה גם כן גואל אחרון, להיות בחינת "ומלאה הארץ דעה" כו', "כי כולם ידעו אותי וכו"'.⁹

(תורה אור משפטים עה, ב)

חז"ל במדרש ובזוהר אומרים שמשה יגאל את ישראל לעתיד. ואדה"ז מפרש זאת שמשה גילה לישראל ידיעה באלקות, ולעתיד לבוא תהיה שלימות הידיעה "מלאה הארץ דעה".

9) שילה (אחד משמותיו של משיח), בגימטריה משה.

10) כלומר, בני ישראל מצד עצמם יש להם רק ענין האמונה, כמרומו בפסוק "ויאמנן העם", ומשה רבינו לימד אותם ידיעה באלקות בהבנה והשגה, ולכן אמר להם "וידעתם כי אני ה'". וכן אצל משיח, "מלאה הארץ דעה".

ביאור אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

ובפשטות: ענינו של כל נשיא ורועה ישראל בדורו הוא – משה רבינו שבדורו, "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא", ולא עוד, אלא שכל תלמיד חכם אמיתי נקרא בשם "משה" – "משה שפיר קאמרת". ומכיון שמשה רבינו הוא גם משיח צדקנו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון", נמצא, שנשיא הדור, משה רבינו שבדור, הוא גם משיח צדקנו שבדור.

(שיחת ליל שמחת תורה תשמ"ו. בלתי מוגה)

"רבינו", נשיא הדור, הוא גם המשיח (גואלן של ישראל) שבדור, כמו משה רבינו (הנשיא הראשון), "גואל ראשון הוא גואל אחרון",

(קונטרס בית רבינו שבבבל, ס"ה)

אד"ש מה"מ מפרש מאחז"ל "גואל ראשון הוא גואל אחרון", שהכוונה שנשמת משה מתלבשת בנשיא הדור שבכל דור, עד לנשיא הדור האחרון שהוא הגואל האחרון

(ראה לעיל בפרק 'אישיותו' עוד מתורת אד"ש מה"מ בענין זה של 'גואל ראשון הוא גואל אחרון')

ג. בחינת היחידה

משיח הוא בחינת יחידה

מלך המשיח דכתיב ביה "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד", ופירש הרמ"ז שהם נגד ה' מדרגות נפש רוח נשמה חיה יחידה, דדוד המלך עליו השלום זכה לבחינת נפש וכמו שכתוב נפש דוד, אליהו זכה לרוח, ולכן עלה בסערה השמימה, ומשה זכה לנשמה, פנימית בינה וחיצונית אבא, ואדם הראשון זכה לחיה, ומשיח יזכה ליחידה.

(סה"מ תרצ"ט ע' 207)

בכל דור בחינת היחידה מאירה אצל ראשי אלפי ישראל

אותה הארה הכללי דבחינת היחידה שכולל כל נשמות ישראל דקומת המלכות . . מאיר ביחיד סגולה שבכל דור שנקראים ראשי אלפי כו', בחינת כללי' לפרטי' נשמות ישראל . . שהוא בחינת משה ומשיח כו', כמ"ש במ"א וד"ל.

(ד"ה פדה בשלום בשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי, פי"ב)

ועפ"ז כותב כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, שהכוונה לנשיא הדור שבכל דור:

ועל פי הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, משיח שבדורנו¹²⁷,

(127) יחידה הכללית, שמאירה ומתגלה בנשמתו של נשיא הדור, שכולל את כל נשמות ישראל שבדור (ראה ד"ה פדה בשלום בשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי, פי"ב).

(ש"פ וירא תשנ"ב, סי"ד)

והנה, על פי ביאור זה מובן שלרבותינו נשיאינו - נשיאי תורת החסידות - יש שייכות מיוחדת לענין המשיח שבדור, יותר מהנשיאים בדורות שלפניהם:

הנשיא דתורת החסידות

משיח צדקנו, נשיא הדור, שהוא המשיח (גואלן של ישראל) שבדור, ועוד וגם זה עיקר, שהוא הנשיא דתורת החסידות⁷⁸, אשה, ע"י הפצתה חוצה ("יפוצו מעינותיך חוצה", עד לחוצה שאין חוצה ממנו, בכל קצוי תבל) פועלים ביאת מלכא משיחא.

(78) להעיר, שתורת החסידות היא בחי' היחידה שבתורה (ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות), הקשורה עם בחי' היחידה שבישראל, נשמתו של משיח צדקנו.

(קונטרס בית רבינו שבבבל, ס"ו)

לסיכום, מקורות לענין נשיא הדור - המשיח שבדור:

א. סוגיית הגמרא במסכת סנהדרין שהביאה את רבי יהודה הנשיא כמשיח שבדור.

ב. "גואל ראשון הוא גואל אחרון". מאחז"ל זה התבאר בשיחות אד"ש מה"מ בכמה אופנים, אך כאן הוא מתבאר כפשוטו, שאתפשטותא דמשה - גואל ראשון - בנשיא הדור, הוא עצמו מלך המשיח - גואל אחרון.

ג. על פי דברי הרמ"ז שמושיח הוא בחינת היחידה הכללית, ודברי אדמו"ר האמצעי שבחינה זו מאירה אצל ראשי אלפי ישראל שבכל דור, מובן שהנשיא הוא המשיח. ומזה מובן שענין זה מודגש במיוחד בנשיאי הדורות האחרונים, רבותינו נשיאינו מפיצי תורת החסידות -

בחנית היחידה שבתורה - השייכת במיוחד לביאת משיח.

ביאורים נוספים בענין 'נשיא הדור הוא המשיח שבדור'

נוסף על המקורות שהובאו לעיל, בשיחות נוספות הביא אדמו"ר מלך המשיח שליט"א ביאורים משלו לענין זה שהגאולה היא דוקא על ידי הנשיא.

רק הנשיא יכול לפעול גאולה

אחד מהענינים העיקריים בגאולת מצרים המודגש בתורה הוא - שהגאולה היתה על ידי משה רבינו, גואלם של ישראל, כפי שהתורה מספרת ובארוכה איך שהקב"ה בחר דוקא במשה להיות הגואל ישראל, עד שאפילו כשמשה בקש מהקב"ה "שלח נא ביד תשלח", לא קבל הקב"ה את בקשתו, כי הקב"ה רצה שדוקא משה יהיה השליח לגאול את בני ישראל.

מזה מובן, שלמשה יש שייכות עמוקה לגאולה, ולכן יש בכחו לגאול את בני ישראל.

וכפי שחז"ל אומרים על משה "הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון". משה נקרא "גואל אחרון" אפילו בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה מגלות אחרון זה (שתהיה על ידי משיח צדקנו) שעליה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ובפרט כידוע שגאולת מצרים היא ראש ושושן לכל הגאולות, כולל גם הגאולה העתידה לבוא - כיון שגאולה (כל גאולה) באה דוקא בכח משה.

נקודת הביאור בזה:

התכלית דגאולת מצרים היא - "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", ו"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". זאת אומרת שהגילוי אלקות למטה בגאולת מצרים הוא, כדי שבני ישראל, כפי שנמצאים בעולם, יראו זאת ויכירו וידעו את הקב"ה, ויקבלו על עצמם (אחר כך במתן תורה) את התורה והמצוות של הקב"ה, וע"י העבודה שלהם - לגלות אלקות כפי שנפעל במשכן (תכלית יציאת מצרים ומתן תורה) - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ויותר בקביעות - בבית המקדש (ראשון ושני), ובתכלית השלימות שתהיה בבית המקדש השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך", בית נצח, בגאולה האמיתית והשלימה, ועל ידי זה - גם לגלות אלקות בעולם באופן כזה, עד לשלימות בזה לעתיד לבוא, כשכל העולם וכל האנשים שבו יכירו ויראו אלקות בגלוי ובשלימות, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

. . וכח זה להביא גאולה לבני ישראל (גילוי אלקות למטה) באופן הנ"ל בא דוקא על ידי משה רבינו, גואלם של ישראל, כדלקמן.

. . בכדי לפעול המשכת וגילוי אלקות למטה באופן של קביעות ("ושכנתי בתוכם" באופן של "כוננה עלינו") נדרשים שני ענינים, שני קצוות, וחיבורם יחד: (א) כח שהוא נעלה מההנהגה הרגילה, הנהגה טבעית של העולם, שיש בו הכח להכניס בעולם גילוי אלקות (שאינו בגילוי בעולם) (מלשון העלם והסתר) מצד עצמו, ועד לשנות את העולם, שיהיה "כלי" לגילוי אלקות. ובפרט באופן של קביעות

ונצחיות - שלכך נדרש כח מיוחד, כיון שמצד גדר העולם - שמתבטא בשינויים (זמן) - משתנים כל הנבראים בהמשך הזמן, עד ש"כל הוה נפסד". (ב) הכח צריך לרדת ולהתלבש עד שיהיה בערך לגדרי העולם [כידוע שהמברר צריך להתלבש בלבושי המתברר], שדוקא אז יש לו כח לעשות מזה (מהמתברר) כלי, מקום קבוע לקבל בפנימיות את הגילוי (מה שאין כן אם הגילוי הוא שלא בערך למקבל, לא ישאר שם בקביעות, רק באופן מקיף וכיוצא בזה, עד שבמשך הזמן יכול להסתלק).

שני ענינים אלו . . היו בשלימות ובגלוי אצל משה רבינו - שהוא הממוצע המחבר בין הקב"ה ובנ"ה, "אנכי עומד בין ה' וביניכם", וממוצע צריך להיות בו שני הענינים שהוא מחבר:

על "איש האלקים" אומרים חז"ל "אם אלקים למה איש ואם איש למה אלקים כו', מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים", ובהיות אצלו שני ענינים אלו - "איש (ו) האלקים" - יש בכח משה לחבר אלקות עם העולם (כפי שה' בגלוי במשכן משה).

. . נמצא ש"משה איש האלקים" רומז על שני הענינים הנ"ל אצל משה: (א) "משה" - התקשרותו (פה למטה) עם אלקות שלמעלה מהבריאה (שנותן כח לגלות אלקות למטה ולהפך את העולם, ולהמשיך נצחיות, כח הבלוי גבול - למטה), ו(ב) "איש האלקים" - התקשרותו (כאיש) עם אלקות שבערך הבריאה, וזה נותן כח להמשיך אלקות בערך ל(בני ישראל) נשמות בגופים בעולם, באופן שיכולים להעשות כלים (מצד ענינים הם) ובאופן של קביעות, לגילוי אלקות שבערך הבריאה, עד ל"ושכנתי בתוכם" - גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה.

(ש"פ צו תנש"א, ס"ב-ו)

שיחה זו עוסקת אמנם בעיקר בגואל ראשון ובגאולה ממצרים, אך מוזכר בה גם ענין הגאולה האחרונה, שממשיכה ומשלימה אותו ענין.

בשיחה זו נתבאר תפקידו של נשיא ישראל - רבי - כממוצע המחבר בין הקב"ה וישראל, ומסקנתה היא שגאולה יכולה להיות רק על ידי ממוצע המחבר - נשיא הדור.

בשיחה נוספת מבואר עוד:

ענינו של הנשיא - להביא לימות המשיח.

חידושו של נשיא בישראל (נשיא מלשון התנשאות) הוא לקשר ולאחד את "כל ימי חיך" של כל א' מבני ישראל וכל ישראל - "כל ימי חיך" הגשמיים בעולם הזה ובפרט בזמן הגלות ("לילות") - עם גאולה (יציאה ממצרים וגבולים) בכלל, ובפרט עם ימות המשיח, והגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחריה גלות; דוקא הנשיא בכחו לחבר ולאחד את הגלות עם הגאולה, ובפרטיות יותר - לחבר את יציאת מצרים וימות המשיח (כפי שהם במצב שהגלות מפסקת בינתיים), "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך" . . להביא לימות המשיח" - שבחייו של יהודי "כל ימי חיך" נשמה בגוף בעולם

הזה הגשמי והחומרי ובזמן הגלות, הוא יוכל לצאת ממצרים וגבולים, ויתירה מזו – להיות במצב דימות המשיח.

ולכן דוקא ביום שעלה לנשיאות עסק ראב"ע בסוגיה ד"מזכירים יציאת מצרים" גם ב"לילות" ו"להביא לימות המשיח".

(ש"פ שמות תשנ"ב, ס"ז)

ומכל שיחות אלו עולה, שכל מהותו של הנשיא והמשה שבדור, הכל מוליך לתפקידו העיקרי, מלך המשיח.

* * *

להוסיף ולהדגיש, שאמנם באופן כללי מדבר אד"ש מה"מ על 'נשיא דורנו' באופן סתמי, אך ישנם מספר מקומות בהם מדבר על זהותו של משיח ושמו באופן המעיד ברורות עליו עצמו:

ממלא מקומו שלאחרי זה

צריכה להיות כבר הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, השליח ד"שלח נא ביד תשלח", כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועד"ז ההמשך דממלא מקומו שלאחרי זה.

(ש"פ חיי-שרה תשנ"ב. הנחה בלתי מוגה)

הראשי תיבות שבממש

כולל גם – כל הראשי-תיבות שב"מיד", וכל הראשי-תיבות שב"ממש", כמדובר כמה פעמים. (כ"ה שבט תשנ"ב. בלתי מוגה).

ובפרטיות יותר בנוגע לדורנו זה – שבראשי תיבות ד"מיד" נרמזים ג' התקופות השייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ועל סדר הקירבה אלינו – משיח (מנחם שמו), יוסף יצחק, דובער (שמו השני של כ"ק אדנ"ע).

(דבר-מלכות ש"פ משפטים תשנ"ב, הע' 148)

התגלות משיח

על פי שיחת ש"פ וירא תשנ"ב שהובאה בפתיחת הפרק, מובן שהתגלותו של משיח היא קודם הגאולה השלימה, קודם ביאתו בפועל.

לקמן באים מקורות מדברי חז"ל בנושא זה של התגלות משיח קודם הגאולה, והמאורעות שיהיו מאז ועד ביאתו בפועל:

משיח ידע שהגיע זמן התגלותו

הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד

(ישעי' נב, יג)

וזה פירוש הפרשה: הנה ישכיל עבדי, כי בעתות הגאולה יבין המשיח וישכיל הקץ וידע כי הגיע תור ביאתו ובא הקץ שיתגלה לעדת המיחלים לו.

ואמר "ישכיל", לפי שנאמר בספר דניאל "כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ ויתבררו ויתלבנו יצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים - והמשכילים יבינו". אמר דניאל כי יהיו מן הרשעים שירשיעו לחרף עקבות המשיח בעבור איחורו הגדול, ולא יאמינו בו כלל. ולא יבינו כל רשעים הקץ, כי יהיו מהם שיטעו אחרי מי שיטעון שהוא משיח. והמשכילים יבינו הקץ האמיתי ויחכו אליו, וכנגד זה אמר ישעיה כי המשיח עבד ה' ישכיל ויבין הקץ.

ומיד יקום וירום וישא ויגבה לבו בדרכי ה' לבא ולקבץ נדחי ישראל, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחו אשר יבטח בה', כענין שהיה הגואל הראשון, שבא במקלו ובתרמילו לפרעה והכה ארצו בשבט פיו.

(כתבי הרמב"ן - ביאור לפרשת הנה ישכיל עבדי הוצאת שעוועל שכב)

הרמב"ן מבאר מדוע הנביא קורא לתחילת התגלותו של משיח "ישכיל עבדי", כיון שתחלת התגלותו תהיה בכך שהוא ישכיל ויבין את הקץ, שהגיע כבר זמן הגאולה. ואז יצא לגאול את ישראל.

ברשימת כ"ק אדמו"ר הרי"צ, מספר מה ששמע מאביו כ"ק אדמו"ר הרש"ב בעת מלחמת העולם הראשונה, על התגלות משיח:

ידע שהו' שלחו

שאלתי הנה בתוך היעודים הוא, שאל' הנביא יבוא ויתגלה קודם משיח והוא יבשר על ביאת משיח, וכן משיח בעצמו, אפשר שיתגלו בנשמות הצדיקים, היינו שיעמדו צדיקים גדולים מפורסמים וע"י יהי' הכל. עיקר שאלתי כן הוא, האם יתגלו אנשי' כאלו שיבאו, או שיהי' הגילויים בהתלבשות צדיקים, והם יעוררו את העם כו', והשיב דמשמעות הפסוק בדבר ביאת אליהו, שיתגלה ממש בעצמו, ולא בעיבור באיזה צדיק, אמנם בדבר משיח, הרמב"ם אומר שיעמוד צדיק גדול, והוא יהי' משיח כו' שיקבץ את הגליות ויביאם לארצינו הק'.

שאלתי אם כן, מאין ידע כי הו' שלחו, דהרי מצינו כמה וכמה אזהרות על נביא, שצריך אות ומופת כידוע, וגם הוא לעצמו צריך לידע שהו' שלחו. והשיב, דמי שהוא ראוי שהו' ישלח אותו, הוא יודע ויכול לידע שהו' שלחו, אצלו אין ספיקות, און עד ויזכיר ואם א מאמר הו' איז. וויפיל מאל איך האב גיטראכט אין דעם ענין פון עקידת יצחק, דלכא' הרי בכח וייסט זעך אויס אז דער אייבער' זאל עפעס זאגין א נברא, ויא איז שייכות עס זאל זאגין מניעות, בכח ואייסט אויז אז עס גאר ניט שייכו' קיין שום מניעה ועיכוב, נאר דער אמת איז טאקע אזוי אז עס איז ניטא קין מניעות ועיכוב אייף אזא זאך, נאר עס פאלט אראיין מחשבות און ספיקות בעצם הענין ציא איז דאס א ציווי מהו' [= אצלו אין ספיקות, והוא יודע מהו מאמר הו'. כמה פעמים התבוננתי בענין של עקידת יצחק, דלכאורה הרי בכח הידיעה שהקב"ה יאמר משהו לנברא, כיצד ישנה שייכות שיהיו מניעות, בכח הידיעה לא שייך כלל שום מניעה ועיכוב, אלא האמת אכן כך שאין שום מניעות ועיכוב על כזה דבר, אלא שנופלים מחשבות וספיקות בעצם הענין האם זהו ציווי מהו', והסיבה לזה הוא מה שאין יודעים אם זה ציווי, לפי שאין שייכו' למדרי' זו, אבל באברהם לא הי' שום ספיקות, וידע היטיב שזהו ציווי ה', להיות שמצד עצם מדריגתו הי' בערך לידע ולהבין מאמר וציווי הו'. וכמו"כ לפי דברי הרמב"ם שמשחית יהי' צדיק גדול, הרי הוא לא יטעה כלל, וידע מה שיצו לו, ולא יהי' אצלו שום ספיקות בזה, וארעם [=כיון] מי שהוא ראוי להיות משיח, הוא יודע ויכול להבין מה הוא ציווי ומאמר הו', להיותו שייך אל ענין זה, וכמו אברהם שמצד מדריגתו הי' לו שייכות אל ענינים אלו כו'.

(רשימות כ"ק אדמו"ר הרי"צ - נדפסו בתורת שלום (הוצאת תשנ"ג), ובסה"מ לקוט ב' ע' שטז.)

יקבל נשמה חדשה

בההוא זמנא יתער מלכא משיחא לנפקא מגו גנתא דעדן מההוא אתר דאתקרי ק"ץ צפון ויתער בארעא דגליל . . . לסוף תריסר ירחי יקום שבט מישראל דא מלכא משיחא דיתער גו גנתא דעדן.

[= באותו זמן יתעורר מלך המשיח לצאת מתוך גן עדן, מאותו מקום הנקרא קן צפון, ויתעורר בארץ הגליל . . . לסוף שנים עשר חודש יקום שבט מישראל זה מלך המשיח שיתעורר בתוך גן עדן].

(זהר ח"ב. דף נ, ב. ח, ב.)

ומפרש ר' חיים ויטאל:

וזהו שכתוב בזהר שמות דף ח' ע"ב "לסוף תריסר ירחי יקום שבט מישאל דא מלכא משיחא דיתער גו גנתא דעדן", והוא תמו' גדולה אם נאמר שאז יהי' שינוי בזה שהמשיח לא יהי' נולד מאיש ואשה אלא שבעת ההיא יצא מג"ע. והנה מצאנו בכתוב "אני היום ילדתיך".

ונראה לעניות דעתי, כי בוודאי משיח יהי' אדם צדיק נולד מאיש ואשה ויגדל בצדקתו עד קץ הימין ויזכה במעשיו לנר"נ קדושות, ואז ביום ההוא של הקץ תבוא לו נשמה לנשמה הנתונה בג"ע ותנתן לאיש צדיק, ואז יזכה להיות גואל צדק.

וזה ע"ד משה רבינו עליו השלום כי היה ילוד אשה והגדיל מעט מעט, ושם בסנה נשלם לגמרי בסוד "בלבת אש מתוך הסנה" וגו'. ומבואר אצלנו שהשלים ג' אותיות, ב"ל מהבל, ת' משת, ואז זכה להיות גואל.

ובזה תבין הפסוק "אני היום ילדתיך" דקאי על חלק הנשמה לנשמה, ואז יצא מג"ע ביום ההוא. כי זה הוא מוכרח מפשוטו של הלשון הזהר "כי יתער בארעא דגליל", כאילו מתחלה היה ישן וכאשר תבוא לו נשמה לנשמה ותוסף בו כח הנבואה ואז יתער משנתו. ודי בזה.

(שער הגלגולים פי"ג)

רבי חיים ויטאל מביא דברי הזהר שמשחית יתעורר בגן עדן, וכן את הפסוק בתהלים על משיח "אני היום ילדתיך" שהוא נולד מהקב"ה, שלכאורה מובן מכך שמשחית לא יוולד מאיש ואשה.

ומבאר שודאי משיח הוא בשר ודם ילוד אשה, ודברי הזהר שמשחית יתעורר בגן עדן מדברים על הנשמה לנשמה' (בחינת היחידה בלשון החסידות) הנתונה בג"ע שתנתן למשיח בעת התגלותו, שעל זה אמר הקב"ה "אני היום ילדתיך". ודברי הזהר שמשחית יתעורר בארץ הגליל, הכוונה למשיח - האיש הגשמי - הנמצא למטה בארץ.

בספר אחר שלו - ארבע מאות שקל כסף - מוסיף לבאר שבתחילה רק משיח בעצמו יכיר בהתגלותו, ורק לאחר תקופה מסויימת יכירו בו כל ישראל:

בתחלה יהיה הגילוי למשיח עצמו ואח"כ לכל ישראל

ואם אתם מן המביני' העמוק הסוד הזה הגדול והנורא ותמצא טוב טעם נכון על כוריו אשר אני איני רשאי להאריך כי אם לפתוח פתח כמציץ מן החרקים ודי בזה:

כן המשיח בעזרת הבורא שיזכה לאותה נשמה והכיר בעצמו שהוא משיח ולא הכירו בו אחרים, וזהו הסוד שאמרו בזהר ומשי' יתגלה אך לא יכירוהו שאר אנשים עדיין. ואח"כ יתגלו המשיח בגוף ובנפש בההו' עמודא ע"ד שפירשנו ויבא משה בתוך הענן שנה א', ואז יסלקו אותו לרקיע כמו שעלה משה

לרקיע. ואחר כך יתגלה המשיח לגמרי וכירוהו כל ישראל ויתקבצו אליו.

(ארבע מאות שקל כסף)

מכל מאמרים אלו מובן, שתחילת התגלותו של משיח תהיה כאשר יבין שהגיע הקץ, ואז יקבל נשמה חדשה מגן עדן ויגלה אליו השי"ת וישלחו, ורק לאחר מכן יצא המשיח לגאול את ישראל.

ביאורו של אד"ש מה"מ

לאד"ש מה"מ ביאור מיוחד בנושא זה של התגלות משיח, המבוסס על מאמרי חז"ל המובאים לקמן:

דברי חז"ל

ורוח אלקים מרחפת, זה רוחו של מלך המשיח. היאך מה דאת אמר [= כמו שאתה אומר] "ונחה עליו רוח ה'".

(בראשית רבה פ"ב, ד)

רבי חזקיה הוה יתיב קמיה דרבי אלעזר, אמר ליה כמה נהורין אתבריאוי עד לא אברי עלמא, אמר ליה שבעה, ואלין אינן: אור תורה, אור גיהנם, אור גן עדן, אור כסא הכבוד, אור בית המקדש, אור תשובה, אורו של משיח.

[= רבי חזקיה היה יושב לפני רבי אלעזר, אמר לו כמה אורות נבראו עד שלא נברא העולם, אמר לו שבעה, ואלו הם: אור תורה, אור גיהנם, אור גן עדן, אור כסא הכבוד, אור בית המקדש, אור תשובה, אורו של משיח] (זוהר ח"ג לד, ב)

בהבנה ראשונה אפשר לחשוב ש'רוחו של מלך המשיח' ו'אורו של משיח' הינם אותו ענין, אך אד"ש מה"מ מבאר שאלו שני ענינים שונים:

ביאור אד"ש מה"מ

ויש לומר, ש"אור (רוח) של משיח" הוא למעלה גם מ"אורו של משיח"¹¹, כי, אור של משיח מורה על

11) וראה דברי אד"ש מה"מ בר"ד עם הרב מרדכי אליהו (ו' חשון תשנ"ב): "על זה נאמר כבר בהתחלת הבריאה 'ורוח אלקים מרחפת על פני המים', כדאיתא במדרש 'זה רוחו של מלך המשיח'. ולהעיר שרק לאחר זה נאמר 'ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור', היינו, שעוד לפני שנברא אור בעולם היתה כבר רוחו של מלך המשיח".

ההתגלות דמשיח ע"י פעולותיו (כמו "ילחם מלחמות ה'" עד ש"נצח", וכיו"ב), משא"כ אויר של משיח מורה על העצם (חיות) דמשיח, כלומר, התגלות מציאותו (מציאות שקיימת גם לפני זה למלכות⁴) בתור מלך המשיח, ולאחרי התגלות מציאותו (אויר שבאין ערוך מאורו של משיח), מתחילה ההתגלות לעיני כל ע"י פעולותיו (אור של משיח).

(94) "מאותן הבאים מבני דוד ועדיין היה להם ממשלה גם בגלות . . כגון רבינו הקדוש" (חדא"ג מהרש"א לסנהדרין צח, ב).

(ש"פ תולדות תשנ"ב, ס"א)

כלומר:

רוח או אויר מורים על עצם החיות. אור מורה על התגלות.

"אויר של משיח" מורה על עצם החיות של משיח, עצם נשמת משיח. מציאות משיח קיימת מאז ומתמיד בנשיא שבכל דור, "אותן הבאים מבני דוד . . כגון רבינו הקדוש", אלא שהיא בהעלם. בהגיע הזמן אותו נשיא מתגלה, "התגלות מציאותו בתור מלך המשיח".

אך מכיון שעדיין אין זו התגלות מושלמת לעין כל, הגלות עדיין נמשכת ולא הכל רואים ומכירים את משיח, לכן אי אפשר לקרוא לזה 'אור של משיח'.

רק לאחר מכן משיח עושה את פעולותיו "ילחם מלחמות ה'" עד שנצח", פעולות אלו מבטלות את הגלות ומוכיחות ומגלות את מציאותו של משיח לעין כל. לפעולות אלו כיוונו חז"ל באמרם 'אורו של משיח'.



יבוא לבשר

ממדרשי חז"ל נוספים עולה שבתחילת התגלותו יבשר משיח לישראל על הגאולה, ורק לאחר מכן יגאל אותם בפועל¹²:

משיח מתגלה ומבשר על הגאולה

אמר רבי יצחק, שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרים זה בזה. מלך פרס מתגרה במלך ערבי, והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה מהם, וחוזר מלך פרס ומחריב את כל העולם. וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, ואומר להם בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם. ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה, כי גאולה ראשונה היה לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה, אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה.

שנו רבותינו, בשעה שמלך המשיח בא, עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר עניים הגיע זמן גאולתכם, ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח עליכם.

(ילקוט שמעוני ישעיה רמז תצט)

ומבאר על כך אד"ש מה"מ

ואולי יש לומר, שמ"ש במדרש (יל"ש ישעיה רמז תצט) ש"בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר עניים הגיע זמן גאולתכם", קאי על גג בית המקדש דמקדש מעט שבחוץ לארץ¹³ שהוא במקום המקדש בירושלים ("שנסע מקדש וישב שם"), כי, לאחר שמקדש העתיד יתגלה וירד למטה לא יהיה צורך להשמיע לישראל "הגיע זמן גאולתכם".

(ובשולי הגליון:) ועפ"ז יומתק הדיוק "עומד על גג בית המקדש" - ש"גגות . . לא נתקדשו" (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו ה"ז), שרומז על חו"ל בערך לקדושת א"י.

(קונטרס בית רבינו שבבבל, הערה 38)

נמצא שמשיח יתגלה קודם הגאולה, ואז יבשר לישראל שהגיע זמן גאולתכם.

כך גם מובן ממדרש נוסף המוזכר רבות בשיחות אד"ש מה"מ:

12) בסוגיות בגאולה 'לחיות עם משיח' (ג' תמוז תשס"ח), הובאו ונתבארו בהרחבה מדרשים אלו וביאורי אד"ש מה"מ עליהם. וכאן באו שוב בקצרה, לשלימות הענין.

"בחדש הזה אני גואל אתכם"

ר' יודן ור' חוניא, ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' חוניא בשם ר' אליעזר בן יעקב אומר, קול דודי הנה זה בא זה מלך המשיח. בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אומרים לו היאך אנו נגאלין ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בשבעים אומות. והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם, אחד מכם גולה לברבריה ואחד מכם גולה לסמטריה דומה כמו שגליתם כולכם. ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת טירוניא מכל העולם, מכל אומה ואומה כותי אחד או ברברי אחד בא ומשעבד בכם, כגון ששעבדתם בהם כל אומתם וכאלו נשתעבדתם בשבעים אומות. ובחדש הזה אתם נגאלין הדא הוא דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים.

(שיר השירים רבה פרשה ב, ח)

עוד עולה מהמדרשים הנ"ל, שגם לאחר שמשיח יתגלה לישראל ויבשר להם על הגאולה, יהיה עדיין נסיון של חוסר אמונה ("אם אין אתם מאמינים", "היאך אנו נגאלין"). ורק לבסוף ילכו אחריו כל העם ויאמינו בו¹³.

פעולותיו של משיח קודם הגאולה

הרמב"ם בהלכות מלך המשיח מתאר בדיוק את הפעולות שיהיה על משיח לבצע מתחלת התגלותו ועד הגאולה בפועל.

גם מדבריו מובן כנ"ל, שבביאת המשיח ישנם כמה שלבים והתגלותו תחל עוד קודם הגאולה¹⁴:

13) ויש לפרש דברי המדרש "אם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרע עליכם", שלכאורה אינו מובן מהו האור שיגרום לישראל להאמין במשיח.

ולעיל הובאו דברי אד"מ מה"מ שאור של משיח הכוונה להתגלותו על ידי פעולותיו, שאז הכל יאמינו בו. ועפ"ז מובן שמשיח אומר לישראל שגם אם אין הם מאמינים כעת כאשר הוא מבשר על הגאולה, הרי כשיראו את פעולותיו בפועל בהבאת הגאולה - אור של משיח - אזי יאמינו בו.

14) בין המדרשים וכו' לדברי הרמב"ם ישנו הבדל גדול, כיון שחז"ל מדברים על הצד הרוחני של ההתגלות, נשמת משיח וכו', והרמב"ם נכתב כספר הלכה הפונה לעם ישראל שעליהם להכיר את משיח על פי הצד המעשי של פעולותיו של משיח בעולם.

אך מכל המקורות עולה אותה מסקנה ברורה, שהתגלותו של משיח תהיה עוד בתוקף זמן הגלות, ורק לאחר מכן תבוא הגאולה בפועל לעיני כל ישראל. כמבואר בפנים.

דברי הרמב"ם

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבע"פ, ויכופ כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח.

אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח בודאי, ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד.

(הל' מלך המשיח, פי"א ה"ד)

ומבאר על כך אד"ש מה"מ:

ב' תקופות ודרגות לאחרי ביאת המשיח: לפני שיבנה ביהמ"ק – שאז הוא עדיין "בחזקת משיח", בדוגמת דוד שלא בנה המקדש, וענינו ילחם מלחמות (ראה דה"א כב, ח) והכין הכל לבנין ביהמ"ק מיד ה' עלי השכיל (שם כח, יט): כשהוא משיח ודאי ש"בנה מקדש במקומו". וראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (בקובץ מכתבים ח"א מכתב ט) בביאור לשון רז"ל "בן דוד בא" או "דוד בא" (ע"פ הב"ח או"ח סקי"ח) דיש ב' מדרגות במשיח: ביאתו לפני בנין ביהמ"ק וירושלים (שאו הוא בחזקת משיח) ואחר שיבנה משיח את ביהמ"ק וירושלים דאו "כיון שנבנית ירושלים – בא דוד" (מגילה יז, ב) – (משיח בודאי).

(לקו"ש ח"ח ע' 281, הע' 66)

אד"ש מה"מ מבאר הרמב"ם, שביאת משיח (חזקת משיח) מתחילה עוד לפני הגאולה כשיצטרך לנהל מלחמות וכו'. וביאתו השלימה (משיח ודאי) תהיה בגאולה בפועל, כאשר יבנה המקדש ויקבץ נדחים. ובמקום אחר מבאר עוד:

והנה לכאורה קשה דעת המאן דאמר דאין בן דוד בא בשבתות וימים טובים מפני איסור תחומין שלמעלה מיו"ד, כי בשלמא באלהיו שייך זה שהוא נמצא למעלה, משא"כ בבן דוד שנמצא למטה (יעיין סנה' צח, א). ובפרט עפמ"ש ביד בסוף הלכות מלכים שאם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה כו' ויכופ כל ישראל לילך בה כו' וילחם מלחמות כו' והצליח כו' ה"ז משיח. הרי שנצחונו של משיח יהיה איזה זמן אחרי שיתגלה. והא דאין בן דוד בא בשבת ויום טוב הכוונה כשינצח, וכמו שאומר בש"ס דכיון דאתי הכל עבדים הן לישראל.

ועכצ"ל דהנה ביאת בן-דוד צ"ל לכל ישראל (עיין עיון יעקב על ע"י בעירובין שם) או לבית דין הגדול שהם באי כח כל ישראל. והנה בי"ד הגדול לטבריא עתיד לחזור תחלה ואח"כ לביהמ"ק (רמב"ם הל' סנה' פי"ד ה"ב), ומלחמת גוג ומגוג והנצחון יהיה על ערי ישראל (יחזקאל לח-לט) או סביבות ירושלים (זכרי' י"ד), וא"א שיבוא לטבריא או לכל ישראל אלא ע"י הליכה למעלה מיו"ד טפחים או שידחה את זה לימות החול, אם יש תחומין גם למעלה מיו"ד.

(אג"ק ח"ב ע' רלג)

הגמ' אומרת שמשיח לא יכול לבוא בשבת מפני איסור תחומין. ואד"ש מה"מ שואל על כך שהרי משיח נמצא כבר בינינו ולא צריך לבוא מחוץ לתחום.

ומבאר שאכן משיח יתגלה בינינו וילחם וכו', ולאחר נצחונו יצטרך לבוא לכל ישראל (או לבי"ד הגדול). ומכיון שמשיח יעשה מלחמתו בהרי ירושלים, ובכדי להתגלות לבית דין שבטבריא יצטרך לעבור את תחום שבת, ולכן אמרו בגמרא שאין בן דוד בא בשבתות וימים טובים.

נגלה ונכסה

מלך המשיח נגלה ונכסה

דומה דודי לצבי. מה הצבי הזה נגלה וחוזר ונכסה כך גואל הראשון נגלה ונכסה. ר' ברכיה בשם רבי לוי אמר כגואל הראשון כך גואל האחרון. הגואל הראשון זה משה, נגלה להם וחזר ונכסה מהם, כמה נכסה מהם, רבי תנחומא אמר שלשה חדשים, הדא הוא דכתיב [= זהו שכתוב] "ויפגעו את משה ואת אהרן" וגו'. אף גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם, כמה יהא נכסה מהם, אמר רבי תנחומא בשם ר' חמא ב"ר הושעיא ארבעים וחמשה ימים, הדא הוא דכתיב (דניאל יב) "ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים" וכתיב (שם) "אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלוש מאות שלשים וחמשה" אילין מותריה כמה אינון [= כמה הוא המותר], ארבעים וחמשה יום שהוא נכסה מהן וחוזר ונגלה להם¹⁵. (במדב"ר פי"א, ב)

רק לאחר הכיסוי יתגלה לכולם

ואם אתם מן המביני' העמוק הסוד הזה הגדול והנורא ותמצא טוב טעם נכון על בוריו אשר אני איני רשאי להאריך כי אם לפתוח פתח כמצוץ מן החרכים ודי בזה:

כן המשיח בעזרת הבורא שיוכה לאותה נשמה והכיר בעצמו שהוא משיח ולא הכירו בו אחרים, וזהו הסוד שאמרו בזוהר ומשי' יתגלה אך לא יכירוהו שאר אנשים עדיין. ואח"כ יתגלו המשיח בגוף ובנפש בזהו' עמודא, ע"ד שפירשנו ויבא משה בתוך הענן שנה א', ואז יסלקו אותו לרקיע כמו שעלה משה לרקיע. ואחר כך יתגלה המשיח לגמרי ויכירוהו כל ישראל ויתקבצו אליו.

(ארבע מאות שקל כסף)

15 פירוש: דניאל אומר שתחלת הגאולה תהיה לאחר אלף מאתיים תשעים יום מעת שניתן השיקוץ, ואף על פי כן יצטרכו לחכות ארבעים וחמשה ימים נוספים, עד שימלאו אלף שלוש מאות שלשים וחמשה יום. וע"כ מפרש רבי תנחומא שלאחר תחלת הגאולה יהיו עוד ארבעים וחמש יום בהם יתכסה משיח ויחכו להתגלותו.

גם בתורתו של משיח - אדמו"ר שליט"א - מוזכר ענין זה, ואד"ש מה"מ אף מבסס זאת על פי ההלכה שברמב"ם.

נגלה ונכסה בדברי אד"ש מה"מ

אין להכריח דהרמב"ם ס"ל דש"ס דידן לא ס"ל דמשיח יתגלה ויסתיר אח"כ - וע"ד ראייתו (הל' מלכים פי"א ג) ואל יעלה על דעתך כו' שהרי רבי עקיבא כו' אומר עליו (על בן כוזיבא) שהוא המלך המשיח - כי בן כוזיבא נסתתר משך זמן (במערות) במשך מלחמתו.

(לקו"ש ח"ט ע' 105, שוה"ג להע' 74)

אד"ש מה"מ מבאר שא"א להוכיח מבן כוזיבא שמשיח לא יתגלה ויתכסה, כיון שבן כוזיבא עצמו נכסה משך זמן אחר התגלותו.

ובמקום נוסף כותב אד"ש מה"מ:

במדב"ר (פי"א, ב) נגלה ונכסה כו'. וברמב"ם הל' מלכים ספי"א "בחזקת משיח כו' בודאי". ועיין מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הידוע בביאור ל' מארז"ל "בן דוד בא" או "דוד בא".

(לקו"ש ח"ט ע' 381)

אד"ש מה"מ מבאר שדברי הרמב"ם אודות שתי הדרגות בביאת משיח, קשורות לדברי המדרש שמשיח יתגלה פעמיים וביניהם יתכסה.

כלומר שהגילוי הראשון של משיח הוא עוד בזמן הגלות, כחזקת משיח. לאחר מכן משיח יתכסה, ואז יתגלה שוב כמשיח ודאי כשיביא את הגאולה בפועל.

* * *

לסיכום הענין:

בתחלה משיח יבין שהגיע הקץ וידע שהו' שלחו ואז תתגלה בו נשמת משיח. בשלב זה יתגלה לישראל ויבשר להם שהגיע זמן הגאולה, אך עדיין לא יכירו בו הכל.

לאחר מכן משיח יתחיל את פעולותיו לגאול את ישראל וילחם מלחמות ה', ובשלב זה תהיה תקופה מסויימת בה משיח יתכסה, וכשיחזור ויתגלה ישרים פעולותיו, ואז יכירו בו הכל ותהיה הגאולה בפועל.

ההתגלות בדורנו

משיח כבר נגלה

ועוד והוא העיקר:

נוסף על המבואר לעיל שקיימת מציאותו של משיח בניצוח משיח (בחינת היחידה) שבכל אחד ואחת מישראל, קיימת גם מציאותו של משיח כפשוטו (יחידה הכללית), כידוע ש"בכל דור ודור נולד א' מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח לישראל", "א' הראוי מצדקתו להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו כו'", ואילו לא היו מתערבים ענינים בלתי-רצויים המונעים ומעכבים כו', היה מתגלה ובא בפועל ממש.

וע"פ הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, משיח שבדורנו, שכבר נסתיימו ונשלמו כל עניני העבודה ועומדים מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו, הרי, בימינו אלו נתבטלו כל המניעות והעיכובים כו', וכיון שכן, ישנה (לא רק המציאות דמשיח, אלא) גם ההתגלות דמשיח, ועכשיו צריכים רק לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש.

(ש"פ וירא תשנ"ב, סי"ד)

במילים פשוטות:

בכל הדורות המשיח שבדור היה "ראוי להיות משיח", כדבר התלוי ועומד "באם יזכו" או שמא "יתערבו ענינים בלתי רצויים המונעים ומעכבים".

אך בדורנו זכינו ש"נתבטלו כל המניעות והעיכובים", לכן נשיא דורנו הוא משיח בהתגלות, משיח בוודאות¹⁶.

(לחידוד הענין: 16)

בלקו"ש ח"ע' 101 מבאר אד"ש מה"מ על שלמה המלך, שאמנם מלידתו היה בו כח המלכות של בית דוד, אך לא היה בכך הבטחה שהוא יהיה מלך בפועל, כיון שעדיין יתכן שאחד מאחיו יקח את המלוכה, או שהוא ימות בחיי אביו. ונמצא שהוא רק מלך בכח ולא בפועל.

כאשר נמושח שלמה למלוכה היה זה בחיי דוד שהמשיך להנהיג בפועל את המלוכה, אך מעת משיחה זו שלמה הפך למלך בפועל בהווה. ולכן לאחר מות דוד הוא נטל את ההנהגה לידי מבלי שאחד מאחיו טען לזכות במלוכה, כיון ששלמה היה כבר מלך לפני כן.

עד"ז יש לומר בנוגע למשיח, שהמשיח שבכל דור, עם היות שיש בו את נשמת משיח וכו', אין בכך הבטחה שהוא אכן יתגלה כמשיח ויגאל את ישראל, כיון שזה תלוי במעשי הדור, ויתכן שהוא יסתלק מן העולם מבלי לממש את כח משיח הנמצא בו.

אך כאשר זכה דורנו ונשיא דורנו קיבל את השליחות לגאול את ישראל, התגלתה בו בחי' משיח. ומאז איננו משיח בעתיד, אלא משיח בפועל בהווה, ותיכף ומיד הוא ינהיג את המלוכה בפועל ויגאל את ישראל.

בשיחות נוספות חוזר אד"ש מה"מ על עניין זה בביטויים שונים:

ישנה כבר השליחות

על פי הידוע ש"בכל דור ודור נולד א' מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח לישראל", "א' הראוי מצדקתו להיות גואל וכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו כו'", וע"פ הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, השליח היחיד שבדורנו, והמשיח היחיד שבדורנו, שכבר סיימו את כל העבודה - הרי מובן שמתחיל להתקיים ה"שלח נא ביד תשלח", השליחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

(ש"פ חיי-שרה תשנ"ב, סי"ג)

ישנו כבר המינוי

והרי המינוי דדוד מלכא משיחא כבר הי', כמ"ש "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו". צריכה רק להיות קבלת מלכותו ע"י העם וההתקשרות בין המלך ובין העם בשלימות הגילוי - בגאולה האמיתית והשלימה.

(ש"פ משפטים תנש"א, ס"י)

ובשיחה נוספת

נשיא דורנו היה המשיח של דורנו והוא התגלה בכל התוקף.

(י"א אלול תנש"א. בלתי מוגה)

שיחות אלו מדברות על 'מציאותו של משיח', על השליחות והמינוי.

בשיחה נוספת מדובר על פעולותיו של משיח, שגם הם כבר החלו:

התחלת פעולתו של מלך המשיח

המאורע שאירע בערב שבת זה, שבו התאספו והתכנסו יחדיו ראשי מדינות גדולות וחשובות בעולם, ובראשם נשיאי שתי המעצמות הגדולות, והחליטו והכריזו על תקופה חדשה ביחסי מדינות העולם - ביטול מצב של מלחמות בין מדינות העולם, שיתבטא גם בצמצום וביטול כלי נשק, ועד לשלום ואחדות, שיתוף פעולה ועזרה הדדית בין מדינות העולם לטובת האנושות כולה.

וקדם למאורע זה (בהשגחה פרטית) נאומו של נשיא מדינה זו לאומה כולה (באור ליום הרביעי "קמי שבתא", התחלת ערב שבת זה), שבו הודיע והכריז על פעולותיו בצמצום וביטול כלי נשק, וניצול הכספים (שלא ינתנו לרכישת כלי נשק) כדי להוסיף בענייני הכלכלה של בני המדינה - הכרזה שאושרה

ע"י "בית הנבחרים", שבו נקבעים חוקי המדינה שיש להם תוקף ע"פ תורה ("דינא דמלכותא דינא").

. . כיון שנמצאים ב"זמן השיא" ("די העכסטע צייט") של ביאת משיח צדקנו, "הנה זה (מלך המשיח) בא", רואים כבר (מעין ו)התחלת פעולתו של מלך המשיח על העמים, "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וגו'" – עי"ז שהקב"ה נותן בלב המלכים דאומות העולם ("לב מלכים ושרים ביד ה'") להחליט ולהכריז יחדיו על דבר המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים".

. . ויש לומר שבקיומה של פגישה החלטה והכרזה זו בהעיר של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר (שבה) נתקבצו מנהיגי המדינות, כולל גם מנהיגי מדינה זו, שהוצרך לבוא מעיר הבירה לעיר זו, מרומז שכל זה בא כתוצאה מהפעולות והפצת התורה והיהדות, צדק ויושר, בכל העולם, שנעשו ונעשים ע"י נשיא דורנו, משיח שבדור, ועד שע"י שלימות העבודה בכהנ"ל בימינו אלה נעשה העולם כולו ראוי ומוכשר להתחלת הפעולה דמלך המשיח, "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים".

. . ועוד וגם זה עיקר – מצד הקשר והשייכות דזמן זה לנשיא דורנו – להיותו ערב שבת האחרון בחודש שבט, חודש האחד עשר, שהעשירי שבו הוא יום ההילולא (גמר ושלמות העבודה) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ובאחד עשר שבו נעשה המשך וחידוש הנשיאות שלו ביתר שאת וביתר עוז עד לסיום וגמר כל העבודה של דורנו זה (דור האחרון של הגלות שהוא דור הראשון של הגאולה) במשך מ"ב שנים . . שגם בהזמן (נוסף על המקום) שבו היתה ההכרזה על דבר "וכתתו חרבותם לאתים" מודגשת השייכות לפעולתו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, המשיח שבדור, שעל ידו נעשה קיום היעוד "וכתתו חרבותם לאתים וגו'".

(ש"פ משפטים תשנ"ב, ס"א-ג)

לסיכום הענין:

המשיח שבדורנו קבל את המינוי לתפקיד, ונשלח לגאול את ישראל. יתירה מזו, הוא כבר החל את פעולותיו בעולם, כפי שרואים זאת בתחלת התגשמות הנבואה של "וכתתו חרבותם לאתים".

עד כה נתבאר בעיקר הענין הרוחני האלקי שיש בהתגלות משיח בדורנו. הרמב"ם בספרו מגדיר סימנים גשמיים כיצד ניתן לזהות את התגלות משיח במציאות העולם, ואד"ש מה"מ בשיחותיו מבאר שגם סימנים אלו התגשמו. כדלקמן:

התגשמות סימני הרמב"ם

ישנו כבר החזקת משיח

ויהי רצון . . שלאחר שישנו כבר ה"מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו . . ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה'" – שאז "בחזקת שהוא משיח" – שכבר יהי' מיד "משיח בודאי", עי"ז ש"עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל . . ויתקן את כל העולם כולו לעבוד את ה' ביחד כו".

(ש"פ שמות תשנ"ב)

לאור דברים ברורים אלו של אד"ש מה"מ, נעסוק בסימני 'חזקת משיח' לראות בהתגשמותם, מתוך הנתבאר בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

יעמוד מלך

בתחלת הלכות מלכים פסק הרמב"ם שבכדי להעמיד מלך צריך בית דין של שבעים ונביא.

אך אד"ש מה"מ מבאר שאין לכך קשר לדבריו אודות המשיח "יעמוד מלך". ובלשונו הקדוש:

יעמוד מלך: על כרחק צ"ל שאין הכוונה על פי בית דין של ע' ונביא (הל' מלכים פ"א ה"ג), וע"ד ראיית הרמב"ם (כאן ה"ג) אין הדבר כך שהרי רע"ק אמר על בן כוזיבא המלך שהוא המלך המשיח, (ולא הי' שם נביא וכו') - כ"א ע"ד שכותב על בן כוזיבא המלך.

(לקו"ש ח"ח ע' 361 בהע')

אד"ש מה"מ מוכיח מהמעשה של רבי עקיבא שהחזיק את בן כוזיבא למשיח גם ללא נביא, שמשיח לא יצטרך למינוי של נביא בתחילת עמידתו.

ולכן מובן שבדברי הרמב"ם "יעמוד מלך" אין כוונתו שמשיח (בתחילת התגלותו) הינו מלך על פי גדרי ההלכה, אלא ינהיג בפועל את עם ישראל, כבן כוזיבא בשעתו¹⁷.

¹⁷ וראה גם לקו"ש חכ"ג (ע' 197, שוה"ג להע' 59), "עכצ"ל שאין כוונת הרמב"ם שתיכף בתחילת העמידה יש לו דין דין מלך"

ובשיחה נוספת (בקשר לזמן תחילת נשיאותו של אדמו"ר הרשב"ב נ"ע) מבאר אד"ש מה"מ שרבותינו נשיאינו יש בהם גדר מלכות של זמן הגלות.

הנשיא דנידון דין הוא "מלך" שסימנו וגדרו - ע"פ מ"ש במשנה "איזהו נשיא זה מלך . . שאין על גביו אלא ה' אלקיו", ולא - להבדיל - בשר ודם המבטיח לו שכסף וזהב ירבה לו, כבוד, וחמישים איש רצים לפניו וכו', כפי שעשה אדניהו.

. . כאשר מדובר אודות משיחת כה"ג או מלך ככל גדרי ההלכה שבדבר - אזי בהכרח שתהי' משיחה בפועל (בשמן המשחה או בשמן אפרסמון), ואין אפשרות להחליף ולפעול זאת ע"י עניינים אחרים (רוחניים או גשמיים). אבל ענין המשיחה בנוגע לנשיאות (דוגמת מלוכה) בזמן הזה - אינה משיחה כפשוטה בשמן, אפילו לא בשמן אפרסמון, והראי' - שלא מצינו זאת לא אצל ריש גלותא בבבל, ולא אצל רבינו הקדוש. וצע"ג בנוגע למלכים ונשיאים בזמן בית שני.

וענין המשיחה בנוגע לנשיאות בזמן הזה היא - הנהגת הנשיאות בפועל, וקבלתה ע"י העם . . אמירת דא"ח (לא חזרת דא"ח, אלא אמירת דא"ח) ברבים. ואדרבה: בזה מתבטא עיקר ענין הנשיאות, ובלשון הרמב"ם: "להרים דת האמת . . להלחם מלחמות ה' . . לעשות משפט . . ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו" (כולל במלחמת היצר).

(ש"פ וירא תשמ"ג, סכ"א ואילך)

מלך ישראל הוא מי שמנהיגותו היא באופן "שאין על גביו אלא ה' אלקיו", ופעולותיו הם 'להרים דת האמת'.

רבותינו נשיאינו אמנם לא נמשחו בשמן המשחה וע"י הסנהדרין, ולכן אין להם את ההגדרה ההלכתית של מלך, אך בפועל הם הנהיגו את העם כמלכים.

מבית דוד

ידוע שהייחוס של אאמו"ר בעל ההילולא הוא מזרע דוד כידוע שהוא דור השביעי מאדמו"ר הזקן, שהינו דור השביעי מהמהר"ל מפראג, והמהר"ל ייחוסו מזרע דוד.

(שיחת כ' אב תשמ"ט)

הגאון מרנא ורבנא יהודה ליואי זצ"ל - מהר"ל מפראג - מגזע הגאונים המיוחסים לדוד בן ישי.

(א) בנו הר' בצלאל. (ב) בנו הר' שמואל. (ג) בנו הר' יהודה ליב. (ד) בנו הר' משה. (ה) בנו הר' שניאור זלמן. (ו) בנו הר' ברוך. (ז) בנו הוד כ"ק אדמו"ר הר' שניאור זלמן.

(שלשלת היחס, הקדמת 'היום יום')

יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה

על ידי שלוחיו

מה שכתוב ברמב"ם שיהי' איש (שיכוף כל ישראל וכו'), אין הכוונה בזה רק בכח (איש שיכול לעשות זאת, אלא) - הכוונה היא בפועל. דהיינו, שאיש זה ילך ("ארומוגיין") ויכוף ("צווינגען") את כל ישראל לקיים תורה ומצוות. מובן, שאין הכוונה שהוא בעצמו ילך לכל אחד ואחד, שהרי זהו דבר בלתי אפשרי - כ"א השלוחים שלו, ושלוחי השלוחים עד מאה.

(יחידות להרש"ח גוטניק ה' מנ"א תשכ"ז. קונטרס צדי"ק למלך חלק ו' 174)

תפקיד דורנו להפיץ יהדות

וזה תובעים מכל אחד מאתנו שידעו אז מ'געפינט זיך אין [= שנמצאים ב]דור השביעי, שכל מעלת השביעי הוא שהוא שביעי לראשון, שהנהגת הראשון הי' שלא חפש לעצמו כלום ואפילו לא מסירות נפש. כי ידע שכל ענינו הוא כמ"ש ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם. ודוגמת הנהגת אברהם אבינו שהוא - געקומען אין אזעלכע ערטער וואס מ'האט דארטן ניט געוואוסט פון ג-טליכקייט, ניט געוואוסט פון אידישקייט און געוואוסט אפי' פון אלף בית און זייענדיק דארטן האט מען זיך אפגילייגט אן א זייט. דארפסטו זעהן אז יענער זאל ניט נאר וויסן נאר אויך אויסרופען. הגם אז ביז איצט האט יענער ניט געוואוסט פון גארניט, אבער איצט דארפסטו זעהן אז ער זאל שרייען א-ל עולם, ניט א-ל העולם [= הגיע לכאלה מקומות, ששם לא ידעו מאלקות, לא ידעו מיהדות ולא ידעו אפי' מאלף בית, ובהיותו שם הוא הניח עצמו על הצד. . הנך צריך לראות שהאחר לא רק ידע אלא שגם יכריז, הגם שעד כעת האחר לא ידע מכלום, אבל כעת הנך צריך לראות שהוא יצעק א-ל עולם, לא א-ל העולם], היינו שאלקות הוא עניין בפני עצמו ועולם עניין בפני עצמו, אלא שאלקות מושל ושוטל על העולם, כי אם שאלקות ועולם הוא כולא חד.

(מאמר ד"ה 'באתי לגני' תשי"א, ס"ח)

השלוחים השלימו עבודתם

השלוחים אוחזים כבר מזמן לאחר מילוי התחלת עבודת השליחות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ומזמן לאחר אמצע עבודת השליחות, עד שכבר סיימו את השליחות.

(ש"פ חיי"ש תשנ"ב, ס"א)

וילחם מלחמות ה'

מטרת המלחמה, לבטל האומות המונעים קיום התורה

משיח יביא לשלימות התורה, כיון שעל ידי שיפטור משעבוד מלכיות ואדרבה, משיח ישלט עליהם, יכול להיות "לעסוק בתורה ובמצות כהוגן", "יהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל".

. . שילחום מלחמות ה' זהו גם פרט בהבאת שלימות קיום התורה כנ"ל, להסיר את ה"נוגש ומבטל" מצד האומות.

(לקו"ש חח"י ע' 279, 281)

המלחמה בדורנו ונצחונה

ורואים בפועל איך שנפעל ה"וילחום מלחמת ה'" וינצח בכמה וכמה ענינים - ודוקא מתוך מלחמה של שלום.

(ש"פ חיי"ש תשנ"ב, סי"ב)

אד"ש מה"מ אומר שבדורנו משיח כבר נצח בכמה ענינים. אלא שלא היתה זו מלחמה כפשוטה בנשק.

ובשיחה נוספת מתאר אד"ש בפירוט את נצחונו של נשיא דורנו על מדינת רוסיה (שהיתה "נוגש ומבטל" על קיום התורה):

נפילת המשטר ברוסיה, על ידי פעולותיו של נשיא דורנו

בבוא נשיא דורנו לחצי כדור התחתון, וקבע מקומו במדינה זו ובעיר זו, התחיל בתוקף ונעשה הבריור והזיכוך **דחצי כדור התחתון**, שגם בו נמשך הגילוי דמתן-תורה (שהיה בחצי כדור העליון), ויתירה מזה - אדרבה - שנעשה המקור שממנו נמשך ונתפשט עיקר הפעולה דהפצת התורה והמעיינות חוצה **בכל קצוי תבל ממש**, על-ידי השלוחים ששלח ברחבי העולם (גם לחצי כדור העליון), עד לפנה הכי נדחת שבעולם, כדי להפיץ תורה ויהדות בין כל בני-ישראל (כולל ובמיוחד אלו שדרים בין אומות העולם ומדברים בלשונם ומתנהגים בחיצוניות כמותם), ועוד וגם זה עיקר, הפצת כל עניני טוב וצדק ויושר גם בין אומות העולם על-ידי קיום מצוות בני נח, כמודגש ביותר בשנים האחרונות, ככל שהולכים ומתקרבים יותר להזמן דביאת משיח צדקנו, ש"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

ובתקופה האחרונה (החל משנת נסים, והמשכה בשנת "נפלאות אראנו" ו"נפלאות בכל") הגיעה פעולה זו לשיא - בפריצת גבולותיה של המדינה ההיא שבשעתה חרתה על דגלה והכריזה מלחמה בהפצת התורה והיהדות ועד למלחמה באמונה בבורא עולם ומנהיגו (כולל גם המאסר דכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, ולאחרי זה וכתוצאה מזה יציאתו מגבולות המדינה ההיא), ואף על פי כן, נמשכה גם שם הפעילות דשלוחי נשיא דורנו בהפצת התורה והיהדות בחשאי ובמסירות נפש ממש, עד לתקופה האחרונה שנתבטלה גזירת המלכות ונתאפשר המשך הפעילות דהפצת התורה והיהדות ביתר שאת וביתר עוז, בגלוי ובפירסום, ועד לנפילתו של המשטר הקודם, והקמתו של משטר חדש שהכריז לצדק וליושר ולשלום, על יסוד האמונה בבורא העולם ומנהיגו.

. . שכל זה בא כתוצאה מהפעולות דהפצת תורה ויהדות, צדק וישר, בכל העולם, שנעשו ונעשים על ידי נשיא דורנו, משיח שבדור,

(ש"פ משפטים תשנ"ב, ס"ג)

המלחמה על שלימות הארץ

אני כל הזמן לחמתי שתהי' ממשלה של שמים, וכשם שעשיתי הכל שיהי' ביכולתי שתקום דוקא ממשלה שראש הממשלה יהי' שמיר הרי באם ימשיכו בכיוון זה אודות דיבורים כאלו אזי אני (כאן הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את שמו הק') יהי' הראשון שילחם בכל התוקף ובכל הכחות שלי נגד שמיר שתתפרק הממשלה!

(מוצאי יו"ד שבט תשנ"ב, בעת חלוקת שטרות לצדקה. התועודיות תשנ"ב ח"ב ע' 378)

לסיכום:

"יעמוד מלך מבית דוד" הכוונה לא למלך על פי בית דין ונביא, אלא לעמידתו של צדיק המנהיג את עם ישראל כרבותינו נשיאינו¹⁸.

רבותינו נשיאינו מיוחסים לבית דוד משבט יהודה, ועל פי זה נשיא דורנו הוא ה"מלך מבית דוד" שבדורנו.

"יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה", מבאר אד"ש מה"מ שהוא יעשה זאת על ידי שלוחיו. ואכן מתחלת נשיאותו הורה אד"ש מה"מ ללכת בכל מקום להפיץ יהדות, עד שבשנת תשנ"ב ביאר שהשלוחים כבר סיימו עבודתם בהפצת היהדות.

"וילחם מלחמות ה'", מבאר אד"ש מה"מ הכוונה למלחמה באומות המונעים לישראל לקיים תורה ומצוות. אך לאו דוקא שזוהי מלחמה כפשוטה, אלא יכולה להיות גם מלחמה רוחנית, 'מלחמה של שלום'.

ואכן אד"ש מה"מ אומר שנפילתו של המשטר הקומוניסטי ברוסי' הוא תוצאה מפעולותיו הרוחניות של נשיא דורנו.

כמו כן אד"ש מה"מ מעיד על עצמו שנלחם לשמור על שלימות ארץ ישראל.

18 וראה דבר-מלכות ש"פ וארא תשנ"ב הע' 137, שרומזו לקשר הענין ד"יעמוד מלך" עם התאריך דיו"ד-י"א שבט בו קיבל אד"ש מה"מ הנשיאות.

ענינים נוספים שהתגשמו בדורנו

על פי דברי הרמב"ן שהובאו לעיל, בעת התגלותו משיח ישכיל ויבין שהגיע זמנו. אכן זכינו לדברים ברורים מהמשיח שבדורנו אודות קץ הגאולה:

משיח משכיל הקץ

בימינו אלה ממש (עם סיומו של חודש ניסן דה' תהא שנת אראנו נפלאות) "כלו כל הקיצין" ("קץ הימים" ו"קץ הימין") כפשוטו ממש

(ש"פ תוריע מצורע, ו' אייר ה'תשנ"א. ס"א)

ובקשר למדרשים (שהובאו לעיל) שמשיח יבשר לישראל על הגאולה, אומר אד"ש מה"מ:

מכריזים לאחרונה שהגיע זמן גאולתכם

ובפרט כשרואים המאורעות שבתקופה האחרונה בנוגע ל"תולדות ישמעאל" (שבסיום פרשננו) – אשר, נוסף לכך שכללות הענין ד"מלכיות מתגרות זו בזו" הוא מסימני הגאולה, כמארז"ל "אם ראית מלכיות מתגרות זו בזו צפה לרגליו של משיח", ה"ז בהדגשה יתירה בנוגע ל"תולדות ישמעאל", כדאיתא בילקוט שמעוני "שנה שמלך המשיח נגלה בו . . מלך פרס מתגרה במלך ערבי . . כל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים" (כפי שרואים במוחש הבלבול דאומות העולם שלא יודעים מה לעשות, ומחפשים עצות שונות כו'), והקב"ה אומר לישראל "בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם . . הגיע זמן גאולתכם", וממשיך, ש"מלך המשיח עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר עניים הגיע זמן גאולתכם" – כפי שהכריזו ומכריזים במיוחד לאחרונה.

(ש"פ חיי-שרה תנש"א)

ישנה הנבואה של משיח

צריכים לדעת כהלכה גם בזמן הזה (עוד קודם הגאולה), שישנה המציאות דגילוי הנבואה (אצל משיח עוד לפני הגאולה),

. . ישנה ההוראה כנ"ל, שצריכים לפרסם לכל אנשי הדור, שזכינו שהקב"ה בחר ומינה בעל-בחירה, שמצד עצמו הוא שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהי' ה"שופטין" ו"יועצין" ונביא הדור,

. . עד – הנבואה העיקרית – הנבואה¹¹⁶ ש"לאלתר לגאולה" ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא".

116) לא רק בתור חכם ושופט אלא בתור נביא, שזהו בוודאות – ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שנה-1.

(ש"פ שופטים, ז' אלול תנש"א. סי"א)

ישנה היום את הנבואה של משיח, והוא מתנבא ש"הנה זה משיח בא".

זמן ההתגלות

חודש ניסן תנש"א

מתחיל מה"נפלאות" שכבר ראו (נוסף על אלו שיראו בעתיד, "אראנו") בפועל ובגלוי לעיני כל העמים בשנה זו, שבהם נתקיימו דברי הילקוט שמעוני: "שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכויות אומות העולם מתגרים זה בזה, מלך פרס כו' מלך ערבי כו', ואומר להם (הקב"ה לישראל) בני אל תתיראו, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם. . הגיע זמן גאולתכם", ומאז (ובפרט בחודש ניסן, חודש הגאולה) עומדים כבר "בשעה שמלך המשיח בא ("הנה זה בא"). . ומשמיע להם לישראל ואומר ענויים הגיע זמן גאולתכם".

(ש"פ נשא, י"ב סיון ה'תנש"א)

אד"ש מה"מ קובע שאירועי ה"שנה שמלך המשיח נגלה" התגשמו בחורף תנש"א בעת מלחמת המפרץ, ובעקבותיהם הגיעה ה"שעה" בה משיח אכן בא, מאז המלחמה¹⁹, ובפרט בחודש ניסן²⁰.

* * *

מסקנות הפרק:

משיח התגלה, וגם פעולותיו החלו. סימני החזקת משיח התגשמו. וכעת משיח מבשר לנו על הגאולה שתהיה בקרוב ממש.

(19) להעיר שהשיחה "המינוי דוד מלכא משיחא כבר היה" נאמרה בש"פ משפטים תנש"א, בתוך ימי המלחמה.
(20) ראה גם דבר-מלכות אחרי-קדושים תנש"א הע' 126, שרומז שהתגלות משיח היא בשנת הצדי"ק שלו. והרי שנת הצדי"ק התחילה ב"א ניסן תנש"א.

ולהעיר עוד מהמדרש עה"פ "קול דודי הנה זה בא" (הובא לעיל בפרק 'התגלותו'), שם משיח אומר לישראל "בחודש הזה אני גואל אתכם, הלא הוא דכתיב החודש הזה לכם ראש חדשים", שמזה מובן ג"כ שהתגלות משיח לישראל היא בחודש ניסן.

הוספה

התחלת קיום היעוד "וכתתו חרבותם לאיתים"

נאומו של נשיא מדינה זו לאומה כולה (באור ליום הרביעי, "קמי שבתא"⁴, התחלת ערב שבת זה)⁵, שבו הודיע והכריז על פעולותיו בצמצום וביטול כלי נשק, וניצול הכספים (שלא ינתנו לרכישת כלי נשק) כדי להוסיף בענייני הכלכלה של בני המדינה - הכרוה שאושרה ע"י "בית הנבחרים", שבו נקבעים חוקי המדינה שיש להם תוקף ע"פ תורה ("דינא דמלכותא דינא")⁶.

ויש להתבונן בהלימוד וההוראה ממאורע זה, וגם בפרטי העניינים דהמאורע - מקומו וזמנו, כולל שייכותו לתוכנו של הזמן בתורה⁷, בפרשת השבוע⁸, כדלקמן.

ב. הלימוד וההוראה ממאורע זה הוא בענין כללי ועיקרי בעבודתם של בני ("מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות")⁹ - "להביא לימות המשיח"¹⁰:

(4) פסחים קו, סע"א.

(5) כמודגש גם בסיום וחזרתם שירו של יום ב"לכו נרננה הקטן" ("היום יום" כ"ג כסלו. ובכ"מ).

(6) גיטין יו"ד, ב. וש"נ.

(7) כיון שהתחלת כל העניינים הוא בתורה, כמארז"ל (וח"ב קסא, ריש ע"ב), "קב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", ובפרט בחלק התורה השייך במיוחד לזמן זה, פרשת השבוע.

(8) כתורת רבינו הוקן שצריכים "לחיות עם הזמן", כלומר, לחיות עם תוכנו של הזמן בתורה, בפרשת השבוע ("היום יום" ב' חשוון. ובכ"מ).

(9) תניא רפ"ז.

(10) ל' חז"ל - במשנה ספ"ק דברכות.

א. ידועי שכל המאורעות שבעולם הם בהשגחה פרטית, ויש בהם לימוד והוראה בעבודת האדם לקונו, ועאכו"כ בנוגע למאורעות כלליים ועיקריים הקשורים עם מדינות גדולות וחשובות (שבהם נמצא רוב מנין ורוב בנין דבנ"י בזמן הגלות) בעלי השפעה ומנהיגות כל העולם כולו, שגם הלימוד וההוראה ממאורעות אלו הוא בענין כללי ועיקרי בעבודת האדם לקונו.

ועד"ז בנוגע להמאורעות דימים אלה:

לכל לראש - המאורע שאירע בערב שבת זה¹¹, שבו התאספו והתכנסו יחדיו ראשי מדינות גדולות וחשובות בעולם, ובראשם נשיאי שתי המעצמות הגדולות, והחליטו והכריזו על תקופה חדשה ביחסי מדינות העולם - ביטול מצב של מלחמות בין מדינות העולם, שיתבטא גם בצמצום וביטול כלי נשק, ועד לשלום ואחדות, שיתוף פעולה ועזרה הדדית בין מדינות העולם לטובת האנושות כולה.

וקדם למאורע זה (בהשגחה פרטית)

(1) ראה כש"ט הוספות סק"ט ואילך. וש"נ.
(2) וכתוצאה מזה נעשית גדולתן וחשיבותן של מדינות אלו - "כידוע שכל אומה ומלכות שישאל יבואו בהם בגלות הן מתעלים... ביותר מכל האומות והולכים ומתגדלים בהיות ישראל תחתם" (תו"ח לך לך צב, א. וראה מכילתא בשלח יד, ה).

(3) ששייך ליום השבת, כמארז"ל (ע"ז ג, סע"א) "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". וראה לקמן הערה 23.

ה"ז סימן ברור על התחלת קיומו של יעוד זה בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ליתר ביאור:

כיון שנמצאים ב"זמן השיא" (די העכסטע צייט) של ביאת משיח צדקנו, "הנה זה (מלך המשיח) בא"¹⁶, רואים כבר (מעין ו)התחלת פעולתו של מלך המשיח על העמים, "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וגו'" - עי"ז שהקב"ה נותן בלב המלכים דאזה"ע (לב מלכים ושרים ביד ה'")¹⁷ להחליט ולהכריז יחדיו ע"ד המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים".

וזהו הטעם שהחלטה והכרזה זו היתה בזמן זה דוקא - בגלל שייכותו המיוחדת להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בפועל ממש.

ג. ויש להוסיף, ששייכותו של המאורע להתחלת פעולתו של משיח צדקנו מודגשת גם בפרטי המאורע - המקום והזמן שבהם היתה החלטת והכרזת ראשי המדינות על המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים":

המקום שבו אירע מאורע זה (מקום

מהיעודים והגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בשייכות להנהגת אומות העולם - "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה"¹¹.

ולהוסיף, שענין זה יהי' ע"י פעולתו של מלך המשיח עצמו - כמ"ש בהתחלת הפסוקי, "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים" (השופט הוא מלך המשיח. . . שיהא אדון כל העמים, והוא יוכיח להם ויאמר למי שימצא בו העול ישר המעוות. . . ומפני זה לא תהי' מלחמה בין עם לעם כי הוא ישרים ביניהם, ולא יצטרכו לכלי מלחמה, וכתתו אותם לעשות מהם כלי לעבודת האדמה"¹²), שכן, "באחרית הימים נכון יהי' הר בית ה' גו' ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"¹³, והמורה הוא מלך המשיח, ועליו נאמר וישפט"¹².

וכיון שבימים אלו מחליטים ומכריזים ראשי מדינות בעולם ע"ד צמצום וביטול כלי נשק וההוספה בהענינים הדרושים לקיום כלכלת המדינה והעולם כולו - תוכן היעוד "וכתתו חרבותם לאתים", שבירת כלי המלחמה לעשות מהם כלים לעבודת האדמה, "ארץ" ממנה יצא לחם"¹⁵ -

(11) ישע' ב, ד. מיכה ד, ג.

(12) פי' הרד"ק עה"פ.

(13) ישע' שם, ב"ג. מיכה שם, א"ב.

(14) איוב כח, ה.

(15) ולא רק "לחם" המוכרח לקיומו של

האדם, אלא גם ענינים של תענוג, כפירות האילן - כמודגש בהמשך הכתוב "וחניתותיהם למזמרות", "הכלים שומרים בהם הגפנים ושאר אילנות" (פי' הרד"ק).

ולמעיר גם מהשייכות ל"ראש השנה לאילן" דמיני' אולינן - שבו מודגשת ההוספה ד"גפן תאנה ורמון גו' זית שמן ודבש" (עניני תענוג) לגבי "חטה ושעורה" (דברים המוכרחים).

(16) שה"ש ב, ח ובשה"ש"ר עה"פ.

(17) לשון הרגיל - ע"פ משלי כא, א. וראה

לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1 ובשה"ג. ושי"נ.

ועוד וג"ז עיקר, הפצת כל עניני טוב וצדק ויושר גם בין אוה"ע ע"י קיום מצוות בני נח²¹, כמודגש ביותר בשנים האחרונות, ככל שהולכים ומתקרבים יותר להזמן דביאת משיח צדקנו, ש"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"²².

ובתקופה האחרונה (החל משנת נסים, והמשכה בשנת „נפלאות אראנו” ו„נפלאות בכל”²³) הגיעה פעולה זו לשיא - בפריצת גבולות²⁴ של המדינה ההיא שבשעתה חרתה על דגלה והכריזה מלחמה בהפצת התורה והיהדות ועד למלחמה באמונה בבורא עולם ומנהיגו (כולל גם המאסר דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ולאח"ז וכתוצאה מזה יציאתו מגבולות המדינה ההיא), ואעפ"כ, נמשכה גם שם הפעילות דשלוחי נשיא דורנו בהפצת התורה והיהדות בחשאי ובמס"נ ממש, עד לתקופה האחרונה שנתבטלה גזירת המלכות ונתאפשר המשך הפעילות דהפצת התורה והיהדות ביתר שאת וביתר עוז, בגלוי ובפירסום, ועד לנפילתו של המשטר הקודם, והקמתו של משטר חדש שהכריז לצדק וליושר ולשלום, על יסוד האמונה בבורא העולם ומנהיגו.

ובהמשך לזה התקיימה בערב שבת זה הפגישה בין מנהיגה החדש של המדינה, ההיא למנהיגה של מדינה זו²⁵,

מיוחד שבו מיוצגים בקביעות באי-כח המדינות שבעולם כדי להתדבר ביניהם בדרכי נועם ודרכי שלום) - הוא במדינה זו ובעיר זו, המדינה והעיר שבה נמצא „בית רבינו שבבבל”¹⁸, „בית חיינו”, בית הכנסת ובית המדרש, בית תורה תפלה וגמ"ח, דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבחר בו וקבעו להמקום המרכזי שממנו „תצא תורה”, הפצת התורה והמעיינות חוצה בכל קצוי תבל עד ביאת משיח צדקנו (כשיפוצו מעיינותיך חוצה¹⁹), שאז יהי גם קיום היעוד „וכתתו חרבותם לאתים”.

והענין בזה:

בבוא נשיא דורנו לחצי כדור התחתון, וקבע מקומו במדינה זו ובעיר זו, התחיל בתוקף ונעשה הבירור והזיכור דחצי כדור התחתון, שגם בו נמשך הגילוי דמתן-תורה (שהי' בחצי כדור העליון²⁰), ויתירה מזה - אדרבה - שנעשה המקור שממנו נמשך ונתפשט עיקר הפעולה דהפצת התורה והמעיינות חוצה בכל קצוי תבל ממש, ע"י השלוחים ששלח ברחבי העולם (גם לחצי כדור העליון), עד לפנה הכי נדחת שבעולם, כדי להפיץ תורה ויהדות בין כל בני (כולל ובמיוחד אלו שדרים בין אומות העולם ומדברים בלשונם ומתנהגים בחיצוניות כמותם),

18 מגילה כט, א. וראה בארוכה קונטרס בענין מקדש מעט זה כו' (סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 465 ואילך).

19 אגה"ק דהבעש"ט - כש"ט בתחלתו ובכ"מ.

20 ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' תצב ואילך. וש"נ.

21 כפס"ד הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"י) ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח”.

22 צפנ"י ג, ט. וראה רמב"ם שם ספ"א.

23 ופגישתם נמשכת (וביתר שאת וביתר עוז) גם ביום השבת זה.

וגם הזמן שבו אירע מאורע זה (בתקופה האחרונה עצמה) הוא זמן מסוגל בשייכות להגאולה - מצד כמה ענינים:

(א) מצד ימי השבוע - ערב שבת²⁷, ערב והכנה ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"²⁸, שבו "משבית מזיקין (כולל גם כלי נשק) מן העולם"²⁹, ויתירה מזה, כיון ש"מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו"³⁰ (שטורף זמן של חול לזמן קדושת השבת), נעשה כבר בערב שבת המעמד ומצב ד"יום שכולו שבת", "משבית מזיקין מן העולם".

(ב) מצד ימי החודש - יום כ"ו בחודש, בגימטריא דשם הוי', מלשון

בהשתתפותם של עוד כמה מנהיגי מדינות גדולות בעולם, שבה נתקבלה ההחלטה וההכרזה שתוכנה "וכתתו חרבותם לאתים".

ויש לומר, שבקיומה של פגישה החלטת והכרזה זו בהעיר של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר (שבה נתקבצו מנהיגי המדינות, כולל גם מנהיג מדינה זו, שהוצרך לבוא מעיר הבירה לעיר זו²⁴), מרומז, שכל זה בא כתוצאה מהפעולות והפצת התורה והיהדות, צדק ויושר, בכל העולם, שנעשו ונעשים ע"י נשיא דורנו, משיח שבדור²⁵, ועד שע"י שלימות העבודה בכהנ"ל בימינו אלה נעשה העולם כולו ראוי ומוכשר להתחלת הפעולה דמלך המשיח, "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים"²⁶.

ונקבע מקום מושבה בעירו של נשיא דורנו, ועד לבניית הבנין המיוחד (בשנת תשי"א לערך) - שבה מודגש שהאחדות והשלום בין העמים היא כתוצאה מפעולתו של נשיא דורנו בבירור העולם (ע"י הפצת התורה והיהדות וצדק ויושר בכל העולם), וככל שניתוסף בבירור העולם ע"י נשיא הדור ניתוסף גם בקיומו ובסיוסו של הארגון שמטרתו לפעול אחדות ושלום בעולם, ועד לגמר ושלימות בירור העולם בקיום היעוד "וכתתו חרבותם לאתים" שהוא היסוד של ארגון זה*.

(27) נוסף לכך שכללות הזמן דאלף הששי הוא בדוגמת ערב שבת (ראה רמב"ן ובחיי בראשית ב, ג).

(28) תמיד בסופה.

(29) תו"כ בחוקותיו כו, ו. וראה לקו"ש ח"ז ע' 188 ואילך.

(30) מכילתא יתרו כ, ה. וראה לקו"ש חט"ז ע' 231 ואילך.

(* ועד שפוטק זה מתנוסס על גבי כותל הבנין (וראה לקמן הערה 55).

(24) ואף שהטעם הפשוט לזה הוא לפי שהמקום המיוחד שבו מיוצגים בקביעות באי"ת המדינות שבעולם נקבע מלכתחילה במקום שאינו עיר הבירה של מדינה מסוימת, הרי, הטעם האמיתי לקביעת מקום זה בעיר זו דוקא, הוא, להיותה עיר הבירה של "מלכי רבנן" (ראה גיטין סב, סע"א. ועוד), כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (וראה לקמן הערה 26).

(25) ראה סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 70-469 שנשיא הדור הוא המשיח שבדור. ובהדגשה יתירה בכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - כמרומו בב' שמותיו: "יוסף" - ע"ש ש"יוסף אדנ"י שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל גו'" (ישע"י יא, יא-יב), ו"יצחק" - ע"ש ש"אז ימלא שחוק פיננו" (תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א).

(26) ולהעיר, שארגון חבר העמים למטרת אחדות ושלום בין העמים הוקם בחצי כדור התחתון לאחר ובסמיכות לבואו של נשיא דורנו לחצי כדור התחתון (החל מההחלטה שנתקבלה באמצע המלחמה, בשנת תש"ב לערך, ובעיקר בסיומה של המלחמה, בשנת תש"ה לערך),

חודש האחד עשר, שהעשירי שבו הוא יום ההילולא (גמר ושלימות העבודה) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ובאחד עשר שבו נעשה המשך וחיידוש הנשיאות שלו ביתר שאת וביתר עוז עד לסיום וגמר כל העבודה של דורנו זה (דור האחרון של הגלות שהוא הוא דור הראשון של הגאולה) במשך מ"ב שנים די"ל שהם כנגד מ"ב המסעות שבמדבר העמים, שאז כבר מוכנים ועומדים להכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז³⁶) - שגם בהזמן (נוסף על המקום) שבו היתה ההכרזה ע"ד, וכתתו חרבותם לאתים" מודגשת השייכות לפעולתו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, המשיח שבדור, שעל ידו נעשה קיום היעוד, וכתתו חרבותם לאתים וגו'".

ד. ויש לקשר זה עם פרשת השבוע, פרשת משפטים - „ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ומפרש רש"י, „ואלה. . . מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני", „לפניהם, ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל אל תביאיהו בערכאות שלהם וכו'":

תוכנה של פרשת משפטים הוא - כשמה - דינים שבין אדם לחבירו שחיוכם מובן בשכל האדם, „דברים האמורים בתורה במשפט שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן"³⁷, ועד כדי כך, ש„אלמלא לא ניתנה תורה היינו

מהוה³¹, שרומז על המעמד ומצב דלעתיד לבוא שהתהוות ע"י שם הוי' תהי' ניכרת בכל הבריאה כולה, כמ"ש³², „ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", ואין נתינת מקום לענינים בלתי־רצויים (מזיקים וכלי נשק), כמ"ש³³, „לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה את הוי'".

ומודגש יותר בחיבור שניהם יחדיו - שיום כ"ו בחודש חל ביום הששי בשבוע, שהוא בדוגמת יום ששי דמעשה בראשית, יום ברוך אדה"ר, עיקר ותכלית הבריאה כולה, ועל ידי (ולאחר³⁴) חידוש התהוותו (בכל יום ששי) נעשה חידוש התהוות הבריאה כולה³⁵, ובפרט כשיום הששי בשבוע חל ביום כ"ו בחודש, הגימטריא דשם הוי', מלשון מהוה, מודגש עוד יותר חידוש התהוות הבריאה כולה.

ג. ועוד וג"ז עיקר - מצד הקשר והשייכות דומן זה לנשיא דורנו - להיותו ערב שבת האחרון בחודש שבט,

(31) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א רפ"ד. ובכ"מ.

(32) ישע' מ, ה.

(33) שם יא, ט.

(34) אף שבששת ימי בראשית נבראו תחילה כל שאר הנבראים ולא"ז נברא האדם - כי, בפעם הראשונה יש טעם מיוחד שבראית האדם תהי' לאחר כל הנבראים (עם היותו עיקר תכלית הבריאה) - „כדי שיכנס לסעודה מיד", „שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ" (סנהדרין לח, א ובפרש"י), אבל חידוש הבריאה יכול (ובמילא צריך) להיות כסדר מעלתם, שהאדם קודם לכל שאר הנבראים.

(35) ולכן נקבע ראש השנה - „תחלת מעשיך" דכל הבריאה כולה - בא' בתשרי, יום ברוך אדה"ר (ולא בכ"ה באלול שבו נברא העולם).

(36) סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 312 ואילך (לעיל ע' 143).

(37) פרש"י אחרי יח, ד.

בגדרי העולם, ובמילא גם בשכל האדם (ועד לשכל דאזה"ע), שדעתו נוטה לדברים שמחוייבים מצד חכמתו של הקב"ה ("סיני")⁴².

ועפ"ז יש לומר גם הפירוש ד"וואלה . . מוסיף על הראשונים" - שההוספה על הראשונים ("מסיני") היא בכך שה"משפטים" שניתנו "מסיני" נמשכים גם בשכל האדם, שזהו תוכן החידוש דמתן-תורה ("מסיני") שבטלה הגזירה וההפסק שבין עליונים לתחתונים⁴³, שחכמתו של הקב"ה (עליונים) תומשך ותחדור גם בשכל האדם (תחתונים), שגם דעתו (תחתונים) מצד עצמו נוטה לכך (אלא, שביחד עם זה צ"ל נרגש שדעתו נוטה לדברים המתחייבים מצד חכמתו של הקב"ה, "אף אלו מסיני").

וענין זה צריך להיות גם אצל אומות העולם בנוגע לקיום מצוות בני נח - שאף ש"הדעת נוטה להן"⁴⁴, צריך "שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה . . אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת . . אינו מחסידי

למדין צניעות מתתול וגזל מנמלה"³⁸. ויתירה מזה, שחיובם מובן (לא רק בשכלם של בני"י, "עם חכם ונבון"³⁹, אלא) גם בשכלם של אומות העולם, ועד שיתכן שבכמה דינים דנין אומות העולם כדיני ישראל.

וי"ל שלכן נאמר בהתחלת ופתיחת הפרשה, "ואלה המשפטים", "אף אלו מסיני" - שגם המשפטים שחיובם מובן בשכל האדם צריכים לקיימם (לא מפני שהשכל מחייבם, כי אם) מפני ציווי הקב"ה (אלא שרצונו של הקב"ה שציוויים אלה יהיו מובנים גם בשכל האדם), ומשום זה "תשים (גם ה"משפטים") לפניהם" דוקא, "ולא לפני גוים . . (אף) שהם דנין . . כדיני ישראל", כיון שדיניהם הם מצד חיוב השכל, וצ"ל מצד ציווי הקב"ה⁴⁰.

ה. ובעומק יותר:

"ואלה המשפטים", "אף אלו מסיני" - י"ל פירושו, שגם הסיבה להחיוב השכלי ד"משפטים" הוא "מסיני", ולולי נתינתם "מסיני" לא הי' שכל האדם מחייבם (כמו "הראשונים"). וההסברה בזה - שהחיוב השכלי הוא כתוצאה מזה שבציוויים אלה נתלבש רצונו של הקב"ה (שמצד עצמו הוא למעלה מהחכמה) גם בחכמתו ית' (בתורה), וכיון שהתורה היא "דיפתראות ופניקסאות" שבהם נברא העולם⁴¹, נעשו דברים אלה מחוייבים

(38) עירובין ק, סע"ב.

(39) ואתחנן ד, ו.

(40) ואדרבה: "המביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומייקר את שם האלילים . . והו עדות לעלוי יראתם" (פרש"י שם).

(41) ב"ר בתחלתו.

(42) ועפ"ז יומתק מ"ש הרמב"ם (בשמונה פרקים שלו (פ"ו) ש"הענינים המפורסמים אצל כל בני האדם שהם רעות . . שאילו לא נכתבו ראויין הם לכתב . . נפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות כלל" (יובהם אין לומר "אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי", אלא "אי אפשי") - דלכאורה, מהי השייכות ד"אי אפשי" שמצד דעת בני האדם להנהגתם של ישראל ע"פ תורה - אלא, שהשליטה שמצד דעת בני האדם אינה אלא מפני שכך מחייבת חכמתו של הקב"ה, תורה, שלכן נעשו דברים אלו מושללים בשכל האדם, ועצ"ע.

(43) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(44) רמב"ם הל' מלכים רפ"ט.

אומות העולם ולא⁴⁵ מחכמיהם⁴⁶.

ותכלית השלימות בזה תהי' בימות המשיח - ש"לא יהי' עסק כל העולם (גם אומות העולם) אלא לדעת את ה' בלבד. . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' ⁴⁷, היינו, ש"דעה את ה'" (ידיעת מעשה מרכבה וכיו"ב, עיקר ענינו של "סיני"⁴⁸) נמשכת וחודרת בשכל האדם.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בסיום הפרשה: "וראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר גו' ויחוו את האלקים ויאכלו וישתו"⁴⁹ - שראיית אלקות ("סיני") נמשכת וחודרת בשכל האדם ומתאחדת עמו כמו המזון ("ויאכלו וישתו") שנעשה דם ובשר כבשרו, ע"י לימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה ("יתפרנסו"⁵⁰) בתורת חסידות חב"ד, כולל גם ע"י התרגום ("ויחוו", תרגום של ראי') בשבעים לשון דאומות העולם (כמרומז ב"לבנת הספיר", ש"לבנים" שנעשים בידי אדם רומזים על האותיות של שבעים לשון דאזה"⁵¹), כדי שיהי' מובן גם לבנ"י שלעת-עתה אינם

מבינים לשון הקודש⁵², ועד שיהי' מובן גם לאומות העולם (שגם הם מחוייבים בשלילת ע"ז ובהאמונה בבורא העולם ומנהיגו), שזוהי ההכנה לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה"⁵³ לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד.

ו. ומזה מובן גם בנוגע למאורע הנ"ל - החלטת והכרזת מנהיגי אוה"ע ע"ד המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים" - בערב שבת פרשת משפטים:

"וכתתו חרבותם לאתים" הו"ע המובן ומחוייב גם בשכל האדם ("משפטים"), שהרי, שכל אנושי מחייב קיומו של העולם ע"פ צדק ויושר, ע"י שלילת מלחמה שמביאה הרס וחורבן, רחמנא ליצול, ועד שיביא לשבירת כלי המלחמה ("וכתתו חרבותם") והפיכתם לכלים שמביאים תועלת לשובו של עולם ("אתים").

ואעפ"כ, במשך כל הדורות התנהלו ריבוי מלחמות בין אומות העולם שגרמו הרס וחורבן בעולם - בניגוד להמתחייב בשכל האנושי!

ועכצ"ל, שהסיבה האמיתית לכך שבתקופה האחרונה ניכרת השאיפה לגמר ולסיום תקופת המלחמות בעולם,

(45) כ"ה ("ולא מחכמיהם") הגירסא הנפוצה, ויש גורסין "אלא מחכמיהם" (ראה לקו"ש ח"כ ע' 141. וש"נ).

(46) שם ספ"ח.

(47) שם ספ"ב.

(48) ראה בר"פ פ"ג, ב. וש"נ. לקו"ש ח"א ס"ע 149 ואילך.

(49) כד, יו"ד-יא.

(50) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש ח"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ.

(51) משא"כ האותיות דלשון הקודש שנקראים "אבנים" שבריתם בידי שמים (תו"א פרשתנו עז, ג ואילך).

(52) וגם לא לשון אידיש ("זשארגאן") שהוא הממוצע בין לשון הקודש ללשונות אוה"ע, ע"ד לשון ארמי (ראה לקו"ש ח"כ"א ע' 446 ואילך. וש"נ).

(53) בלשון הקודש (מפרשים עה"פ). וראה אוה"ת (כרך ז') סוף פרשתנו (בסיום ביאור הענין דלבנים): "ואפ"ל שזהו מ"ש אז אהפוך אל עמים שפה ברורה שיהי' אצל כולם לה"ק ולא יצטרך לבחי' לבנה. . לע"ל יהי' הכל לה"ק שהוא אבנים בריאה בידי שמים".

ו) „בערכאות שלהם“, שיש בהם התוקף ד, „דינא דמלכותא דינא“ ע”ד המעמד ומצב ד, „וכתתו חרבותם לאתים“.

ויש לומר, שהדגשת שייכותה של החלטה והכרזה זו להפס”ד „מסיני“ מתגלית ביום השבת⁵⁸ [שבו נעשית העלי” דכל עניני ערב שבת (כולל גם המאורע דהכרזת מנהיגי אוה”ע) להקדושה דיום השבת („יאכל בשבת“, באופן ש„טורף מלפניו“) – שאז קורין בתורה פרשת משפטים כולה⁵⁹ (בציבור, ובברכה לפני” ולאחרי”), שבה מודגש שגם ה„משפטים“ הם „מסיני“, ועד”ז בנדוד, שהכרזת מנהיגי אוה”ע ע”ד „וכתתו חרבותם לאתים“ ע”פ חיוב שכלם („משפטים“ שדנין גם אוה”ע בערכאות שלהם) היא כתוצאה מפס”ד התורה („מסיני“) ע”ד ביאת משיח צדקנו.

ז. ויש להוסיף בהקשר והשייכות דפרשת משפטים לסיום זמן הגלות והתחלת הגאולה:

בהמשך הפרשיות – (א) שפרשת משפטים באה לאחרי ובסמיכות לפרשת יתרו⁶⁰ שסיומה וחזרתה בדיני המזבח: „למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל

והתחלת תקופה חדשה של קיום העולם ע”פ צדק ויושר, שלום ואחדות, כמודגש ביותר בהחלטת והכרזת מנהיגי אוה”ע בערב שבת זה, היא (לא רק מצד חיוב השכל⁵⁴ („משפטים“), שהרי חיוב השכל הי’ גם בכל הדורות שלפנ”ז, אלא גם, ובעיקר) מפני שמתקבלים להזמן שאודותיו הכריזה התורה („מסיני“) „וכתתו חרבותם לאתים“⁵⁵.

ועפ”ז יש לומר, שהחלטת והכרזת מנהיגי אוה”ע בערב שבת פרשת משפטים ע”ד המעמד ומצב ד, „וכתתו חרבותם לאתים“, היא, כתוצאה מהחלטת והכרזת „מלכי רבנן“ ש„הנה זה (מלך המשיח) בא“, החל מהפס”ד של כ”ק מו”ח אדמו”ר נשיא דורנו שמכבר נשלמו מעשינו ועבודתינו דמשך זמן הגלות ומוכנים כבר לקבלת פני משיח צדקנו, וכן הפס”ד של הרבנים ומורי”הוראה בישראל שהגיע זמן הגאולה, „יעמוד מלך מבית דוד וכו’ בחזקת שהוא משיח“ ועד להמעמד ומצב ד, „הרי זה משיח בודאי“⁵⁶ – פס”ד „מסיני“, שנמשך וחדר גם בגדרי העולם, עד כדי כך שמנהיגי אוה”ע⁵⁷ מחליטים ומכריזים מדעתם

(54) נוסף לכך שגם חיוב שכל האדם הוא כתוצאה מהכמתו של הקב”ה, כנ”ל ס”ה.

(55) ומרומז גם בכך שהחלטה והכרזה זו נתקבלה במקום שבו מתנוסס ובכותל הגלוי דהבנין הפסוק „וכתתו חרבותם לאתים“ – שבו מודגש שהחלטה והכרזה זו (שהיא תכלית ומטרת קיומו של מקום זה) מיוסדת על פסוק בתורה, „מסיני“.

(56) רמב”ם הל’ מלכים ספ”א.

(57) ד, „אע”ג דאינהו לא חזו מזליהו חזו“ (מגילה ג, א).

(58) ומרומז גם בקביעותו בימי החודש ביום ו”ך, מלשון „שמן זית ו”ך כתית למאור“, הדגשת ענין האור והגילוי (וראה לקמן ס”א).

(59) נוסף על התחלת קריאתה ביום חמישי – לפני המאורע דערב שבת, וביום שני – לפני המאורע דאור ליום הרביעי.

(60) שבאה לאחרי פרשת בשלח שסיומה וחזרתה ב„מלחמה לה’ בעמלק מדור דור“, „לתלתי דריא מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי“ (תיב”ע).

שבפרשיות אלו (יתרו ותרומה) הם באופן ד, "משפטים", שמחוייבים גם מצד שכל האדם, היינו, שכבר נמשכו וחדרו בגדרי העולם, שהעולם מצד עצמו מכריז שהגיע זמן הגאולה.

ח. ועוד ועיקר - שגם בפרשת משפטים עצמה מרומז הקשר והשייכות לסיום זמן הגלות והתחלת הגאולה - ע"פ המבואר ב, "פירוש" (של פרשת משפטים) בתושבע"פ⁶⁹:

פרטי הדינים שבפרשת משפטים בהענינים שבין אדם לחבירו נתבארו בתושבע"פ בסדר נזיקין, ש"כולה נזיקין חדא מסכתא היא"⁷⁰, וחלק המסכת הראשונה לשלשה חלקים, והתחיל בבבא קמא וענינה לדבר על נזיקין כגון שור ובור והבער ודין החובל, ואין השופט רשאי להקדים דבר קודם שיסיר ההיזק מבני אדם ומפני זה הקדים אותה בראשונה על שאר הדינים, ואח"כ בבא מציעא וענינה לדבר על הטענות והפקדונות ושכירות ודין השואל והשכיר . . . כמו שעשה הכתוב (בפרשת משפטים) שאחר דיני שור ובור והבער, וכי ינצו אנשים, דיבר על ארבעה שומרים, ואח"כ בבא בתרא, וענינו לדבר בחלוקת הקרקעות והדינים בענין הדירות המשותפות . . . וסידר החלק הזה באחרונה בשביל שכולו קבלה ודברי סברות ולא התבאר מן התורה"⁷¹.

המקדש⁶¹ (המזבח)⁶², שבו מרומז קיום היעוד, "ואשיבה שופטיך כבראשונה"⁶³, שיבת הסנהדרין ללשכת הגזית בביהמ"ק השלישי⁶⁴, ועד"ז בהמשך הפרשה (בשיעור דערב שבת) - "להביאך אל המקום אשר הכינתי", "כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה א' מן המקראות שמודיעים שביהמ"ק של מעלה מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה"⁶⁵, (ב) ומפרשת משפטים באים לפרשת תרומה (ועד שמתחילין לקרותה במנחת שבת פרשת משפטים), שבה נאמר הציווי, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁶⁶, שקאי על עשיית המשכן, בית ראשון ובית שני, וגם (ובעיקר) ביהמ"ק השלישי⁶⁷, "מקדש אדני" כוננו ידיך"⁶⁸.

וביניהם באה פרשת משפטים - כדי להדגיש שעניני הגאולה (ביהמ"ק השלישי, המזבח והסנהדרין)

61 שעיקרו המזבח - "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' ביהב"ח). ולהעיר משייכותו ל, "בנימין זאב יטרף" (ששייך לשבת ש"טורף מלפניו ומלאחריו) - שביהמ"ק (המזבח) הוא בחלקו של טורף (ובתים נג, ב ואילך), והמזבח (עיקרו של ביהמ"ק) שחוטף הקרבנות נמשל לזאב חוטף (ב"ר פצ"ט, ג), שטורף וחוטף עניני העולם להעלותם לקדושה.

62 פרש"י ריש פרשתנו. ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. מכילתא ס"פ יתרו (ובכמה דפוסים) - ריש פרשתנו. פרשתנו כא, יד.

63 ישע"י א, כו.

64 לאחר ש"בטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש" (רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד ה"ב).

65 כג, כ ובפרש"י.

66 כה, ח.

67 ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

68 בשלח טו, יז ובפרש"י. וח"ג רכא, א.

69 כדרשת חז"ל על הפסוק, "והתורה והמצוה" שבס"פ משפטים (ברכות ה, א. הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד).

70 ב"ק קב, סע"א.

71 הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ד"ה והחלק הששי).

וביאור העניין⁷⁵:

„נזיקין” - רומז על כללות זמן הגלות (ונחלק לשלש בבות, כנגד שלש גלויות הכלליות⁷⁶), כשישנם בעולם ענינים בלתי-רצויים („נזיקין”), החל מ„ארבעה אבות נזיקין” ב„בבא קמא” (הגלות, ועד“ז עניני מריבה ומחלוקת („זה אומר אני מצאתי” וזה אומר אני מצאתי” . . יחלוקין) ב„בבא מציעא” (הגלות, ועד ל„בבא בתרא” (סיום וגמר) (הגלות - שהתחלתה ב„השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר”, שמרצון הטוב, ללא הכרח („טעמא דרצו הא לא רצו אין מחייבין”⁷⁷), מתדברים ביניהם ע”ד מניעת היוק רא”י איש מרעהו; וסיומה ב„הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות” . . בתורה⁷⁸, התגברות חכמת התורה („סיני”⁷⁹) באופן שחודרת גם בגדרי העולם („דיני ממונות”, „משפטים”), שעי”ז בטלה ונשללת האפשרות לענינים בלתי-רצויים („נזיקין”) - בסיום וגמר הגלות, שאז מתחילה הגאולה האמיתית והשלימה (גאולה השלישית והמשולשת שמהפכת שלש הגלויות, ועד“ז ביהמ”ק השלישי

ומודגש בדברי זוהר⁷² - „תלת בבי דינין תקינו (רבנן) בסדרי מתניתא, חדא קדמיתא בארבע אבות נזיקין השור וכו’, תניינא טלית דאשתכח, תליתא שותפין ורוא דאבידה . . אורח דקרא נקטו דכתיב⁷³ על כל דבר פשע . . על שור על חמור על שה דא בבא קמא, דהכי הוא באינן מלין, על שלמה דא בבא מציעא, על כל אבדה דא בבא תליתא”⁷⁴, היינו, שג’ הבבות דנזיקין מרומזים בפסוק „על כל דבר פשע וגו’” שבפרשת משפטים.

(72) ח”ג קצח, א.

(73) פרשתנו כב, ח. - ולהעיר, שפסוק זה הוא השירה דואב טורף (פרק שירה פ”ה), שרומז על השירה שמצד ביטול והפיכת הענינים הבלתי-רצויים ע”י זאב טורף דקדושה.

(74) בניצוצי אורות שם: „קשה דכל דיני אבידה בבבא מציעא בפרק ב’, א”מ”*. ובהערות אאמו”ר (לקוטי לוי”צ לוח”ג ע’ תא): „פירש כל אבדה על שותפין, והיינו כל הוא יסוד הנק’ כל, והוא דכורא, אבדה הוא מל’ נוקבא, כי אשה נקראת אבדה כדאיתא בריש מס’ קידושין, וכל אבדה הוא חיבור זו”ן, והיינו שותפין, כי חיבור איש ואשה נק’ שותפות, כמא’ שלשה שותפין באדם, אביו ואמו כו’, והיינו ג”כ מה שאמר לעיל תליתא שותפין ורוא דאבדה, רוא יסוד, כמ”ש במא”א מע’ רו ע”ש, אבדה מל” -

עיי”ש) בארוכה, ומסיק: „ועתה מסולק קושיית א”מ שבניצוצי זהר”.

(75) בהבא לקמן - ראה גם לקו”ש חכ”ו ע’ 150 ואילך.

(76) גלות מצרים, הגלות שלאחרי חורבן בית ראשון, והגלות שלאחרי חורבן בית שני.

(77) ב, ריש ע”ב.

(78) קעה, ב - במשנה.

(79) כולל ובמיוחד התגברות גילוי והפצת פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בתורת חסידות חב”ד - כמרומז גם בס”פ משפטים: „ויתו את האלקים וגו’”, כנ”ל ס”ה.

(*) ובניצוצי זוהר שם: „הגר”א בביאור לתקו”ז עשיראה (קמ”ז טע”א) כ’ להג”י תנינא טלית דאשתכח ורוא דאבידה, תליתא שותפין כו’ על שלמה על כל אבדה כו’ דא בבא מציעא”, ומסיק ש„בבא תליתא”, „שותפין”, נרמז בסיום הפסוק „עד האלקים יבוא דבר שניהם”. ולכאורה דוחק גדול להג”י בדברי זוהר - ובשתיים, שינוי הסדר שבוחר (ושינוי כפול: הן בהתחלת הענין והן בסיומו), והוספת סיום הפסוק שלא נזכר בזוהר שלפנינו - בגלל קושיא זו (ובפרט שקושיא זו יש לתרצה ע”פ ביאור אאמו”ר שבפנים).

חלוקת ארץ ישראל⁸⁷ לעתיד לבוא⁸⁸.
ט. ע"פ האמור לעיל מתחזקת יותר הפליאה והתמיהה, ביחד עם גודל הצער וההבהלה (ועד שמצד גודל הצער אין להאריך בזה ביום השבת) - היתכן שבנ"י נמצאים עדיין בגלות? ...! עד מתי?!!...

היתכן שלאחרי כל הסימנים על בוא הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש, עד להמאורע דערב שבת זה שאפילו אוה"ע מכריזים שהגיע הזמן ד, וכתתו חרבותם לאתים - נמצאים אנו ביום הש"ק זה בחוץ לארץ, במקום להמצא, יחד עם כל בנ"י מכל קצוי תבל, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובבית המקדש, מסובים ל, שולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם⁸⁹, שעליו ערוכים הליותן ושור הבר ויין המשומר!

ועוד ועיקר - שעדיין לא נתקבלה ההודעה והציווי ונתינת כח ד, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כפי שקוראים

והמשולש שכולל המשכן, בית ראשון ובית שני, ומהפך חורבנם לבנין ומשוכלל).

ולחוסוף, שבמסכת בבא בתרא (סיום וגמר הגלות) מרומזת גם הגאולה האמיתית והשלימה⁸⁰ ע"י משיח צדקנו⁸¹ - בהסוגיא הידועה⁸² שבה נתבארו כו"כ מהיעודים דלעתיד לבוא, ומהם: "עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מברשו של לויתן", "עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן", "ושמתי כדכד שמשותיך⁸³ (באבנים של חומות ירושלים) . . חד אמר שהם וחד אמר ישפה, אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין", "עתיד הקב"ה להגבי' את ירושלים ג' פרסאות למעלה, שנאמר⁸⁴ וראמה וישבה תחת' . . ושמא תאמר יש צער לעלות, ת"ל מי⁸⁵ אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם", וכן הסוגיא⁸⁶ אודות

80 נוסף על קירוב הגאולה ע"י מצות הצדקה, כדלקמן ס"י.

81 להעיר שבמסכת ב"ב (עה, ב) נתבאר ש"משיח" נקרא על שמו של הקב"ה, "דכתיב (ירמ' כג, ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו".

82 עד, סע"ב ואילך.

83 ישע' נד, יב.

84 זכרי' יד, יו"ד.

85 ישע' ס, ח.

86 קכב, א.

(*) נוסף לכך ש"עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה" (שם).

(**) להעיר מזה"ב לח, א: "מאן פני האדון ה' (כמ"ש גם בפרשתנו כג, יז) דא רשב"י" (וראה הנסמן בנצח"ש) ור"ל שהחידוש ברשב"י לגבי שאר צדיקים הוא מפני ש"הי' מאיר בו . . מבחי הארת אורו של משיח" (סידור עם דא"ח) שער הל"ג בעומר לז, ב).

87 ולהעיר שגם לאחר חלוקתה לשבטים שייכת ארץ ישראל כולה לכלל ישראל - ע"ד ובדוגמת "השותפין שרצו לעשות מחיצה כו", שגם עשיית המחיצה היא באופן ד, "שותפין".

88 ועד"ז בפרשת משפטים (בשיעור דיום הש"ק) בנוגע לגבולות הארץ - "ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר", "פרת" (כג, לא ובפרש"י), כפי שהובטח לאברהם אבינו* בברית בין הבתרים (לך לך טו, יח-כא).

(89 פרש"י ריש פרשתנו.

(*) ולהעיר מכבא בתרא ק, א: "הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו . . דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך נתנה . . כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו".

כסף תלוה את עמי את העניי"6, "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה"97, וכמבואר גם בהסוגיא בבבא בתרא98 ("פירושה" של פרשת משפטים בתושבע"פ) פרטי הענינים דמצות צדקה, ומהעיקר, "גדולה"99 צדקה שמקרב את הגאולה, שנאמר100 כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות"101.

[ומתחיל בהענין שהזמן גרמא - כנהוג בכל שנה שבמוצאי שבת קודש לסדר אם כסף תלוה גו', נערכת מלוה מלכה לטובת קרן גמילות חסדים. וכיון ש"מפקחין על צרכי ציבור בשבת"102, כדאי ונכון שמנהל הגמ"ח יעלה103 ויכריז על המלוה מלכה, ובודאי תעריך ברוב פאר והדר, ו"ברוב עם הדרת

בתורה במנחה) בנוגע לבנין ביהמ"ק השלישי!

י. ומה מובן גודל הצורך וההכרח להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהענינים שמקרבים ומזרזים ומביאים בפועל ממש את הגאולה תיכף ומיד ממש.

ולכל לראש - בהענין המודגש בפרשת משפטים:

"משפטים" - פרטי הדינים בין אדם לחבירו מתוך שלום90 (ופשיטא שלילת הפכו, ביטול סיבת הגלות האחרון91), שעי"ז באה הגאולה, כמאחז"ל92 במעלת המשפט ש"בו ציון נבנית, שנאמר93 ציון במשפט תפדה", וכן צדקה ("ושבי' בצדקה"93) וגמילות חסדים94, כמפורש בפרשתנו95 "אם

96 להעיר מהשייכות לשיעורי הרמב"ם דערב שבת ויום השבת - הלכות מתנות עניים. ולהעיר גם מסיום וחזרתם שיעור תניא דיום הש"ק ב"עבודת הצדקה".

97 סוכה מט, ב.

98 ת, א ואילך.

99 יו"ד, א.

100 ישעי' נו, א.

101 ויומתק יותר - שמאמר הזהר שג' הבבות מרומזים בפסוק, "על כל דבר פשע וגו'" (כנ"ל ס"ח), מיוסד על הפסוק, "שמרו משפט ועשו צדקה". וראה לקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' תד) - ביאור "השייכות דכל זה להפסוק שמרו משפט ועשו צדקה".

102 ראה שבת קנ, א.

103 לרמוז על העלי' מן הגלות אל הגאולה, ובלשון חז"ל ("ויק'ר פל"ב, ה. וש"ג), "ראובן ושמעון* סלקין".

90 ראה שמו"ר ריש פרשתנו (פ"ל, א): "באין לידי משפט והם עושין שלום". ובחידושי הרד"ל שם: "אפשר ר"ל ע"י פשרה, וכמ"ש בסנהדרין (ו, ב) איהו משפט שלום זה הביצוע".

91 ראה יומא ט, ב.

92 שמו"ר שם, טו.

93 ישעי' א, כו.

94 כולל גם הפעולה על אוה"ע לעסוק בצדקה*, ובפרט לאחר החלטת מנהיגי המדינות ע"ד חסכון בהוצאות הכספיות לצרכי נשק, או נקל יותר לפעול שיוסיפו בפעולות של צדקה, הן בנוגע לאוה"ע, והן בנוגע לבני".

95 כב, כד.

(*) להעיר מהשקו"ט בחיוב בני נח בצדקה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 157 ואילך. וש"ג). ולהעיר גם מהסוגיא בבבא בתרא (יו"ד, ב) בפירוש הפסוק, "וחסד לאומים חסאת", שסיימה וחזתה בפירוש של ריב"ז: "כשם שהחסאת מכפרת על ישראל כך צדקה מכפרת על אומות העולם".

(*) להעיר מהענין ד"דייק בשמא" (יומא פג, ב) - שמו של מנהל הגמ"ח ש"י (המו"ל).

„ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם“, החל מהמקדש הפרטי שבכאן¹¹¹ מִיִּשְׂרָאֵל („בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד“¹¹²), בלבו פנימה, ובביתו ובחדרו, שנעשה בית תורה תפלה וגמ"ח, כולל ובמיוחד ההשתתפות בבנין והרחבת בתי־כנסיות ובתי־מדרשות באופן דוֹוִיקָחוּ לִי תְרוּמָה גו' זהב וכסף ונחושת“¹¹³ (כל י"ג (ט"ו)¹¹⁴ דברים המנויים בכתוב), שעי"ז ממהרים ומזרזים ופועלים תיכף בנין ביהמ"ק השלישי כפשוטו ממש.

יא. ונתינת כח מיוחדת בכהנ"ל - בימים אלה:

נוסף על המעלה המיוחדת של חודש שבט, חודש האחד עשר¹¹⁵, באים זה־עֵתָה מִיּוֹם כ"ה בחודש¹¹⁶, שסימנו „כח תברכו את בני ישראל“¹¹⁷ - ברכת כהנים, „לברך“¹¹⁸ את עמו ישראל באהבה¹¹⁹ דוקא¹²⁰, ועד"ז בנוגע לברכת כהנים שמברך כאו"א מִיִּשְׂרָאֵל („ואתם תהיו לי ממלכת כהנים“¹²¹) בהתחלת

מלך¹²², ויתנו כפי נדבת לבם הטהור להקריב גמ"ח, ועוד והוא העיקר, שהתחלטה על זה תביא תיכף את השכר¹²³, תביא הגאולה, תיכף ומיד ממש, שאז תעריך המלוה מלכה, „סעודתא דדוד מלכא משיחא“¹²⁴, בהשתתפותו של נשיא דורנו משיח צדקנו בראשנו, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובבית המקדש השלישי.

ובלשון התחלת מסכת בבא בתרא: „השותפין שרצו“ - שהנהגה והיחס שבין אדם לחבירו היא באופן של ב' שותפין שכל אחד רוצה בטובתו של השותף השני (במכ"ש וק"ו מהחלטת והכרזת מנהיגי אוה"ע ע"ד האחדות והשותפות ההדדית ביניהם), ועי"ז „בונים את הכותל . . . גזית“ - דיש לומר, שרומז על בנין ביהמ"ק, כהמשך הסוגיא¹²⁵, „גזית אבני דמשפא, דכתיב¹²⁶ כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית“, ובהמשך לזה מדובר אודות מעלת בית המקדש השני „בבנין . . . בשנים“, „דכתיב¹²⁷ גדול יהי כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון“ - שפסוק זה קאי גם (ובעיקר) על ביהמ"ק השלישי, כמבואר בזהר¹²⁸.

ובהמשך לזה - גם ההוראה מהתחלת פרשת תרומה (שקורין במנחת שבת):

(104) משלי יד, כח.

(105) ראה תענית ה, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

(106) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

(107) ג, סע"א.

(108) מ"א ז, ט.

(109) חגי ב, ט.

(110) ח"א כה, א.

(111) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(112) כה, ב"ג.

(113) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153, ובהנסמן שם.

(114) וכן המעלה המיוחדת של כללות השנה -

הי' תהא שנת נפלאות בכל, „בכל מכל כל“,

כמאור"ל בבבא בתרא (טז, סע"ב ואילך) שקאי

על האבות ש"הטעימן הקב"ה בעוה"ז מעין

העוה"ב.

(115) ולפניו - יום כ"ד (שבהתחלתו היתה

הכרזת נשיא מדינה זו), שסימנו „ושמתי כדכד“

(ראה לעיל ס"ח).

(116) נשא ו, כג.

(117) נוסח הברכה לפני נשיאת כפים (סוטה

לט, א).

(118) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ח סי"ט

(ע"פ חז"ג קמז, ב).

(119) יתרו יט, ו.

בשם המפורש (משא"כ בזמן הגלות)¹²⁴, וההכנה לזה ע"י עבודתם של בני" (ממלכת כהנים) באופן ד"שויתי הוי' לנגדי תמיד"¹²⁵ גם בזמן הגלות, שע"ז ממהרים ומזרזים ופועלים גילוי שם הוי' בכל העולם (לאחרי וע"י התגלותו בברכת כהנים שבבית המקדש), כשם שאני נכתב כך אני נקרא"¹²⁶.

ולאח"ז יום ז"ך בחודש (יום הש"ק) - "שמן זית זך גו' להעלות נר תמיד"¹²⁷ ב"מנורת זהב טהור גו' מקשה אחת"¹²⁸, שרומז על אחדותם של שבעת הסוגים דנש"¹²⁹ שנמשלו לשבעת קני המנורה¹³⁰.

ולאח"ז יום כ"ח בחודש (יום ראשון) - תוספת "כח", תוקף ותזוץ בכל ענינים אלו.

ולאח"ז ערב ר"ח, שהוא הכנה לר"ח - שחידוש הלבנה (בר"ח, לאחרי ההעלם וההסתר בערב ר"ח) מורה על החידוש דבני" (שהם עתידים להתחדש כמותה"¹³¹) בהגאולה האמיתית והשלימה, ובפרט שר"ח חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב¹³², ומתחיל מהטוב הכי עיקרי דהגאולה, ובפרט

כל יום (לאחרי ברכת התורה) שצריכה להאמר מתוך רגש של אהבת ישראל, וכמודגש גם בכך שבהמשך לזה (ועוד קודם התפלה) אומר כאו"א מישראל, "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"¹²⁰ (כמ"ש רבינו הזקן בסידור¹²¹ השוה לכל נפש)¹²², ועוד ועיקר - שברכת כהנים כוללת כל הברכות בתכלית השלימות (הן המעלה דברכה והן המעלה דתפלה¹²³), ובפרט הברכה הכי עיקרית - ברכת הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

ולאח"ז יום כ"ו בחודש (ערב שבת) - הגימטריא דשם הוי' (כנ"ל ס"ג), שקשור עם קיום מצות "כה תברכו את בני ישראל" ע"י הכהנים בבית המקדש

(120) שער הכוונות בתחלתו. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 374 ושי"נ.

(121) ולהעיר, שנדפס (מלכתחילה) בכתב רש"י שדומה במקצת לכתב אוה"ע שהוא למטה מכתב מרובע שדומה לכתב אשורי, להדגיש השייכות גם לאלה שנמצאים בדרגא נמוכה שאינם שייכים עדיין לכתב אשורי (ע"ד ובדוגמת התרגום ללשונות דאזה"ע שלמטה מלשון הקודש). ואעפ"כ, בשנים האחרונות נדפס מחדש בכתב מרובע, כשאר עניני תורה שמשתדלים להדפיסם באותיות מרובעות דוקא, כדי להקל על הקוראים ולומדים שיהי' ערוך לפנייהם (ראה גם ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 431).

(122) וכמבואר בפרסיות בתניא פרק "לב" ש"אף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא (אוהב את הבריות) צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה", ועד שגם אלו ש"מצוה לשנאותם, מצוה לאהבם ג"כ, ושתייהן הן אמת, שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם כו".

(123) ראה ד"ה כה תברכו תרכ"ו. לקו"ש ח"י ע' 38. ושי"נ.

(124) סוטה לח, א.

(125) תהלים טו, ח. רמ"א או"ח בתחלתו.

(126) פסחים ב, א.

(127) ר"פ תצוה.

(128) תרומה כה, לא-לו.

(129) ובכללות יותר - "עד ירכה עד פרחיה" (בהעלותך ח, ד), "ירכה אלו הם מדברגות התחתונות ופרחה הם בחי' עליונות" (לקו"ת בהעלותך לג, ג).

(130) לקו"ת שם כט, ג ואילך. ובכ"מ.

(131) נוסח ברכת קידוש לבנה (סנהדרין

מב, א).

(132) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

ראשון¹⁴², ועד"ז מצינו בכמה ענינים שאדר סתם קאי על אדר ראשון¹⁴³.

ונוסף לזה: אף שבשבת מברכים הכריוז ע"פ תורה (מנהג ישראל תורה היא¹⁴⁴) ש"ראש חודש אדר ראשון ביום השלישי", הרי, כשיבוא משיח צדקנו תיכף ומיד, לפני ר"ח, שאז יחזרו לקדש החדשים ע"פ הראי¹⁴⁵, יתכן שיש מקום שסנהדרין ישנו ויקבעו שיהי רק אדר אחד¹⁴⁶ זה, ויהי סמוך לניסן¹⁴⁷ (ויש להאריך בכל זה, ואכ"מ).

טוב כפול, שכפל¹³³ קשור עם גאולה¹³⁴, ובהדגשה יתירה בראש חודש אדר, "דבריא מזלי"¹³⁵, להיותו "החודש אשר נהפך גו' לשמחה"¹³⁶, השמחה דגאולת פורים, ו"מיסמך גאולה לגאולה", "פורים לפסח"¹³⁷, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹³⁸ - "מיסמך" גם בשינוי הסדר, שהגאולה האמיתית והשלימה באה לפני גאולת פורים.

יב. ולהוסיף, שאף ש"מיסמך גאולה לגאולה" קאי על אדר שני הסמוך לניסן (משא"כ אדר ראשון שאודותיו הכריוז בברכת החודש), יש לומר, ששייך גם לאדר הסמוך לשבט - כי¹³⁹:

מלשון המשנה¹⁴⁰ "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים", משמע, שבשאר הענינים (ובנדוד, שייכותו להגאולה) שוים הם, ויתירה מזה, כיון שנקרא "אדר (ויתירה מזה) ראשון", מסתבר לומר שהוא "ראשון" גם במעלה וחשיבות, כמודגש בנוגע לשבעה באדר - שקשור עם ביטול גזירת המן, ש"נפל פור בחודש אדר . . ולא הי' יודע . . (ש)בשבעה באדר נולד" (משה)¹⁴¹ - שעיקר ענינו באדר

(142) מג"א או"ח סתק"פ סק"ח. וראה לקו"ש חט"ז ע' 342. וש"נ.

(143) ראה טווא"ח סתכ"ח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ סמ"ג סכ"ח.

(144) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 56. וש"נ.

(145) ולהעיר, שיתכן קידוש חדשים ע"פ הראי ע"י סנהדרין גם לפני ביאת משיח צדקנו - להדעות שאפשר לסמוך ב"ד בזמן הזה (ראה לקו"ש חט"ז ע' 105. וש"נ). וראה גם שיחת ש"פ בראשית תשמ"ה (התוועדות ב.).

(146) ויש לומר, שמרומז גם בכתיבת שמו של החודש "אדר א'" (במקום "ראשון"), שפירושו גם "אדר אחד", כמו "יום אחד", אף דלאחריו בא יום שני וכו' - שבוה מרומזת האפשרות שישאר רק אדר אחד (באם סנהדרין יחליטו לשנות שלא תהי' שנה מעוברת).

(147) להעיר, שלדעת הרמב"ם (הל' קידוה"ח פ"ד ה"ב) ש"ב"ד מחשבין ויודעין אם תהי' תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנה . . ואין חוששין לסימן אחר, בהכרח שהשנה תהי' מעוברת כדי שלא תהי' תקופת ניסן לאחר מ"ז ניסן*, משא"כ לדעת הרמ"ה (השגת הרמ"ה שם. וראה כס"מ שם הט"ז)

(* דכיון שבשנה זו התקופה היא בד' ניסן (כמצוין בלוח) - לתקופת שמואל, ולתקופת ר' אדא - שבה מתחשבים בעיבור שנים - קרוב לשבועיים לפני¹⁴⁸, הרי, אם לא יעברו השנה תהי' התקופה לאחר מ"ז ניסן.

(133) כולל גם הכפל דב' הימים דר"ח.

(134) ראה פרדר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך לך. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד.

(135) תענית כט, ריש ע"ב.

(136) אסתר ט, כב.

(137) מגילה ו, סע"ב ובפרש"י.

(138) מיכה ז, טו.

(139) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 367 ואילך, ובהנסמן שם.

(140) מגילה שם.

(141) שם יג, ב.

יג. ויה"ר והוא העיקר - שהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו תבוא בפועל ממש תיכף ומיד ממש, ובודאי שאין צורך להמתין עד חודש ניסן, וגם לא עד חודש אדר הסמוך לניסן, וגם לא עד חודש אדר הסמוך לשבט, כיון שמשיח צדקנו בא בשבת מברכים חודש אדר ראשון, בסיומו של חודש שבט, ז"ך שבט, ובפרט ביום השבת לאחר חצות, בזמן המנחה וסעודה שלישית, שקשור עם גאולה שאין מעברין על התקופה לבדה, כי אם על ב' סימנים.

השלישית וביהמ"ק השלישי. כן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש, עם כל הפירושים שב"מיד" [כולל גם הר"ת דכללות הדורות משה ישראל (הבעש"ט) דוד (מלכא משיחא)¹⁴⁸], וכל הפירושים שב"ממש", ולכל לראש מיד ממש כפשוטו, ממש ממש ממש.

(148) ובפרטיות יותר בנוגע לדורנו זה - שבר"ת ד"מיד" נרמזים ג' התקופות השייכות לכ"ק מו"ת אדמו"ר נשיא דורנו (ראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 265-66 (לעיל ע' 49-50), ועל סדר הקירבה אלינו - משיח (מנחם שמו), יוסף יצחק, דובער (שמו השני של כ"ק אדנ"ע).





מוקדש

לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

יה"ר שיראה הרבה נחת מבניו - התמימים בפרט,

משלוחיו, חסידיו, וכלל ישראל - בכלל

ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו

וישמיענו תורה חדשה מפיו

בגאולה האמיתית והשלימה

תיכף ומי"ד ממ"ש

•

נדפס על-ידי תלמידי התמימים

תות"ל - בית משיח - 770

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד